

DOM in SVET

LETŌ XV.
ŠTEV. 6.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKA KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

©

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Dalje)	321
Planinska romanca. Zložil Cvetko Slavin	327
Ob vse bogastvo . . . Silhueta. Spisal Fr. Ks. Steržaj	328
Pavlina Pajkova. Literarna študija. Ob obletnici pisateljčine smrti spisal Milan Pajk	331
Od Save do Bospora. Potopisni spomini. Napisal Ivan Knific (Dalje.)	341
Moj vrt je srečal maj . . . Zložil Leo Levič	347
Razvoj španskega jezika. Zgodovinska črtica. Sestavil dr. Karol Glaser	348
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	350
Divji lovec. Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. Spisal F. S. Finžgar	351
Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo! Tehnična dela pri bohinjskem predoru. Popisuje Livški	356
Moj novi dan. Zložila Ljudmila	364
Slovo. Sličica. Zložil Ivo Danič	365
Oda. Zložil Jožef Bekš	369
Zadnji spev . . . Zložila Mira	369
Duša je poromala . . . Zložila Mira	369
Književnost	370
Slovenska književnost. Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1901. Vojvodina Kranjska. Knezova knjižnica. Slovenske narodne pesmi. Poezije. Vseučiliški Zbornik. Bled in okolica. — Hrvaška književnost. Slavenska knjižnica. — Češka, poljska, ruska in druge književnosti.	
Glasba	378
Koncert pevskega društva „Smetana“. „Glasb. Matica.“ Officium Defunctorum.	
IV. shod slovanskih časnikarjev v Ljubljani	380
To in ono	382
Naše slike. Domača umetnost. „Slovenska Matica.“ Poljaki o Slovencih itd.	
Šah na platnicah	3
Nove knjige na platnicah	4

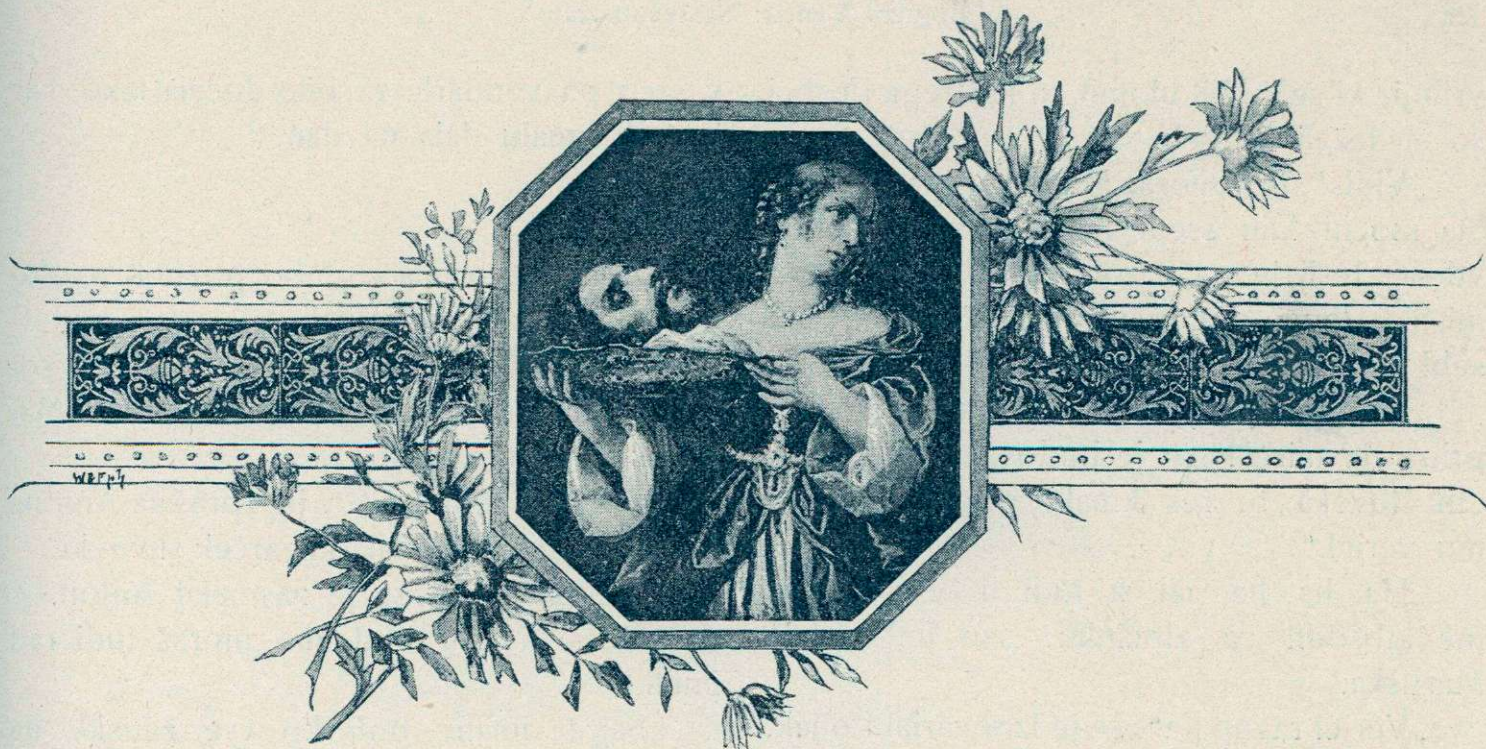
Slike.

Herodijada	321
Srce Jezusovo. Slikal Grohar	329
Pavlina Pajkova	331
Od Save do Bospora	341—347
Carigrad: Ožgani steber na Divanski ulici. Zadaj mošeja Atyk-Aly-paševa, str. 342; Carigrad: Seraskerat, 344; Turška gospa v pouličnem oblačilu, 345; Carigradska Grkinja v domači obleki, 346.	
Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo!	356
Od bohinjskega predora: Stavbe pred predorom, vrez in vhod v rov, nad njim hišica s strojem za zračenje. V ozadju Črna gora z znamenjem za smer predora, stran 356. Od bohinjskega predora: Vrez pred predorom in pogled na stavbe.	
Vinjete	355, 363, 379
Geometrija	360—361
Turka molita	377
Španski kralj Alfonz XIII. v jahalnici	383
Predsednik P. Krüger	384

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2,5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“.

Herodijada.

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Osmo poglavje.

Maščevanje.

Maruška se je zdrznila, ko ji je Poljak povedal, kaj mu je pravil Jurij. Pa le za hip. Ogorčena je planila pokoncu: „Kaj? Kaj takega mi podtika Jurij! Za Boga svetega, to je grozno, kaj si vse ljudje izmislijo! Jaz da bi bila spravila s sveta Primoža, svojega sorodnika in dobrotnika! Ne, to je pa že preveč! Povej Juriju, da ga grem precej tožit, če le še eno samo besedico zine o tej stvari.“

„Nič se ne boj! Roko mi je dal, da ne bo nikomur več tega pravil!“

„Meni se ni treba nič bati, ker imam čiste roke, gotovo čistejše kot Jurij. Ha, ha, ha, človek bi se najrajši smejal, ko kaj takega sliši, če se ne bi moral zgražati nad hudobijo ljudi. Jaz sem kriva, da je Primož umrl, ko sem ravno jaz hotela preprečiti nesrečo! Vedi, da sem bila tisti dan jaz res v skednju. Prejšnji dan sem bila slučajno zapazila, da je v sredi lestve en klin že jako

trhel. Šla sem namreč po lestvi na oder pogledat, če so kokoši tam znesle kaj jajec, ker nekatere hodijo tudi na oder nest. Ker sem se bala nesreče, sem drugi dan dopoldne šla v skedenj, odstranila trhli klin in namesto njega vteknila novega. Takrat me je menda videl Ribničan, pa je potlej stvar tako zlobno zavel. Seveda, ko bi bila jaz bolj natanko pogledala, bi bila lahko zapazila, da je tudi zgornji klin jako slab. Pa sem se premalo pobrigala. In tako se je zgodilo, da se je klin ulomil pod težo Primoževega telesa, in odtod nesreča. Le pojdi z menoj v skedenj, da boš videl, da je tako!“

„Saj ti verjamem.“

„Nič, pojdi z menoj in prepričaj se na svoje oči!“ In potegnila je Poljaka za seboj v skedenj.

In Poljak je moral res potrditi, da je en klin v sredi lestve skoraj popolnoma nov, a gorenji so bili bolj slabi in najslabši še

vrhnji, ki se je bil ulomil, in katerega drobci so še ležali na tleh.

„Vidiš“, je govorila Maruška zmagovalno, „ta močni klin sredi lestve sem jaz takrat vdela; Jurij je pa narobe videl in brž slabo mislil. Povej mu, naj molči, če hoče sam sebi dobro . . .“

„Presneti Jurij res, da mu taka stvar pride na misel!“ se je hudoval zdaj Poljak. „In človeka bi res kmalu pripravil, da bi mu verjel.“

„Ha, ha, ha, ali si tudi ti že verjel in me obsodil za zločinko?“ se je smejala Maruška.

„Verjel ravno ne“, se je izgovarjal Poljak, „čudno se mi je pa le zdelo . . .“

„Taki ste. Kar na lepem človeka obdolžite in obsodite. Pojdi zdaj z menoj v hišo na kozarček slivovke — —“

Ko je Poljak odhajal od Oplotarjevih, je bil popolnoma prepričan, da je Maruška čisto nedolžna. In Jurij je kar ostrmel, ko mu je Poljak stvar razložil, in se je prestrašil svojih prejšnjih slabih misli in svojega sumničenja.

„No, kaj je rekel Jurij?“ je vprašala Poljaka Maruška, ko je prišla drugi dan k njemu.

„Prestrašil se je in sram ga je“, je odgovoril Poljak.

„Saj ga je lahko. Le naj se varuje Jurij in naj v prihodnje bolj pazi na svoje misli in besede!“ — —

Maruška ni po Primoževi smrti več tako pogosto zahajala k Poljakovim kakor poprej. Zato je pa Poljak začel zahajati k Oplotarjevim. Če se je le mogel odtrgati od doma in od dela, je šel na reber. Franca in Maruška sta ga vedno vabili in vselej prijazno sprejeli. Kadar ni bilo za nobeno delo, so sedeli on, Franca in Maruška, lepo v hiši pri Oplotarjevih in pili vino ali slivovko in se pogovarjali o tem in onem. Tona jih je sicer po strani gledala, ali kaj je hotela, ko ni imela skoraj nič besede pri hiši!

Maruška je bila videti zaradi tega, kar je bil o Primoževi smrti povedal Jurij Poljaku, popolnoma brez skrbi. V resnici in

v srcu pa vendarle ni bilo docela tako, kar je tudi kmalu dala na dan.

* * *

Burja je žvižgala v gluho poznojesensko noč, in sneg je naletaval.

Pri Oplotarjevih je samo v gorenji sobici še brlela svetilka. Pri peči sta stala Maruška in brat Anton.

„Ali si ti moj brat?“ je vprašala Antona Maruška in mu podala kozarček slivovke.

„Menda sem“, se je zasmel Anton.

„Če si ti moj brat, me moraš tudi rad imeti.“

„Saj te imam, bolj ko vse ženske na svetu razen Brigitte.“

„Saj me imaš tudi lahko. Več dobrega sem ti že storila . . .“

„Kakor vesoljni svet.“

„In še več ti bom —“

„Prav imaš. Sveti Anton ti bo povrnil.“

„Pa tudi ti mi moraš, Anton! Meni na ljubo moraš nocoj nekaj storiti.“

„Zakaj ne? Kar reci, pa bo!“

„Čakaj, to ne gre tako hitro. Sèm se bolj dèj! Tako. Zdaj pa poslušaj. — Saj znaš udariti, ne?“

„Udariti pa, kakor mačka mijavkati!“

„Dobro. Veš, na Ribničana Jurija sem jaz strašno huda. Ne vprašaj, zakaj —“

„Zato, ker je zabit Ribničan! Saj sem jaz tudi hud na njega, ker mi je rekel takrat pri Strahovih, da sem neumen.“

„No, dobro. Nocoj pije Jurij s Poljakom pri Strahovih. Pojdi ti pod Tomažev skedenj, pa ga tam počakaj, da bo šel domov. Ko pride do tebe, ga udari s polenom, potlej pa zbeži. Kaj odkimuješ?“

„Iz te moke ne bo kruha! Glej, ko ne udarim nobenega človeka iz hudobnega namena za ves svet ne! To je greh, smrten greh!“

„Ali to pa ni greh, da on hoče mene pri ljudeh spraviti ob dobro ime?“

„Saj nič ne pravi črezte. Jaz nisem še nič slišal!“

„Sem pa jaz. Strašne stvari pripoveduje... In — ali ne veš še tega, da gleda za Brigito?“

„Naj gleda!“

„Ali jo misli tudi vzeti! Ali je to tebi vseeno?“

„Jurij — Brigito! Menda vendar ne?“

„Govori tiho! Res jo misli vzeti in jo misli tudi dobiti.“

„Saj je vdovec!“

„Zato jo pa lahko vzame. Denarja ima pa tudi precej. Zdaj pa pomisli, ali bi ne bilo škoda Brigite?“

„Seveda. Da bi jo dobil tak grdin, kakor je Jurij, to ne gre pa ne gre, tega ne smemo pustiti. Jaz bi znorel, če bi vzela njega. Svetuj mi, kako naj to zabranimo.“

„Saj sem ti že povedala. Pa kaj pomaga, ko si tak bojazljivec! Ná, pij, da boš dobil kaj poguma!“ — In mu je iznova natočila kozarček. Potem pa je nadaljevala: „Še enkrat ti povem: Jurij misli vzeti Brigito precej po Božiču. Dekliča je škoda. Mar jo boš dobil ti! Zato me pa poslušaj pa nabij Jurija nocoj, da bo ležal nekaj tednov in dal Brigiti odlog. Brigito bomo med tem časom pa že pregovorili, da ne bo marala za tako krevljo. Ako hočeš sam sebi dobro, stori, kar ti pravim.“

„Jaz si že hočem dobro, ali tega storiti, kar ti praviš, tega jaz ne morem. Pa stoj, saj ni, da bi ga moral ravno jaz preteptati. Saj lahko dobiš za ta posel katerega drugega. Oni črni Buščaj je kakor nalašč zato. Tisti Lazar zna tudi dobro udariti. Jerašnji Marka ti udari za četrtinko žganja. Še ceneje dobiš Pavliščevega Janeza . . .“

„Nehaj, nehaj! Misliš, da jaz ne vem, da bi katerega drugega lahko dobila? No, jaz sem se zanašala nate, zato ker se pravzaprav to samo tebe tiče. Pa če nečeš, vseeno. Samo to ti povem, da Brigita nikoli ne bo tvoja, če tega ne storiš, kar ti jaz svetujem. In to ti še povem, da me je naravnost sram, da imam za brata takega bojazljivca!“

„Sv. Anton, svetuj mi, kaj mi je storiti!“ je vzdihnil Anton in si pulil kocine iz bradovic.

„Kaj pa, če se bo branil?“ je vprašal bojazljivo.

„Saj bo pijan. Denar ima in Poljaku sem tudi dala nekaj denarja, in dokler ne zapravita vsega in se ne opijanita, ne pojmeta iz gostilne.“

„In če se izve?“

„Kdo bo vedel za to! Nate še nihče misli ne bo, tudi ne more, saj se še nikoli nisi z nikomur tepel. Ti lepo udari, potlej pa zbeži domov v hlev, kjer navadno spiš. Živa duša ne bo vedela, kdaj si prišel domov. Ná, pij še, da se boš ogrel, da te ne bo zeblo!“

„No, bom pa storil, kar mi svetuješ“, je dejal Anton, izpil in kmalu nato tiho odšel — —

* * *

Okna Strahove gostilne so žvenketala; bučna burja jih je obsipala z votlim svojim pišem in z mrzlimi snežinkami. No, v sobi zbranih vinskih bratcev zato ni zeblo, saj jih je grela zakurjena peč in — vino. Sedeli so pa tisti večer pri eni mizi Poljak, Jurij in Žerin, pri drugi pa vaški fantje. Vsem je bilo videti, da so ga že precej pili.

„Strah, kdo ti je velel prinesiti novo mero na mizo?“ je zavpil Žerin, ko je gostilničar postavil na mizo nov liter. Žerin ga je sicer prav rad pil, a bal se je, da ne bi tega litra moral plačati on; ker sta ga bila Poljak in Jurij že prej poklicala dva litra, je bil zdaj on na vrsti.

„Kaj pa bode prazna steklenica?“ je odvrnil Strah. „Misliš, da sem jo zato kupil, da bo prazna stala v omarici? Ta liter je tvoj. Vsak en liter ga vsaj boste, ne?“

„Meni nič mar; jaz ne bom plačal“, je odgovoril Žerin in se delal, kakor bi hotel vstati in oditi. „Nazaj nesi!“

„Veste kaj, jaz še nikoli nisem slišal, da bi bili nesli mrliča s pokopališča“, se je oglasil Jurij. „Strah, le pusti vino na mizi! Plačnik sem nocoj jaz. Poljak mi je cel dan pregledoval pisma, s katerimi bom lahko tožil svojega sina za kót in pa tistega bogatega Plešo za neko njivo. Zato sem ga nocoj pripeljal v gostilno.“

„Moška je ta!“ je dejal Žerin vesel in izpraznil kupico. „Pa če si nocoj ti plačnik,

Jurij, zakaj se pa držiš kakor kokoš v vodi? Pij pa nam še kaj povej!“

„Kaj ti hočem povedati, ljuba duša?“ je odgovoril Jurij, ki se mu je tudi že videlo, da ga ima malo pod kapo. „Zdaj sem se šele malo ogrel. Buzarada, tako me je pa zeblo, ko sem šel semkaj, da so mi hoteli kremplji odpasti; in ta šentana burja bi mi bila kmalu kučmo odnesla. Tema je bila pa tudi taka, da še svojih nog nisem videl: tam ob vogal sem bil zadel pa sem jo položil na tla, da bi se bil kmalu ves zrušil. Veste, pa človeka še bolj zebe, če je ves dan tako, kakor sem jaz danes. Kaj me gledaš, Žerin? Še nič gorkega nisem užil danes.“

„Kako je to, da ne? Saj imaš kaj!“

„Tega je pa kriva tista preklicana Maruška, veš! Le poslušaj me! Juretovkinega fanta sem poslal v mraku k Oplotarjevim s piskrcem, da bi dobil malo mleka. Saj veš, star človek ne more prebiti ob suhem kruhu. Res imam doma dosti koštrunčkovega mesa, pa vendar včasih rad zajamem žgancev, z mlekom politih. Najrajši pa še jem mlečno kašo. Mlečna kaša je pa že taka jed, da bi si jo vsak dan trikrat privoščil, ko bi bil cesar. Kaj se boste smejali; kar je res, je res! Juretovka mi je rekla, da mi bo shuhala kašo, samo mleka naj kje dobim. Eh, sem rekel, pri Oplotarjevih molzeta dve kravi, in Franca mi je že poleti rekla, ko sem mizaril gori, da lahko pridem včasih po mleka. Zato sem poslal Juretovkinega fanta gori s piskrčkom — tako je bil majhen ko naprstek. Pa ti je ravno tisti zlomek od Maruške stal pred pečjo, ko je prišel gori fant. — Kajpak, je zavpila grda potlač, pošast ribniška ga ima za kaj kupiti! Rajši bi ga izlila v pominjak, kakor Juriju dala — — Veste, da me je lahko jeza trla, ko je prišel fant prazen domov in mi je to povedal! Cel dan sem se jezil na svojega malopridnega sina, s katerim se moram tožiti zaradi kota. Zvečer me je pa še ta preklicana Maruška razjezila. Zato sem sklenil, da se nocoj moram napiti na vso jezo.“

„Prav imaš“, ga je pohvalil Žerin. „Zakaj pak je Bog ustvaril vino!“

„Vi, Jurij“, se je oglasil Buščajev Štefan od druge mize, pri kateri so sedeli fantje, „zakaj je pa fantek vprašal Maruško za mleko? Saj Maruška nima nič govoriti pri Oplotarjevih!“

„Hlapček božji“, je odgovoril Jurij, „ali si ti sam tujec v Jeruzalemu? To že cela vas ve, da ima na Oplotarjevem domu prvo besedo Maruška, drugo — ta-le Poljak, tretjo Franca . . .“

„Tona pa nobene“, je pristavil Žerin.

„In vendar bi morala prvo imeti!“ je dejal jezno Buščajev. „Ali je to kakšna pravica, da tuji in pritepeni lakotniki gospodarijo gori?“

„Kdo je lakotnik?“ je zavpil Poljak, ki se je čutil zadetega.

„Kdor hodi k Oplotarjevim jest pa pit“, je odvrnil zbadljivo Buščajev.

Poljak se je vgriznil v ustnik in dejal pikro: „No, Štefan, najboljšje je, da si tiho. Saj vemo, da govori iz tebe sama nevoščljivost in jeza, ker ti in tvoja Tona ne gospodarita gori. Pa kaj se hoče? Malo morata že še počakati, preden dobita vidva vajeti v roke.“

„Kako oblastno govori!“ je rekel Buščajev, obrnjen k svojim tovarišem. „Pa ga bo že minilo. Mu bo že odklenkalo enkrat, in še kmalu!“

Poljak mu seveda ni molčal. Beseda je dala besedo. Dodobra bi se bila sprla ali pa še stepla, da ni miril Strah, in da fantje niso bili toliko pametni, da so vstali in tudi Štefana pregovorili, da je šel z njimi iz gostilne.

Tudi Žerin je kmalu potem odšel, ker ga je bila prišla žena klicat in mu toliko časa ni dala miru, da je šel z njo. V gostilni sta spet ostala Poljak in Jurij sama.

„Pij, Jurij, ali boš pa tako tepen ko ajdov snop!“ je zagrmel razdraženi Poljak nad ubogim mizarjem, ki se mu je hotelo dremati, in se mu je vino že ustavljalo. „Pij, stvar ribniška! Ti, Strah, pa še eno mero prinesi!“

„Lepo te prosim, Poljak, kaj ti pa je nocoj?“ je prestrašeno zavpil Jurij. „Saj veš,

da rad pijem. Ná, da ne boš rekel, da nečem!“ In je izpil kozarec do dna. „Ampak to ti povem: če mi še enkrat rečeš ‚stvar ribniška‘, ti bom jaz rekel — mrcina!“

„Reci, kar hočeš, da boš le pil tu pri meni, da ne bom sam pri tem dolgočasnem Strahu.“

In moža sta pila dalje.

„Veš, kaj mi je oni dan prišlo na misel?“ je dejal Jurij v teku pogovora.

„Gotovo kaj neumnega.“

„O ne, nekaj, kar je čisto lahko mogoče. Le poslušaj!“ — Jurij je primeknil stol bliže k Poljaku in tiho dejal: „Veš, o oni lestvi sem premišljeval, s katere je padel rajni Primož. Ti si mi zadnjič rekel, da je bila Maruška vteknila v ono lestvo nov klin, takrat ko sem jo jaz videl v Oplotarjevem skednju. Torej ona nikakor ni kriva Primoževe smrti. Meni pa zmerom nekaj pravi, da sem prav videl takrat. Maruška je nov klin lahko kasneje vteknila, da bi odvalila od sebe sum . . .“

„Saj pravim, da imaš same neumne misli. Toliko časa boš mislil, da te bo Maruška spravila v ječo.“

„Saj svojih misli drugemu ne pripovedujem ko tebi. Bom pa še pred teboj tiho!“ . . .

„Snoči smo dolgo čuli“, je pomenljivo rekel Strah, ko se mu je že zehalo in se mu je zdelo škoda olja v svetilki.

„Prav ste imeli!“ je dejal Poljak. „Le čujte zmerom in molite, da vas strah ne vzame! Strah, ali se nič ne bojiš, da bi te strah ne vzel? Presneto bi bil srečen, ko bi te enkrat pobral, ker bi imel kaj snesti!“

Strah je mrmral: „Gorje človeku, ki mora biti pijancem sluga!“

Nazadnje sta Poljak in Jurij vendar plačala in vstala in odšla, oba dobro vinjena.

„O tristo medvedov!“ je zavpil Jurij, ko sta bila že na Strahovem vrtu. „Mošnjiček z denarjem sem pozabil pri Strahu. Jaz moram iti ponj.“ In opotekal se je nazaj.

„Pojdi, kamor hočeš!“ je kričal Poljak. „Misliš, da ne vem kam brez tebe? Prihodnjič pa še glavo tam pusti!“

* * *

Pri Poljakovih so dolgo čuli in čakali očeta. Mati in hišna hči Manica sta predli, Brigita je šivala, Andrejček se je pa pri peči igral z mucko. Molk je vladal v sobi. Mati menda ni marala izdati, kako ji je hudo, da moža ni tako dolgo domov; zato je molčala in hitro predla. Tudi Manica je bila pogreznjena v svoje misli. Bučno je sicer drdral kolovrat, a pogled dekličin je pričal, da s svojim duhom ni pri kodelji in vretenu, marveč vse kje drugje — najbrže daleč proč od rodne hiše, tam v hrvaških hrastovih šumah, kjer se močni bivol znoji pod težo debelih klad, in tolsti ščetinar hrusta želod, in gladni volk vznemirja kolibe kranjskih fantov, ki so šli na zimo tjakaj delat, in med katerimi je bil tudi Somrak, Maničin izvoljenec. Molčala je tudi Brigita, a čez njen obraz je bil razlit svit pristrčnega veselja; vesela je bila pač zato, ker je popoldne dobila z Dunaja ljubeznivo pisemce od Jankota. Andrejček se je nekaj časa še igral z mucko, potem je pa zaspal.

„Le pojdimo spat, bogve kdaj bodo prišli domov oče!“ je izpregovorila naposled mati, ki je zaman ob vsakem šumu odzunaj napenjala ušesa in gledala proti vratom, ali ne pride že skoraj domov njen mož. Odmolile so in se odpravile k počitku.

A Poljakovka ni mogla zatisniti očesa. Ura na steni je že davno odbila dvanajst, a moža še ni bilo.

Zdaj se je zaslišalo pod oknom govorjenje. Govoril je nekdo sam s seboj.

„To je Jurij!“ je rekla Poljakovka, prepoznavši glasove, ki so motili nočno tihoto. „Kdo bi mislil, da je tudi on tako sanjast, da kolovrati ponoči okoli! Mar bi revež spal in si odpočil stare kosti!“

Vežna vrata so se odpehnila.

„Kaj išče reva pijana tod?“ je dejala Poljakovka ter vstala in šla prižigat luč.

„Hop, hop, posvetite!“ se je čulo v veži. „Jaz sem Jurij iz Ribnice, pošten človek; nikomur ničesar nečem, samo odpre naj mi, kdor je v hiši, ker prav nič ne vidim . . . Ježeš!“ V veži je zdajci silno zahreščalo; Jurij je telebnil na tla.

Poljakovka je s prižgano svetilko prišla v vežo in zagledala Jurija ležati na tleh poleg omare.

„Kaj pa kolovratite tod?“ je zaklicala malo jezno. „Pametni bi bili, pametni!“

„Kdo kolovrati?“ je odgovoril Jurij. „Ali ne vidiš, da ležim? O, vsi svetniki pomagajte!“ Začel je vstajati, in res se mu je kmalu posrečilo, da se je postavil na noge. „O ti prepetova omara!“ je govoril in si tipal ude. „Dva dni ne bom za nič; še jesti ne bom mogel.“

„Kaj pa iščete pri nas?“ je vprašala Poljakovka, tresoča se od mraza kakor šiba na vodi; seveda bila je le malo oblečena, in burja je pihala skozi odprta vrata.

„Pa res, kaj štopicate zdaj okoli?“ je nevoljno vzkliknila Manica, ki se je tudi, z Brigito vred, prikazala na pragu stranske sobice.

„Kaj si rekla, grlica grleča?“ je rekel Jurij, držeč se za omaro. „Moli, moli, da bi ti oče ne umrli!“

„Kaj pravite?“ je prestrašeno dejala deklica in pogledala mater. „Kje so naš oče?“

„Saj pravim, jokaj pa moli! Revica boš in sirota. Jokaj! Ko so moj oče umirali, sem tako tulil, da se je razlegalo po vsi ribniški dolini. Veš, tvoj oče leže mrtvi pred Tomaževim skednjem.“

„Ali se vam meša?“ je prestrašeno zavpila mati; toliko, da ji ni padla svetilka iz rok.

„Meni se bo mešalo! Jaz sem Jurij iz Ribnice, pa se mi bo mešalo!“

„Povejte hitro, kje so naš oče!“ je razburjeno vprašala Manica.

„Saj sem rekel, da moli zanje. S preklano butico leže pred Tomaževim skednjem . . . Potipal sem ga, napol mrtev je že. Pojdite po njega! Jaz ne morem nič več. In le-tu zebe, jaz grem v hišo.“

„Manica, Brigita, hitro! — Pojdimo po očeta!“ je zavpila mati. In zdirjale so vse tri proti Tomaževemu skednju.

Jurij je šel pa v hišo in zlezal na peč.

Andrejček se je zbudil in začel klicati: „Mati, mati!“

„Le tiho bodi!“ ga je tolažil Jurij. „Saj sem jaz pri tebi. Če samo ‚krvavo stegno‘ pride, se ti ni treba nič bati. Prepetovo bodi, za kosmate noge ga bom prijel in razčesnil na dvoje . . . O blažena pečica! Ravno zame si ustvarjena . . .“

„Mati, mati!“ je klical deček.

„O sveta Ribnica!“ je še dejal Jurij in zaspal — —

Poljakove ženske pa so res našle gospodarja pred Tomaževim skednjem ležečega v krvi. S pomočjo dveh moških, ki so ju sklicale v sosednji hiši, so spravile nezavestnega ranjenca domov. Na glavi mu je zijala rana, kri se je bila že strdila. Ženske so prečule do dne pri postelji bolnikovi, ga močile in zraven vzdihovale. Potolažil jih je zdravnik, po katerega je bil šel Stržan; s svetlo bucko je preiskoval rano in potlej dejal, da ni nevarna, samo varujejo naj, da se ne prehladi in ne prisadi — —

Ali kdo bi ga bil udaril, to so premišljevale zdaj ženske in drugi vaščani.

Jurij je smrčal na peči do belega dne. Ko so ga vprašali, ali kaj ve, kdo bi bil udaril Poljaka, je rekel, da sta bila odšla iz Strahove gostilne oba skupaj, na Strahovem vrtu se je pa on spomnil, da je pozabil v gostilni mošnjiček z denarji. Šel je nazaj ponj, Poljak je šel pa sam naprej. Ko je prišel Jurij do Tomaževega skednja, je zagledal tam Poljaka ležati v krvi. Ker ga ni mogel sam vzdigniti, je šel k Poljakovim ženske sklicat. To je vedel Jurij povedati. Za človeka pa, ki je udaril Poljaka, je dejal Jurij, da toliko ve, kakor za tiste grehe, ki jih ni nikoli storil in se jih torej tudi nikoli izpovedal ne bode. Sicer ga pa tako boli glava, da mu hoče počiti . . .

Maruška je seveda vedela, kdo je udaril Poljaka. In jezna je bila, da se je tako zgodilo. Kar strla bi bila Antona! . . .

„Kam si pa gledal, da si šel udarit Poljaka?“ se je zadržala nad bratom, ko je dopoldne prišla k njemu v hlev, kjer je ležal. Anton je že vedel, da je pomotoma udaril Poljaka; prišel mu je povedat Tončkov fantek na vse zgodaj, kaj se je zgodilo s poslednjim.

„V temo sem gledal! Drugače veš, da bi ga ne bil!“ je odgovoril. „Ali sem ga hudo?“

„Saj menda veš, kako si udaril!“

„Hm, udaril sem, kar se je dalo. Kaj bi ne! Sit sem bil že čakanja in jezen, da bi vraga razčelesnil. Zeblo me je ko psa, pa sem moral čakati s polenom v roki celo večnost, preden se je privlekla pijana pošast. Jaz nisem nič pogledal, samo udaril sem, ko je postava prišvedrala do mene, potlej sem pa zbežal. Ná, danes sem pa moral izvedeti, da sem udaril Poljaka . . . Kdo bi bil mislil, da bo Poljak šel domov mimo Tomaževega skednja! Saj je njegova hiša na drugem koncu vasi!“

„Res, Poljak je tudi sam kriv, ker je šel po oni stezi, ki drži k Juretovim. Pa je bil že pijan, da ni več vedel, kod se gre domov, ali je pa hotel z Jurijem še kaj govoriti. Pa zdaj se ne dá nič izpremeniti. Kar je, je. Meni se samo Poljak smili.“

„Saj se meni tudi! Joj, joj, kaj sem naredil! Kolikokrat sem dobil pri Poljakovih

jesti! Lepa moja sestra, kaj sem naredil!“ In Anton je začel krčevito jokati.

„Nikar ne vpil!“ ga je mirila Maruška. „Bo kdo slišal, potlej te pa zapró.“

„Zakaj si mi to svetovala?“ je vzdihoval Anton dalje. „In zakaj sem te poslušal? Svoj živdan še nisem nikomur storil nič žalega, zdaj sem pa šel Poljaka udarit kot razbojnik, morivec . . . Vest me peče, kakor bi zglavnik gorel v meni. Joj, joj, joj!“

„Tako bodi no tiho! Če se količkaj izve, naju zapró na leta, tebe in mene. Kaj bo potem z Brigito? Molči, saj nihče ne misli nate. Buščajevega Štefana sodijo, ker se je snoči kregal s Poljakom. Torej le drži jezik za zobmi, pa bo vse dobro. Saj Poljak bo kmalu zdrav.“

„Saj te bom poslušal. Molčal bom kakor grob.“

„Pa vstani, kaj pa ležiš?“

„Ne morem, mrazi me. Spotiti se moram dobro. Le pojdi pa pozdravi Brigito!“

(Dalje.)

Planinska romanca.

Na planini v tihi koči
je zasanjal sivi planšar,
in skoz okno v tiho kočo
zrle so mu zvezdice . . .

„Aj, ve zvezde, sladke zvezde,
vsak večer oko mi plava,
vsako noč mi plava duša
tja v višine zlatožarne,
tja med svit vaš biserni . . .

Nékdaj čul sem govoriti,
da samó v očeh dekliških,

za obrvimi kot žamet,
sreča mlada se smehlja — —

Aj, ve zvezde, sladke zvezde,
jaz pa vprašam dušo svojo:
Ali res ne sanja sreča
tam na nebu v modrem krilu?
Ali niste mar, ve zvezde,
njene radostne oči?“ . . .

Skozi okno v tiho kočo
zrle so nebeške zvezde,
kot bi z lic uvelih starcu
pile blažen nasmehljaj . . .

Cvetko Slavin.

Ob vse bogastvo...

Silhueta. — Spisal Fr. Ks. Steržaj.

Zunaj mesta, na poti, ki vodi skozi park proti Rožniku, je sedeval pod košatim gabrom mož z lajno. Star je bil, koščenega, navidez odurnega, trdega obraza, gostih, namršnenih, sivih obrvi ter drobnih, mežečih oči. —

Nedeljo za nedeljo je sedeval na istem mestu, in to že celo vrsto let. Trudno, mehanično je sukal železno kljuko pri svoji lajni in prosil šetavce s svojim jeklenim, pravzaprav zoprnim glasom: „Usmilite se reveža!“

In ko mu je ta ali oni vrgel novčič v malo kovinsko skledico, ki je stala na lajni, ga je pozorno pogledal s svojimi malimi očmi in se zahvalil: „Bog plačaj!“ Včasih pa — dogajalo se je bolj redko, navadno ob deževnem vremenu — je zagodrnjal predse in se ni nič zahvalil.

Stara je bila njegova lajna, polomljena. Nekateri piščalke so že puščale sapo in včasih — ko je igral poskočno francosko polko — so hipno prenehale peti, in čulo se je kakor tožno, hropeče ihtenje bolnika na smrtni postelji.

Da, stara je bila njegova lajna in polomljena in trudna tudi, izmučena tudi, kakor on sam . . . Tuintam se je čulo v njenih glasovih kakor zamolka bol, zamrlo, očita-joče obtoževanje trdosrčnih ljudi, tuintam kakor mila, ponižna prošnja.

In vendar mu je bila ta lajna vse. Njegova ljubezen, njegov ponos, njegova radost, njegova tovarišica, prijetna družica na življenja trudni poti. In kako neki ne? — Saj ga je spremljala dolgo dōbo petdesetih let, od tedaj, odkar je prišel kot pohabljenec iz vojske. Videla je vso njegovo bedo, njegovo gorje . . . In bila je edino, kar je imel na svetu . . . Včasih, tako-le v poletnih nedeljskih večerih, ko se je tišina razstrla po okolici, v takih večerih jo je pritiskal k sebi, naslanjal svojo glavo nanjo in ji tožil svojo

bedo. V pretrganih stavkih ji je pripovedoval svoje trudno življenje in pripovedoval o mladih zornih časih . . .

In zdelo se mu je, kakor da ga je umevala, da ga je morala umevati. Ko bi ga ne bila, ali bi mar tako tožila, tako trudno, tako žalostno, kakor bi hotela vsem pripovedovati njegovo gorje? Vedno, kadar je igral . . .

Kako previdno, kako nalahko je igral, kakor bi se bal, da bi je ne poškodoval, ranil! Da, in ko bi videli njegov obraz tedaj! Popolnoma se je predrugačil. To ni bil oni stari obraz, koščen, oduren, trd in poln razoranih gub — ne, ne. Nekaj blagega, prikupljivega in obenem tožnega je plavalo tedaj na njegovem rumenkasto-uvelem licu, in njegove male oči so zrle proseče po mimoidočih. Vselej, kadar je igral . . . O pač! On je umeval svojo lajno kot ona njega. Umeval je njene včasih hropeče, včasih tožno-vzdihujoče glasove —; toda oni, ki so hodili mimo, jih niso umevali, jih niso hoteli umevati.

Hodili so mimo elegantno, fino opravljeni, veselih, vedrih obrazov. Ljudje, ki niso še nikdar v svojem življenju srečali trudnih, brezuspešnih ur, ljudje, ki so potrošili v enem dnevu toliko, kakor bi on rabil celo leto, ti ljudje so se stresali ob njegovem pogledu, zatiskali si ušesa — da bi ne občutili bede trudnega življenja — — —

* * *

Neko nedeljo je bilo, proti večeru.

Včasih so pač taki dnovi. Kakor neka tuja sila lega na dušo in ji jemlje moč, in kakor neke smrtne slutnje plavajo nad nami, da skoraj čujemo kakor šum težkih, črnih peroti nad seboj . . .

Včasih so taki težki, oblačni večeri. Samo tema; komaj, komaj se razločujejo posamezne sence mimoidočih.

In tak večer je bil tisto nedeljo. Mož z lajno je sedel pod starikavim gabrom. Mnóžica ljudi se je vračala z izleta. Hiteli so, brzeli, da se umaknejo grozečemu nalivu. Vendar jih le-ta ni strašil preveč, ni jim jemal dobre volje, ki jo pripravi prijetna, zabavna družba, dobri grižljaji in rumena, cekinasta vinska kapljica. Hiteli so v najboljši volji proti domu. Njihov glasni smeh se je mešal med pojemajoče glasove — starčeve lajne.

„Kar naprej ti sitni berači! Človeku zagrené slehernó dobro voljo!“

Nežne dame so se zgražale, gospodje pa — vedno galantni, uslužni — so ž njimi vred zabavljali na glas, in se jezili nad „pre-drznostjo“ nadležnega beraškega „mrčesa“. . . Niti ob večerih nima človek miru pred nadležnimi „pijanci“.

Starec je čul zabavljanje — in molčal. Včasih je ponavljal svoj: „Usmilite se reveža!“ — danes je pa kar nemo vrtil lajno. Mogoče je mislil, da se bo le dobila kje kaka dobra duša, ki mu bode podarila še kak novčič. Celo popoldne je sukal kljuko, toliko ljudi je šlo mimo, gospodov, gospé — in vendar ali bode za večerjo, za prenočišče? Molčal je in trpel. Da ni bilo tema

— lahko bi bili brali na njegovem bledem, tožnem obrazu, koliko je trpel pod težo svojega trudnega življenja — — —

Naposled je vse utihnilo. Stopinje izletnikov so se izgubljale, oddaljevale v parku.

Zadnjič je zasukal lajno. Tožen, disonančen akord — kakor zadnji vzdih.

Nato pa je vstal, prijel palico in odhajal trudnih, izmučenih korakov proti predmestju, da dobi prenočišča.

Tako samotno, tako trudno je odmevalo drsanje njegovih stopinj v gozdni tišini.

Tuintam se je zagнал veter v vrhove, tuintam so padale posamezne kaplje.

Sam je bil, docela sam s svojo lajno.

Ne — za njim so se začule stopinje, zamotane, nenakomerne. Nato troje hripavih glasov, ki so se zaman izkušali združiti v lepoglasje. Prihajali so bliže. Branili so se z ravnotežjem. Vsa pot je bila njihova.

Starec se je bil umaknil vstran in stopil k robu jarka.

Oni trije so ga zagledali in se ustavili pred njim; držali so se za roke in se zibali semintja.

„Starec, zaigraj nam“, je dejal eden s hripavim, zamolklim glasom.

„Gospodje, domov moram — —“

Slikal Grohar

Srce Jezusovo.

zagledali in se ustavili pred njim; držali so se za roke in se zibali semintja.

„Igraj, pravim!“

„Ne morem, truden sem. In tema je!“

„Ha, tema! Kljuko znaš menda vrteti tudi v temi. Ha, ha!“

„Zavrti!“

„Ne smem, gospodje, ponoči ne smem.“

„Starec se je prevzel. Preveč je nabe-račil! Čakaj!“

Med krohotom je prijel prvi lajno in jo vzela starcu raz rame.

„Gospodje, pustite jo! Ona je moj kruh, moje vse!“

Milo je zaprosil in iztegnil roki, da bi obranil svojo lajno.

Oni pa je zavrtel kljuko. Ječé se je oglasilo nekaj pretrganih akordov. Tovariša sta se smejala in zbijala ne baš čedne do-vtipe.

Starec pa je skoro med jokom prosil vedno isto: „Gospodje, pustite jo! Ona mi je vse!“

Naposled je oni, jezen radi starčevega moledovanja, ponudil lajno nazaj. Starec je iztegnil roki, da bi jo prijel, a oni jo je izpustil, in lajna — je padla na tla . . .

Med smehom in krohotom so se zibali trije „bratci“ naprej — — — — —

Starec se je s trudom sklonil, da pobere svojo lajno. Tedaj pa je zapazil, da je stari-kavi pokrov odletel in les ob robu počil . . .

S tresočimi prsti je otipal kljuko in za-vrtel — — Nič! Le šum, podoben vzdihanju umirajočega človeka, se je slišal . . .

Tedaj pa je starec otrdel. Občutek, kakor bi ga kdo udaril po glavi, ga je izpreletel po vsem telesu. Noge so se trudno sesedle. Položil si je lajno na kolena, naslonil glavo v mrzli roki in strmela predse.

Deževalo je. Kaplje so šumele po zelenem listju, kakor trepetajoči vzdih. Vedno hujše, vedno intenzivnejše.

Starec pa je sedel in strmela predse.

Ni čutil dežja, ki je padal po njem. Ni čutil mokrote, ki mu je prodirala slabo, staro obleko. Ni slišal gromenja, ki se je približevalo. Ni videl hipnih bliskov, ki so za trenutke razsvetljevali temni gozd.

Videl je le svojo lajno, in to — raz-trupano.

Videl je pred seboj svojo prihodnjost brez zveste tovarišice, brez spremljevalke . . . Denarja ni imel, da bi si kupil drugo lajno, a ta njegova petdesetletna družica je — razbita. Bil je — o b v s e b o g a s t v o . . .

Udarec je bil prehud za njegovo srce. Ni mogel pojmiti, kaj se je zgodilo. Ni mogel verjeti, ni mogel misliti. Le strmela je venomer predse in stiskal razbito lajno k sebi — — —

Dež je padal vedno silnejše, v curkih, neprestano. Listje je šumelo, vršalo. Gosta, neprodorna tema, ki so jo hipni bliski raz-svetljevali — —

* * *

Drugo jutro ga je dobil gozdni čuvaj še vedno tam, z razbito lajno na kolenih. Neprestano je zrl predse. In ko ga je stresel za rame, tedaj je dvignil starec svoje male oči in ga preplašeno pogledal. V tem po-gledu je moralo biti nekaj žalostnega, dušo pretresujočega, zakaj čuvaj ga je rahlo prijel pod pazduho in ga odvedel po poti.

Starec je zrl velikih oči predse in veno-mer ponavljal: „Moja lajna — moja uboga lajna!“ — —

Mesec dni potem je umrl v deželni bol-nici — —

Pavlina Pajkova.

Literarna študija. — Ob obletnici pisateljčine smrti spisal **Milan Pajk**.

Spominu predrage matere so posvečene te skromne črtice, ki naj bodo študija o njenih spisih, v katerih se verno zrcali njeno duševno življenje. Kajti Pavlina Pajkova si je rano ustvarila trdne nazore o življenju in umetnosti, katerih se je strogo držala do svoje smrti. Zato je v svojih spisih vselej odkrito in brezobzirno izražala, kar je mislila in resnično čutila, in vsako njeno delo nosi znake njenega svojstva, njene individualnosti. A zopet pojasnjuje — kakor vsakega pisatelja — tudi njena dela njeno zunanje življenje. Zato naj pred vsem le-to na kratko očrtam.

* * *

Zibelka je tekla Pavlini Pajkovi v starodavnem lombardskem mestu Paviji, kjer se je narodila dné 9. aprila leta 1854. kot hči sodnega svetnika Jožefa Doljaka iz Solkana pri Gorici. Oče je bil odličen rodoljub, eden izmed slovenskih državnih poslancev v dunajskem parlamentu l. 1848. Njegova soproga Pavlina, rojena Milharčičeva iz Gorice, je bila po krvi Slovenka — nje rodbina je bila iz Vipavskega —, a po odgoji Lahinja. V laškem jeziku je odgajala tudi svoje otroke: Pavlino, njenega brata in njeni sestrici. Iz Pavije se je preselila naša pisateljica Pavlina še majhna v Milan, potem v Trst, in ko je v šestem letu postala sirota brez očeta in matere, je prišla v hišo strica Matija Doljaka, veleposestnika, župana in deželnega poslanca v Solkanu. — Prava naša domovina ni vedno tam, kjer smo se narodili, temuč često tam, kjer smo vzprejemali prve stalne vtise. Tako je bil tudi Pavlini Doljakovi

Pavlina Pajkova
v 41. letu svoje starosti.

pravzaprav Solkan rodni kraj. Na vznožju Svete gore, znane slovenske božje poti, tam, kjer brhka Soča zapusti planine in stopi v prijazno goriško ravan, leži nekako pred vratmi Gorice velika vas Solkan. Tu „je živela v onem zdravem, polmeščanskem, pelselskem obližji, kjer se telo in duša svobodno razvijata po nagibih svoje narave“ — prav kakor piše pisateljica o junakinji neke svoje novele¹⁾.

In takšno polmeščansko obližje je pozneje rada opisovala v svojih povestih.

Bivanje v Solkanu je bilo za bodočo slovensko pisateljico največje važnosti. Tu pri stricu je v začetku občevala še laški, a narodno gibanje je bilo tedaj v goriški okolici tako mogočno, da ni moglo ostati brez vpliva na dovetno potujčeno Slovenko. V hišo rodoljubnega strica so zahajali najodličnejši goriški narodnjaki; posebno dva moža sta budila v Pavlini Doljakovi ljubezen do slovenščine: rano umrli odvetnik dr. Lavrič, velik idealist, in deželni

uradnik E. Klavžar. Poučevala sta jo v deklamovanju, posebno prvi, ki jo je šestnajstletno deklico nagovarjal, naj se temeljito uči slovenščine, in bil potem skozi dve leti njen učitelj v deklamatoriki²⁾. Pavlina Doljakova je kmalu zaslovela kot deklamovavka in igravka na odru solkanske in goriške čitalnice. Med slovenskimi knjigami sta se ji priljubila posebno dva drobna zvezka nesmrtnih poezij, Prešeren in Boris Miran (Stritar). Na-

¹⁾ „Planinska idila“ v „Knezovi knjižnici“ 1895, str. 125.

²⁾ Svojega učitelja dr. Lavriča se je spominjala hvaležno v „Zori“ 1877, str. 139—140 in 155—158.

slajala se je z vso gorečnostjo deklinške duše ob milotožnih pesmih teh dveh pesnikov in tudi v poznejših letih sta ji bila Prešeren in Stritar najljubša slovenska pisatelja.

L. 1876. se je poročila s profesorjem Jankom Pajkom, urednikom „Zore“, v katerem listu je bila objavila svoje pesniške prvence. Odslej je še z večjo vnemo nadaljevala literarno delovanje, ker je imela v soprogu izkušenega svetovavca v slovstvenih zadevah. Prej je zlagala samo pesmi, a zdaj se je lotila tudi spisovanja novel in romanov. Le malo časa je živela s svojim soprogom na domačih tleh, v Mariboru; l. 1878. mu je sledila v Gradec, potem v Brno, kjer se je tekom osmih let (1879—1887) do-dobra udomačila. Glavno mesto Moravske in njega prebivavci so ji bili simpatični, in bivanje sredi tamošnjega naroda tudi ni ostalo brez vpliva na njeno literarno delovanje. Vendar pa se ni mogla ubraniti domotožja, in največja radost ji je bila, če je mogla o počitnicah pohiteti na Slovensko. L. 1880. in 1882. je bivala z rodbino v prijaznem Starem trgu pri Slovenjem gradu na Štajerskem kot gost tamošnjega župnika, slovenskega pisatelja Davorina Trstenjaka. Vesele ure je prebila v tem tuskulu Trstenjakovem, kamor so pogostoma prihajali slovenski pisatelji na posete. Ko je Trstenjak l. 1880. sklenil izdati leposlovni in poučni list „Kres“, je vstopila takoj tudi Pavlina Pajkova v krog njegovih sotrudnikov in je spisala za ta list celo vrsto povesti in razprav.

Od l. 1887. do 1899. je bivala Pavlina Pajkova na Dunaju. Toda velikomestno življenje ji ni ugajalo, in rada se je spominjala na Dunaju prijaznega Brna. Pač pa so ji veliko razvedrila podajali zabavni večeri „Slovenskega kluba“ na Dunaju, v katerem je sama trikrat predavala. O počitnicah je vsako leto zahajala v Celje, kjer je v prekrasni okolici savinskega mesta prebila lepe dneve. — L. 1899. se je preselila s soprogom v Ljubljano, po dolgem času zopet za stalno na slovenska tla, kamor je hrepenela že davno. A kako žalosten je bil njen prihod v domovino! Soprog dr. Janko Pajk je bil na smrt

bolan in je nekoliko mesecev pozneje po mučni bolezni izdihnil dné 7. nov. 1899.

Od tedaj je imela pisateljica nekako zlo slutnjo, da je tudi nji odmerjena le še kratka dôba življenja. Polotila se je je globoka otožnost, katero je prikrivala le v družbi, kamor pa je le redkokdaj zahajala. V slutnjah jo je podpirala bolehavost, posebno neka želodčna živčna bolezen. Za javno življenje se je malo zanimala. Najrajši je občevala z urednikom „Dom in Sveta“, dr. Fr. Lampetom, s katerim sta si že več let dopisovala o raznih literarnih vprašanjih. Zato jo je smrt tega njenega najboljšega prijatelja in svetovavca dné 24. septembra l. 1900. globoko presunila. Spomladi l. 1901. je zopet bolehalo, koncem majnika pa je obolela za močno pljučnico. Ker je bil ves njen organizem, posebno živčevje, zelo osljabljen, ni bilo upanja, da bi okrevala, in dné 1. junija 1901. zjutraj ob šestih je izdihnila svojo blago dušo . . . Bila je stara šele 47 let. Tista bridka usoda toliko slovenskih literatov, da so morali v najboljših letih zapustiti dolino solz . . .

Toliko ob kratkem o zunanjih življenjskih razmerah Pavline Pajkove. Preidimo zdaj k njenim spisom!

* * *

Mnogi pisatelji povesti ali dram so bili v začetku samo liriki. To je naravna prikazen; kajti mlad človek, v katerega srcu se porajata prva radost in bol, čuti pred vsem potrebo, da izraža svoja čuvstva tako, kakor mu pač vró iz duše. In taki refleksi njegovega čuvstvovanja so lirične pesmi. — Tako je bilo tudi pri Pavlini Pajkovi. Od l. 1872. do 1877. je bila pesnica; pozneje je pésnila le, kadar je prilika nanesla. Dasi je že l. 1873. v podlistku goriške „Soče“ objavila dva neznatna sestavka, „Prva ljubezen“ in „Ženska v družini“, pred širše slovensko občinstvo je stopila šele l. 1874. z objavljanjem prvih svojih pesmi v mariborski „Zori“. Prvenci Slovenke P. D. — tako se je takrat podpisovala — so zbuiali mnogo pozornosti, posebno ker je v oni

dôbi večini našega ženstva slovenščina še veljala za jezik kmetic in dekel, in so bile slovenske pisateljice zeló nenavadna prikazen. Večino svojih pesmi je Pavlina objavila v „Zori“, l. 1878. pa jih je zbrane izdala v Mariboru¹⁾. Še popolnejša je izdaja v I. zvezku „Zbranih spisov“ (Celje 1893).

Učeč se slovenščine je postala Pavlina Pajkova pesnica. Deklamovanje in čitanje Prešernovih in Stritarjevih pesmi je osemnajstletno dekle vzpodbudilo, da je sama začela ubirati strune. Poezije teh dveh pesnikov so naredile tak vtis na njo, da jih je znala večinoma na pamet in jih je pogostoma izprehajaje se po domačih vrtovih deklamovala. Zato se kaže v njenih poezijah vpliv imenovanih pesnikov, posebno Borisa Mirana, čigar pesmi so manj krepke kakor Prešernove in mehki ženski naravi prikladnejše. — Pavline Pajkove pesmi so skoro vse tožne vsebine. Njena boleost pa ni namišljena in sanjava, ampak resnična in izvira iz njene nenavadno občutljive narave ter iz žalostnih razmer in dogodkov njene mladosti. Ni svetobolje, kar nam razodevajo njene pesmi, ampak pesničino lastno gorjé. Kajti Pavlina Pajkova je kot pesnica povsem subjektivna; svetovne bède tedaj še ni dosti poznala, ker se je gibala le v ožjem krogu in ker njena izobrazba ni bila temeljita — dovršila je le ljudsko šolo v nekem zasebnem zavodu v Gorici. — Štiri čuvstva so predmet njenim pesmam: žalost, ker je sirota, bol in slast ljubezni, domovinski in materinski zanòs. Prvo čuvstvo opeva najlepše „Milih pokojnikov dan“:

Zvonovi resno, čuj, pojó,
obok nebesni vidi se temán,
z zemljo praznuje i nebó
pokojnih dan.

Otožen dnes je vsak obraz,
in mokre mnogotere so oči,
v srcé pa nam šepeče glas:
Prah boš i ti!

Molcé se množica podá
na tihi kraj, premnogim srcem svet;
tam z dragimi jih moč duhá
jedini spet.

¹⁾ „Pesni P. Pajkove.“ Maribor 1878, str. 75.

I jaz mej ljudstvo se vvrstim,
morilna bol ker dnes mi v prsih tli:
Dva groba videti želim,
ki tu jih ni.

Oh, daleč spavata obá,
na koja misel mi izvablja jok;
za njiju sveti grob ne zná
ubog otrók.

V kapelico mrtvaško jaz
sirota zapuščena pobežim,
da tam si razvedrim obraz,
se tam vmirim.

Kako preprosto, a globoko je tu izražena bridka bol zapuščene sirote!

Najlepše poezije Pavline Pajkove obsega venec enajsterih pesmi, ki je naslovljen „Materni glasovi“. Vsak verz nam priča o iskrenosti in plemenitosti najmanj sebične ljubezni — materinske. Denimo sèm pesem IV.:

Brez solnca cvetica ne more živeti,
brez matere dete je ravno takó:
Cvetica brez solnca bi jela medleti,
brez mene sahnílo bi tvoje teló.

Oj ljubo življenje, ki daješ dolžnosti
tak svete in vzvišene materi mi,
otroka da ljubim, v srcé pa kreposti
beseda njegovo da moja sadí.

Življenja prej svojega nisem ljubila,
zdaj tebi na ljubo cenim nje samó,
in svoje bi rada zdaj dni podvojila,
da zlega očuvam te, dete ljubó!

Jaz čuvala bom te, pred svetom te krila,
strupéni da dih te njegov ne vmorí,
korake jaz tvoje bom šibke vodila,
dok smeš ti zaupati v lastne moči.

Le rasti, otroček, da upanje moje,
ki jasno kot zvezda žarí mi v srcé,
ne vgasne mi, želje izpolnim da svoje,
prej nego me večne objamejo tmé!

Med ljubavnimi pesmami je najduhovitejša „Porod ljubezni“: Dve kaplji jutranje rose prirosita na razcvelo rožo in se vtopita druga v drugi. Tako se užiga ljubav v dveh prej si tujih bitjih, katerih duši se združita. Žal, da je pesem — sonet — po obliki pomanjkljiva!

Najmičnejše izmed rodoljubnih pesmi so štiri gazele. Mogočno gibanje slovanskih narodov proti turškemu nasilstvu je tudi Pavlino Pajkovo navduševalo. Zložila je odo

„Pozdrav novemu letu“ („Zora“ 1877) in dvoje epičnih pesmi — edini te vrste —: „Ranjeni Črnogorec“ in „Prvi križ na turškem polju“. Drugače se ni zanimala za politiko, ne za svetovno ne za domačo.

Pesmi Pavline Pajkove se odlikujejo po pristnem čuvstvovanju in nežni naivnosti; tudi ne manjka v njih duhovitih prisposodob; a kazí jih pogostoma neka okornost in trdost jezika. Vidi se, da slovenščina ni bila pisateljčin materni jezik. Naučila se ga je z občudovanja vredno pridnostjo, a premalo je imela prilike občevati s preprostim narodom, kjer bi bila črpala iz neizmerne bogastva narodne govornice in se povzpela do one sigurnosti, katere si ne moremo pridobiti s samim branjem knjig.

* * *

Vsebolj kot v pesmih, ki so bile njeni literarni prvenci, pa je razvila Pavlina Pajkova svoj bogati talent pri spisovanju prozaških spisov: povesti, novel, romanov. Tu je ustvarila dovršenih del stalne vrednosti.

Odlomki ženskega dnevnika („Zora“ 1876) so prvi prozaški spis Pavline Pajkove. V obliki dnevnika nam pripoveduje nežno ljubezen mladega dekleta, sirote Irme, do ubožnega mladeniča Česlava, ki je vzor kreposti in moške značajnosti. Tudi on ljubi Irmo, a ne more osrečiti nje in sebe. Njegova mati je namreč imela strica, ki je umiraje oporočil vsem svojim nečakinjam izdatno premoženje, a pod tem pogojem, da vsaka izmed njih, ako se omoži, posveti cerkvi svojega prvorojenega sina. Tudi Česlav je prvorojenec; svojo mater, revno vdovo, bi pripravil ob kruh, ako ne bi postal duhovnik. Zato se odpové Irmi in vstopi v semenišče. — Irma v tej povesti je pisateljica sama. „Odlomki ženskega dnevnika“ so nekak njen dnevnik, povest iz lastnega življenja, polna lirčnih mest in otožnih premišljevanj. Pisateljica je mojstrsko naslikala svoje tedanje dušno stanje in razmere svoje okolice. — Marsikdo utegne reči, da sentimentalne povesti à la „Odlomki“ niso več času primerni. A pomisliti moramo,

da je takrat vlekel Stritarjev „Zorin“, in pa da mehka ženska duša tudi že sama po sebi nekako išče podobnih sujetov. — „Odlomki ženskega dnevnika“ so nekaka samoizpoved pisateljčina, v kateri pripoveduje le o tem, kar je sama čutila. Povesti, v katerih nam ne opisuje samo lastnih dušnih bojov, ampak življenje sploh, kakor ga je opazovala krog sebe, je začela spisavati šele pozneje v Brnu, l. 1880. Od takrat naprej skoro ni preteklo leto, da ne bi bila katera njena povest zagledala belega dne. Bila je izredno plodovita pisateljica: objavila je osem novel, šest romanov in sedem povesti iz narodnega življenja; tri povesti pa doslej še niso bile objavljene.

Prva novela iz njenega peresa je „Roka in srce“, spisana l. 1880. v Brnu, tiskana v „Kresu“ l. 1881. in v II. zvezku „Zbranih spisov“. Vsebina ji je sledeča: Premožni baron N., oče peterih otrok, je zaigral na borski 50.000 gld. Ker nima toliko gotovine, si izposodi svoto pri markizu Konradu, uglednem bogatašu. Ta obišče barona, se zaljubi v osemnajstletno živahno Melito in prosi njene roke. A Konrad ni več mlad, in njegova zunanost ni prikupna. Zato se ga dekle brani; no, končno se dá pregovoriti in privoli v to zvezo, s katero reši starše iz hudih gmotnih skrbi. Poročita se; a ker Melita ne čuti do Konrada nikakega nagnjenja, je zelo nesrečna in se mu kaže naravnost sovražno. Markiz jo ljubi vroče in si izkuša pridobiti njeno ljubezen; a ko vidi, da ostane njeno srce mrzlo, se ohlajajo tudi njegova čuvstva zanjo, in drug drugemu se odtujujeta vedno bolj. Pri tem trpi markiz hudo; loti se ga globoka pobitost, vsled katere težko zbolí. To vznemirja Melito; ko spozna, koliko je moral markiz trpeti vsled njene hladnosti, se zbudi v nji sočutje do soproga; izkuša se z njim sprijazniti. Ta jo začetkom užaljen zavrača, končno se pa spravita, in obenem z zdravjem vzcete markizu srečno življenje ob strani ljubeče žene, ki mu je sedaj poleg roke podarila tudi srce. — „Roka in srce“ je Pavline Pajkove najboljša novela. Duševni

boji markiza in Melite, nasprotje med obema in končni prevrat v njih medsebojnem razmerju, vse to je krasno opisano. Tu ni nič neverjetnosti in slučajnosti; dejanje se razvija neprisiljeno in psihologično pravilno. Da so junaki te povesti plemenitaši — kar ni ravno v prilog noveli — kaže še vpliv starejših romanopiscev, ki so iskali zanimivih zapletkov le v življenju takozvanih „višjih krogov“.

Kmalu nato je napisala novelo „Blagodejna zvezdica“ („Kres“ 1881, „Zbrani spisi“ I. zv.) sledeče vsebine: Sirota Ada stopi v službo tovarnarja Bertholda kot družabnica njegovemu hromemu sinu Oskarju, kateremu streže z vso požrtvovalnostjo. Pridobi si ljubezen najstarejšega sina Bruna, resnega in značajnega moža, ki se z njo poroči. Tako je Ada prisijala kot nekaka „blagodejna zvezdica“ tovarnarjevi rodbini. — Povest je lahko izpeljana; manjka ji skoro celoma večjih psiholoških konfliktov; očitno nam kaže, kako je bivanje v obrtni stolnici moravske dežele razširilo obzorje pisateljici, ki je imela dostikrat priliko občevati v krogih tovarnarjev.

Najobsežnejša novela Pavline Pajkove je *Mačeha* („Kres“ 1882, „Zbr. spisi“ II. zv.). Vdovec nadzornik Filip se oženi na smrtni postelji z Evfemijo, vzgojiteljico svoje sedemnajstletne hčerke Elze, da bi otrok ne ostal sirota. Elza se zaroči v nekem kopališču, kamor je spremila prijateljico, z mladim doktorjem Arnoldom Bodanskim, kateremu prija dekletova ljubka porednost in trma. Ženin pride v mesto, da se predstavi bodoči tašči, a tedaj spozna v nji — svojo nekdanjo nevesto! Pred leti se je bil Arnold kot vseučiliščnik seznanil z Evfemijo, ki je živela pri svoji materi. Njen oče je bil vsled konkurza obubožan trgovec, ki se je bil kot begunec odtegnil oblasti. Živel je odtlej sam za-se pod tujim imenom kot kupčijski mešetar. Kadar pa je nastopila noč, je hodil obiskavat svojo rodbino. Arnold ga je videl neki večer, kako se je utihotapil v Evfemijino stanovanje, kar ga je silno razljutilo. Ker mu ni bila nevesta nikdar povedala o

usodi svojega očeta, je smatral neznanega moža za Evfemijinega ljubimca, jo obdolžil nezvestobe in jo užaljen zapustil. Ko se snideta Evfemija in Arnold zopet po tolikih letih, mu Evfemija razloži nekdanjo zmoto. Obljubita si, da hočeta Elzi molčati o nekdanjem znanju. A stara ljubav se oglasi zopet v Arnoldovem in Evfemijinem srcu. Arnold postaja hladen do Elze, ki vsled tega mnogo trpi. Tudi Evfemija prebije hude srčne boje; končno težko zbolí. Tedaj jo obišče Arnold, in obljubita si vnovič ljubezen. Elza se odpove Arnoldu, in nje prejšnji ženin postane mačehin soprog. Elza pa se poroči s skromnim Pibrom, ki jo je že več let čestil, a ona ga je kot plahega zaljubljenca in nerodnega kavalirja zasmehovala. —

Po vsebini je ta povest najzanimivejša od vseh novel Pavline Pajkove; v tehniki pa zaostaja za prej imenovanima. Zapletki so duhovito izmišljeni, a niso vedno srečno razvozlani. V noveli je marsikatera neverjetnost, posebno ta, da Evfemija niti ne ve, kako je ženinu njene pastorke ime. Razmerje med Elzo in Arnoldom je malo pristrčno; da se pa bistrumna in šegava Elza končno poroči s Pibrom, ki je risan kot pravo duševno revše, je naravnost neutemeljeno in nasprotuje njenemu značaju. — Lepo nam opisuje pisateljica Elzinega strica, vrlega dekana Grego, ki vzprejme pod gostoljubno streho bolno Evfemijo. Dekanov dom je pristna slika Trstenjakovega župnišča v Starem trgu, katerega se je pisateljica rada spominjala.

L. 1882. je nastala sentimentalna novelica „Pripovednik v sili“ („Kres“ 1883, „Zbr. spisi“ II. zv.): Oskrbnik starega gradu pripoveduje o komtesi Vandi, ki je nekoč tu stanovala. Ker jo je bil zapustil zaročenec Raul, je zbolela od žalosti. Pred smrtjo dá poklicati nezvestnika, mu odpušča ter ga rotí, naj ljubi svojo ženo, s katero je prej živel v razdoru. — Hiranje vsled srčnih ran je motiv, ki se v spisih Pavline Pajkove prepogostoma ponavlja. Umirajoča komtesa, ki prosi nezvestega ljubimca, naj ljubi zapeljivko, je ženska nenavadne blagosti. Vse-

kakor spoznamo iz te povesti, kako je bila pisateljica prepričana o plemenitosti ženske ljubezni.

Povsem drugačen je značaj novele „Očetov tovariš“ („Kres“ 1884, „Zbrani spisi“ II. zvezek): Upokojeni polkovnik Klavž, oče enajstih otrok, je vojak od pete do glave, mož-poštenjak, a silno osoren in pedantičen. Zato se ga otroci bolj bojé, kakor ga ljubijo. Njega obišče za nekaj časa tovariš major Rudolf pl. Grom. Otroci pričakujejo kako „starino“, a začudijo se, ker je gost dosti mlajši od očeta in pri tem zelo ljubezniv, tako da se kmalu vsem prikupi. Grom se zaljubi v Silvijo, Klavževo sedemnajstletno hčerko, ki ga je očarala s svojo nežno naivnostjo. Kmalu nato se poroči „starina“ Grom s Silvijo. — Ta novela je pravi bijou, polna humorja, kakor nobena druga povest Pavline Pajkove; posebno navna veselost in šegavost otrok je mično opisana. Saj je imela pisateljica živ zgled takega rodbinskega življenja: Strogi Klavž je verna slika njenega strica Matija Doljaka v Solkanu, v čigar hiši je pisateljica v družbi brata in sester, bratrancev in sestričen marsikatero hudomušno nakalila.

Doslej imenovane novele so nastale v kratki dôbi od l. 1880. do 1883.; v poznejših letih se je Pavlina Pajkova bavila največ s spisovanjem romanov in povesti iz narodnega življenja. L. 1894. je nastala novela „Igra s srečo“ (Drag. Hribarjev „Narodni koledar“, Celje 1895): Lepo Danilo občuduje ves moški svet, posebno jo časti galantni Dragotin. A ona se zanj ne zmeni dosti, bolj jo zanima Danilov prijatelj, dr. Čvrst, resen, suhoparen mož, ki se ji ne laska kakor drugi. Ona se mu izkuša prikupiti in ga res pridobi záse. Čvrst se z njo zaroči, a ona se hoče ob njegovi strani tudi z drugimi moškimi zabavati. S tem soproga tako razžali, da jo zapusti. Zastonj se kesá, da se je frivolno igrala s srečo. — Dobro prikazuje pisateljica, kako se koketnost sama kaznuje. Drugače pa ima ta novela dokaj hib: Neverjetno je, da Danila še na večer svoje zaroke venomer pleše z Dragotinom

in svojega ženina samega pušča. Epizoda, kako reši dr. Čvrst Danilo iz vode, kamor je padla iz čolniča, in kako se od tedaj bolj zanima za koketko, je pravcat deus ex machina, ki je povesti le v kvar.

Pod vtisom večdnevnega bivanja v Bovcu pod Predilom je napisala pisateljica „Planinsko idilo“ („Knezova knjiž.“ 1895): V slovenskem trgu ob Soči živi poštar z ženo in z nečakinjo Alenko, katero je pohčeril. Tja pride na letovišče ogrski magnat Veranič, kateremu je nezvesta žena Adrijena, nekoč sloveča igravka, zbežala v Ameriko. Ta nesreča mu je zastrupila življenje, in v vsaki ženski vidi le izrodek človeštva. Veranič se seznanil z Alenko, občuduje nje nedolžnost ter blagost srca, in obup se umika ljubezni do tega preprostega, nežnega dekleta. Zaroči se z Alenko, ker misli, sodeč po raznih poročilih, da mu je žena v tujini že umrla. A ravno tedaj dobi naznanilo, da še živi. Zapustiti mora Alenko, a obljubi ji večno ljubezen. Črez nekaj let mu umre žena, in tedaj zasnubi Alenko, ki je, Veraniču zvesta, prebila bridka leta ločitve. — Naslov „Planinska idila“ je opravičen; živo slika pisateljica lepoto slovenskih planin, katerih nežna hčerka je Alenka. V idili ljubezni med Veraničem in Alenko pisateljica dokazuje, kako preraja in prestvarja moža-skeptika ljubezen do čiste deve. Povest, katero vseskozi preveva poetiški duh, je psihologično dobro izvršena, četudi igra slučaj v nji preveliko ulogo. „Planinska idila“ je za „Roko in srcem“ in „Očetovim tovarišem“ najboljša novela Pavline Pajkove.

Zadnja novelica Pavline Pajkove je „Uslišana“ (spisana l. 1897., objavljena v „Dom in Svetu“ l. 1900): Sirota Nadica, rodem Ljubljancanka, živi na deželi pri svojem stricu in njega sestri. Ker ji življenje na kmetih ne ugaja, si želi izpremembe. Zato ji svetuje kuharica, naj se omoži; da pa dobi primernega ženina, naj opravi devetdnevno pobožnost sv. Ani na čast. Nadica jo uboga in postavi svetnici oltarček. Nekaj dni pozneje pade pri vožnji s kolesom tako nesrečno, da si izvije roko. Za dalje časa

je priklenjena na bolniško posteljo. Obiskuje jo dan na dan mlad zdravnik, ki se zanima za ljubeznivo bolnico. Nadica ozdravi, zdravnik pa postane njen ženin, in tako je Nadica — uslišana. — Povest je mikavno pisana in ima v sebi dosti humorja; junakinja Nadica je pa včasih prenaivna.

Toliko o novelah Pavline Pajkove, ki so mnogovrstne glede vsebine in se jim pozna, da je njih pisateljica opazovala življenje različnih krogov in stanov, četudi je najrajši opisovala znane ji osebe in kraje.

* * *

V prvih letih svojega bivanja v Brnu je razvila Pavlina Pajkova nenavadno literarno delavnost; takrat je nastal poleg petih novel tudi njen prvi roman „Arabela“ („Kres“ 1885). Vsebina mu je tá-le: Židovski tovarnar Karpeles v nekem mestu na Moravskem je zadolžen; zato nagovarja svojega sina Samuela, naj se zaroči z Arabelo, osirotelo nečakinjo Karpelesovo, ki ima 100.000 goldinarjev premoženja. Arabela ne mara mladeniča, ker ne čuti nagnjenja do njega in ker se ji studi Karpelesovo prilizovanje, ki izvira iz pohlepnosti po nje premoženju. V Karpelesovi vili stanuje stari Waldeck s soprogo in sinom-profesorjem. Poslednji se bavi le z zvezdarstvom in ne občuje z nikomur. Večkrat srečava na hišnem vrtu Arabelo; izprva jo prezira, nekoč pa se zaplete v pogovor z njo in se ne more dosti načuditi, ko mu razodene, da je navzlic svojemu bogastvu nesrečna, ker nima človeka, ki bi jo resnično ljubil; vsi ji dvorijo le zaradi njenega imetja. Waldeck se zanima vedno bolj za plemenito dekle, in tako nastane iskreno prijateljstvo med obema sorodnima dušama. A nepričakovano nastopi katastrofa v Karpelesovi hiši. Arabela je bila slučajno izvedela, da stanuje v podstrešju vile blazna žena, kateri nosi vrtnarica potrebne hrane. Arabela obiskuje odslej večkrat revico, ki govori vedno o nekem svojem otroku, katerega so ji bajè vzeli. Karpelesova žena izve o teh posetih in ukaže brez Arabeline vednosti blazno ženo prenesti v

„Dom in Svet“ 1902, št. 6.

klet. A tudi tu jo najde Arabela. Kmalu nato umrè blazna žena; ob njeni smrtni postelji stoji Arabela, katero je bila poklicala vrtnarica. Preminoli hoče iz rok vzeti šopek listin, katerega je ona tiščala na prsih —, a v istem hipu prihiti Karpelesovka, ki je bila že izvedela o smrti blazne žene, iztrga burno Arabeli listine iz rok in ji zakličè prezirljivo pomembne besede: „To je bila tvoja mati!“... Tako je Arabeli jasna uganka njenega rojstva. Njena mati je bila Karpelesova sestra, ki se je bila brez dovoljenja sorodnikov poročila s kristjanom. Zato je bil Karpeles pozval njenega soproga na dvoboj, v katerem ga je ustrelil. Arabelina mati je od žalosti zblaznela, Arabelo, ki je bila že krščena, pa je vzel Karpeles k sebi in jo vzgojil v židovski veri. Kmalu po smrti Arabeline matere falira Karpeles in se v obupu ustrelí, Samuel pa pobegne z gotovino. Arabela, po rojstvu že kristjanka, se dá poučiti v krščanskih resnicah in se poroči z Waldeckom, ki je prvi z njo iskreno sočuvstvoval in si tako pridobil njeno ljubezen.

„Arabela“ je najboljšè delo Pavline Pajkove. V nobeni njenih povesti se ne druží v toliki meri zanimivost dejanja s spretnostjo v pripovedovanju in s skrbnim risanjem značajev. Pavlina Pajkova je vedno simpatizirala s sirotami, saj ji je bila njih usoda predobro znana. Tako je tudi glavna junakinja tega romana pomilovanja vredna sirota, kateri ne manjka zemskega blagá, pač pa onega, brez česar je človeško življenje bedno in nesrečno, ljubezni in sočutja. Da je največja nesreča, ne biti ljubljen, da je življenje brez ljubavi duševna smrt, to nam je hotela Pavlina Pajkova v „Arabeli“ naslikati. Zato se ji je Arabelin značaj izbornó posrečil. Tudi Waldeckov duševni prevrat je zanimivo in psihologično verjetno opisan; škoda le, da je Waldeck — profesor, ker nas nehoté spominja raznih profesorskih karikatur po nemških humorističnih listih; sploh je Waldeckova prvotna odljudnost nekoliko pretirana. — Židovsko življenje, ki ga je pisateljica na Moravskem

mного opazovala, slika v tem romanu z živimi barvami; v teh spisih je dosti komike, a še več tragike. Židov v „Arabeli“ ne postavlja ravno v ugodno luč, dasi jim za svojo osebo ni bila sovražnica, ampak je celo z nekaterimi židovskimi rodbinami v Brnu prijazno občevala.

L. 1895. je izšel v „Ljubljanskem Zvonu“ „Roman starega samca“. To so črtice iz življenja mladega Slovenca, ki je študiral na Dunaju zdravilstvo, si pridobil doktorsko diplomo in se naselil v malem mestu. Nekoč ga pozove gospodar bližnje graščine kot domačega zdravnika za nekaj mesecev na svoj grad, ker mu soproga že dalje časa boleha. V gradu se zaljubi junak romana v krasno Hortenzijo, graščakovo sorodnico, ki s svojo materjo streže bolnici. Izvoljenko svojega srca smatra za vzor dekleta — a čaka ga kruta prevara. Hortenzija hoče graščakinjo umoriti, da se potem poroči z bogatim graščakom! Zato njena mati, kadarkoli more, strahuje in razburja slabotno ženo, in ko nastopi kriza, jo izkuša Hortenzija s premočnim zdravilom zastrupiti. Zdravnik še v pravem trenutku prepreči zlobno nameru in razkrinka hinavko. — Od tedaj se je zdravnik odločil ostati samec. — Ta povest je med vsemi romani Pavline Pajkove najbolj pomanjkljiva. Sužet ni srečno izbran, Hortenzija in nje mati sta skoro neverjetno satanska značaja. Obširno pripovedovanje o dijaškem življenju „starega samca“ je nepotreben uvod romanu.

Isto leto je nastal roman „Spomini tete Klare“ („Dom in Svet“ 1895). Klara je hči posestnika v malem mestu — pisateljica opisuje Celje, kjer je takrat prebila počitnice. — Tja pride letoviščnik Odilo, resen, blag mladenič, ki si pridobi Klarino ljubezen. Zaročita se, in ženin odpotuje za nekaj mesecev. Tedaj dobi od Leontine, ljubosumne koketke, pisma, v katerih letični Klaro, češ da mu je nezvesta in da ima znanje z nekim poročnikom. Odilo verjame natolcevanju in je ves obupan zaradi prevare. Tedaj se mu zna zvita Leontina prikupiti in ga ujame v svoje zanke. Odilo se

poroči z Leontino, a kmalu spozna svojo zmoto in izprevidi, kako hinavska in zlobna je ta ženska. Od žalosti jame hirati; na smrt bolan pride v ono mestece, kjer biva Klara, ki mu je še vedno srčno vdana. Veli jo poklicati k sebi in jo prosi odpuščanja, ker je bil verjel Leontininemu natolcevanju. Klara mu odpusti, in on umrje. — Junakinja tega romana, rahločutna Klara, je idealna prikazen. Prebila je v mladih letih hude srčne boje, ki so ji utrdili značaj in ublažili srce. Manj ugaja Odilo, ki je premalo moža. — „Spomini tete Klare“ so izmed najbolj mikavnih povesti Pavline Pajkove.

L. 1896. je izšel v „Ljublj. Zvonu“ roman „Dušne borbe“. Mlada duhovita Feodora se je brez prave ljubezni poročila s starim učenjakom Emerihom, ki živi samo knjigam in se pri tem malo briga za ženo. Ona čuti vsled tega duševno praznoto; hrepenenje njenega mladega srca je neutešeno. V tem dušnem stanju jo najde mladi, prikupni Franjo, Emerihov brat. Med sorodnima dušama vzplamti ljubezen. Bojujeta se zastonj proti nevarnemu čuvstvu, katero jima vedno bolj pretresa srce, in mnogo trpita v tem boju. Slednjič Franjo spozna, da more le ločitev celiti rane; zato odpotuje in upa tako zadobiti sebi in Feodori srčnega miru. — Deset let pozneje umrje Emerih. Feodora je prosta, in Franjo jo zasnuje eno leto po bratovi smrti. A Feodora ga odkloni in mu obljubi ostati le zvesta prijateljica.

V tem romanu je prav mojstrsko naslikan srčni boj sorodnih duš, ki premagujeta hudo strast in ne stopita na opolzlo stezo greha. V takem premagovanju najslajših čuvstev — Nemeč to imenuje „Entsagung“ — je po pisateljičinem mnenju ženska bolj heroična kakor moški. Franjo misli, da je z Emerihovo smrtjo vsaka ovira njuni združitvi odstranjena; a Feodorina tenkočutnost se protivi zavesti, da je bil rajnki soprog njeni sreči na poti; zato odbije Franjevo snubitev in se noče pregrešiti niti nad spominom Emerihovim. Ravno s tem se izkaže Feodora kot žena vzvišene, dasi nenavadne plemenitosti.

V istem letu je Pavlina Pajkova objavila apologetični roman „Judita“ („Dom in Svet“ 1896). Vsebina mu je sledeča: Judita, hči zblaznelega ruskega nihilista, živi z očetom in z mačeho v nekem trgu na Slovenskem. Ko ji ljubljene oče umrje, je neutolažljiva; saj je izgubila edinega človeka, katerega je ljubila. Kmalu potem jo najde Viljem, učitelj sin, na očetovem grobu in jo tolaži, pripovedujoč ji, da se s smrtjo ne konča naše življenje, ker se onkraj groba spet vidimo z rajniki. Judita, ki je bila od mačehe vzgojena v brezboštvo, posluša strmé mladeničevo pripovedovanje, katero se ji zdi kot neverjetno, čarobno razodetje. Od onega dne občuje Judita z Viljemom, ki jo polagoma odvrta od brezverstva. Judita se čuti polagoma vso prerojeno, in hvaležnost se izpreminja v nežno nagnenje do mladeniča. V tem pride k mačehi njen brat, neizobražen sirovež, in oba skleneta z Judito pobegniti. Judita se brani te družbe, a ko jo hočeta prisiliti, zbeži obupana s samokresom na očetov grob, da se ondi ustrelji. Tedaj pa se spomni Viljemovega pripovedovanja o večnem življenju, o pravičnosti in modrosti Vsemogočnega — in vrže samokres v stran. Ta se sproži in rani Judito. Bolnico vzprejme učitelj pod streho; tu ozdravi in se poroči z Viljemom.

Ost tega romana je obrnjena proti ateizmu, ki jemlje človeku najslajši up v lepše posmrtno življenje, kjer ni solzâ in krivic, kjer najdemo povračilo za bridkosti na zemlji. Ateizem žene nesrečnika v obup in mu stiska celo orožje v roko, da postane samomorivec. Krasno nam opisuje pisateljica v tem romanu tešilno moč vere, ki je zvezda rešiteljica obupanim srcem.

Najobsežnejši roman Pavline Pajkove so „Slučaji usode“ („Slovanska knjižnica“ snopič 65—68, Gorica 1897, str. 343). Glavna junakinja mu je Malvina, hči uradnika Vincenca pl. Kolarja, kateri živi s svojo veliko rod bino v tesnih razmerah. Poročila se je Malvina na prigovarjanje staršev z Leopoldom, baronom N., baje uglednim možem, ki se pa kot soprog kmalu odlikuje po svoji

sirovosti nasproti ženi. Igral je na borzi s poneverjenim denarjem, izgubil pri tem 50.000 gld. in nato pobegnil, zapustivši soprogo z detetom v največji sramoti. — Malvina gre v Gradec, kjer ima njen mož bogatega strica; tega prosi podpore. A skopuh jo odpravi z malo svoto, in Malvina, kateri je dete umrlo za prehlajo, se mora živiti z ročnim delom. Črez nekaj časa vzprejme službo družabnice neke stare vdove na tirolskem gradu Rauhenstein. Tu ima mirno, prijetno življenje. — Pastorek graščakinje, z imenom Otmar, je že več let na potovanju. Ker ga je koketna hči sosednjega graščaka, Avrelija, kruto prevarila, išče utehe na tujem, potujoč brez pravega zmisla in zabavajoč se po zgledu raznih brezposelnih bogatašev. Sredi neke veselice na gradu Rauhenstein se vrne domov in se seznanja z Malvino. Že pri prvem pogovoru zbuja mladi mož zanimanje v Malvini, katera vidi v njem globoko pobitost, znamenje, da je mnogo trpel. Od tega dne počenši se Malvini dostikrat ponudi prilika, da občuje z Otmarjem. Vedno bolj je prepričana, da je Otmar človek blagega srca. A tudi Otmarju prija Malvinina družba. Ker je čutil, da ga umeva, ga je vleklo k nji „ono prvo nežno hrepenenje po sočustvu, katerega je njegova mlada duša toliko pogrešala“. Tako ga je Malvina polagoma „iztrgala iz nečastnega životarenja in ga privedla na pravo pot življenja“. Otmar, ki misli, da je Malvina vdova, ji razodene svojo ljubezen, a ona, ki ne vé, ali Leopold še živi ali ne, mu odvrne, da mu ne more postati soproga, zakaj — tega ne pove. — Kmalu nato pride v graščino Otmarjev služabnik, mulat John, katerega je bil Otmar s svojega potovanja privedel v Evropo. John je bil še spremil nekatere Otmarjeve sopotnike in se je šele zdaj oglasil pri svojem gospodarju. Malvina spozna v Johnu — svojega soproga Leopolda, ki se je pod tako krinko umikal maščujoči roki postave! Nekega večera ga najde Malvina samega na vrtu; ogovarja ga prijazno, a on zahteva sirovo od nje stotak, da pobegne; kajti ne čuti se varnega v tej deželi. Ona mu obljubi,

da mu hoče drugi večer ob isti uri prinesiti zahtevano svoto. John se je znal s svojo ljubeznivostjo in zanimivim pripovedovanjem vsem na gradu prikupiti, posebno koketni Avreliji. Ko ta zapazi, da gre John zvečer na vrt, hiti tudi ona tja, da bi se ž njim pogovarjala. John jo sreča in jo ogovori, misleč, da ima Malvino pred seboj. Ko pa spozna svojo zmoto, ki utegne biti zanj usodna, hoče Avrelijo zadaviti. Ta zavpije na ves glas. Ljudje prihité, John zbeži in se ne daleč od Avrelije ustrelí. Ko prihitita Otmar in Malvina, preklinja umirajoči samomorivec svojo ženo, češ ker mu ni o pravem času prinesla denarja. — Tako postane vsem jasno razmerje med Malvino in Johnom. Graščakinja je vsled tega silno razburjena, in nekaj dni pozneje jo zadene kap. — Posestvo je zdaj last nje sina Otmarja, ki zasnubi Malvino. A ona se mu odpove, rekoč: „Meni zadostuje spomin na vas in pa zavest, da mi je vaša duša udana.“ Ona ga ljubi, pa „vendar ji vest ne dopušča, da bi si privoščila te blažene sreče. Njegovo cvetočo mladost je imela vedno pred očmi“ — bila je namreč starejša od njega — kakor ima pred očmi svojo nesrečo, ki je nekak Mene-Tekel, pred katerim se grozi nje tenkovestna duša. Njega užalostí njena odpoved; zato odpotuje in ponuja posestvo na prodaj. Čemu bi mu bilo, ako mu sovražna usoda brani, ustanoviti si rodbinsko srečo? A nalašč zahteva previsoko svoto za posestvo, da bi ne bilo dobiti kupca in da bi še nadalje Malvina ostala v gradu in gospodinjala namesto rajne graščakinje. — Skoro je preteklo leto po teh dogodkih, ko umre Malvinin skopi stric v Gradcu, in postane ona edina dedinja njegovega ogromnega premoženja. S tem denarjem hoče kupiti Otmarjevo graščino; piše mu, da se je našel kupec. On pride na grad; tedaj mu razodene Malvina svoj sklep, obenem pa pristavi, da bi si z gradom vred prisvojila rada tudi njega

— gospodarja. Ljubezen do njega je premagala vse prejšnje pomisleke. Otmar je presrečen in se poroči z Malvino.

Junakinja Malvina je žena, ki je v najhujših borbah življenja ohranila svoj idealizem in rešila še drugega nesrečnika, Otmarja, iz pogubnega vrtinca obupa. Malvina hrani najžalostnejše spomine na svojega nečloveško sirovega soproga Leopolda in ljubi s tem večjo gorečnostjo Otmarja. Zato je neverjetno, da se brani po Leopoldovi smrti Otmarja. Ako je preverjena o njegovi ljubezni, zakaj dvomi, če ga more osrečiti, samo zaradi tega morda, ker je starejša od njega in ker jo je doslej pregnjala usoda? In zakaj ga potem sama zasnubi, ko podeduje premoženje od strica in postane čez noč bogata? Tukaj je očitna hiba v opisovanju Malvininega značaja. Pavlino Pajkovo so večkrat — in po vsej pravici — imenovali slovensko Marlitt. Kakor ta sloveča nemška pisateljica, riše tudi Pavlina Pajkova ženstvo kot zelo vzdržljivo in rezervirano nasproti moški ljubezni. Ta vzdržljivost je umestna, kadar jo zahteva ženska sramežljivost in krepost, a pri Malvini je nemotivirana. — Dobro so slikani Otmar, Avrelija in graščakinja, Leopoldov značaj pa je preveč satanski. — Nekateri prizori so naravnost mojstrski, n. pr. Malvinin poset pri stricu. Sploh je roman bogat najraznovrstnejših položajev in duhovitih dialogov. A dasi je roman zanimiv po vsebini in dobro izvršen v posameznih delih, ga vendar kazi napaka, katero pove že njegov naslov: v njem prevladujejo — slučajji. Glavni junaki se nam kažejo le kot igrače usode, namesto da bi edino njihov značaj in volja vsepovsod odločevala. To je glavni vzrok, da zaostajajo „Slučaji usode“ za drugimi večjimi romani Pavline Pajkove, kakor so „Arabela“, „Spomini tete Klare“ in „Dušne borbe“, in da ne odgovarjajo zahtevam modernega romanopisja.

(Konec.)

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXI.

Med prve znamenitosti carigrajske pripada brez dvoma turški bazar v Stambulu.

Veliki bazar (Böyük çarşı) je takorekoč mesto samo zase. Leži namreč vrhu griča med Zlatim rogom in Marmarskim morjem in tvori velikansko, obzidano, vseskozi pokrito, obokano tržišče. Nebroj ulic vodi po bazaru vse križem. Kakor v labirintu se izprehajaš v poltemi, ki pa vendar prijetno dé tvojim očem. Ponekod so namreč na oboku napravljena steklena okna, skozi katera prihaja nekaj svetlobe na trgovišče. Bazar je odprt dopoldan od treh pa popoldan do enajstih po turški štetvi, to je po naše: od devetih zjutraj pa skoraj do solnčnega zahoda. Ob petkih zapró svoje prodajalnice Turki, ob sobotah Judje, ob nedeljah kristjani. V velikem bazaru samem je nad 3000 prodajalnic! Koliko hanov in karavanseraj stoji pa še zunaj njega!

Pri vhodih stojé dragomani, carigrajski ciceroni, ki pazijo, kje da bi ujeli radovednega tujca. „Vodnik“ ima poseben načrt bazarja; torej dragomana ne potrebujem. In res se nisem v tem ogromnem labirintu izgubil niti za trenutek.

Naj vam li opisujem vrvenje in drvenje po bazarju? Nikakor mi ni mogoče niti približno podati vam slike tega turškega tržišča.

Kar ti producira orient, kar se po parobrodih in železnicah dovaža iz Evrope, vse je postavljeno na prodaj v tem bazarju. Posamezni produkti so razstavljeni v posebnih ulicah; vsaka obrt ima svoj določeni prostor. Rokodelci opravljajo svoj posel kar na ulicah: čevljar ti zabija žeblje v trdo peto; krojač krpa zastarelo obleko; Armenec ti brusi zarjavel meč. Juvelirji in zlatarji ti prodajajo dragocene bisere in drage kamne. V „Bazar

japonaís-u“ občuduješ krasne tkanine iz daljnega vzhoda. Grka Constantinides in Hektor Matheodakis iz Smirne ti ponujata pisanih velikanskih maloazijskih preprog. Armenca Kapamadjian in Chahbazian bi rada spravila med ljudi svojo svilnato robo. Žid Samuel Stein je odprl svojo trgovino „Au grand bazar de France“ (Ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἀγορά). Hadži Osman-bej bi rad naredil dobiček s platnom, fesi in drugo obleko. Abduraman Teofik kupčuje s knjigami; par koranov si prav lahko omisliš pri njem. Osman Ahmed ti prodaja sobno opravo; Abdullah frères imajo na prodaj steklenino: zrcala, ponarejene drage kamne, pivno posodo; Georgios Demetriades ima odprt svoj „Grand dépôt d'habillements confectionés“ (Μέγα κατάστημα ἐνδιματίων); Abdullah & Daud Kiamil ti ponujata svojo kožuhovino „Au petit Louvre“ (Μικρὸν Λουβρὸν).

Z eno besedo: kar producirata vzhod in zahod, vse je prišlo v carigrajskem velikem bazaru na trg. Evropa, Azija in Afrika tekmujejo med seboj. Zmagal bo tisti, ki bo prodajal ceneje in trpežneje blago.

Prodajalnica stoji zraven prodajalnice. Večinoma nimajo napisov kakor pri nas. Pristni turški trgovci ne izobešajo svojega imena javno v zasmeh, marveč obesijo pred svojim šotoriščem kako nojevo jajce, pavovo pero, pozlačen kotel, turški dežnik, sabljo damaščansko i. t. d. Kaj komu mar, kako se trgovec piše, če sploh zna pisati! Prodajalnice so par decimetrov vzvišene nad tlakom. Vhod je pogrtnjen s pregrinjali; v kotu sedi na posebni preprogi Turek in puši nargilé.

Vem, da bi rad kaj kupil v spomin na Carigrad. Bog te varuj, da bi kupoval brez izvedenega vodnika! Preplačal boš blago trikrat ali štirikrat. Turčin te bo peljal s seboj

v notranje prostore, hvali ti blago brez konca in kraja, in vso to hvalo boš deseterno poplačal z zlatimi medžidijami.

Prehodil sem ves bazar, pregledal vse njegove posebnosti in znamenitosti. Podrobneje popisati vam ga ne morem. Vse, kar koli si morete misliti, imate tukaj na prodaj. Za par vinarjev si lahko kupite kaj za spomin, izdaste pa lahko tudi 100 turških lir (krog 2000 K). Oko se mi je utrudilo, noge so mi odpovedovale službo, ko sem hitel proti izhodu. Stopil pa sem poprej še v kavarno Tokatlian; saj menda veste, kje je: takoj pri vhodu prva ulica na levo.

XXII.

Mimo serajskega vrta, mimo Aje Sofije in mimo Atmejdana pridemo do široke Divanske ulice (Divan Joli), ki vodi po vrhu griča, natančno po razvodju Zlatega roga in Marmarskega morja. To je glavna, najdaljša in najširša ulica stambulska. Marsikaj lepih stavb stoji kraj nje, na primer turška tiskarna Osmanije, nekaj zalih mavzolejev¹⁾, mošej in zasebnih hiš. Lepi so tudi nekateri javni vodnjaki. Po besedah Mohamedovih stori veliko dobro delo, kdor sezida tak vodnjak. V Stambulu jih je veliko. Podobni so mavzolejem; nekateri se prav nič ne razlikujejo od njih; tako so lepi in veliki. Po koranu moslim ne sme piti vina in opojnih pijač. Te uživa le kristjan. Zato v Stambulu ne vidiš pijancev. Turčin ti pije samo črno kavo, k večjemu še kupico čaja, in žuli svoj nargilé, svojo vodno pipo. Brez kave in tobaka si Turka ne moreš misliti. Zato so turške kavarne vse prenapolnjene, dasiravno jih

¹⁾ Nagrobnih kapel.

je legijon. Gostje sedé na nizkih stolčkih ali pa čepé na obstenskih divanih à la turca. Kavedžija prinese Turčinu findžan lepo črne kave, katero le-ta izpije brez sladkorja in podobnih nepotrebnih dodatkov. Nato si veli prinesiti veliko vodno pipo, z dolgo, lepo izdelano cevjo. Če je sam, pije tobak in premišljuje ničemurnost tega sveta; večja družba

Carigrad: Ožgani steber na Divanski ulici. Zada mošeja Atyk-Aly-paševa.

pa kvarta ali, kar je še bolj v navadi — kocka. Dolgih turških pip, takozvanih čibukov, v Carigradu ne vidiš skoraj nikjer; pač pa zlasti mladina rada puši cigarete. In po ceni je v teh kavarnah. Črna kava stane pol piastra (10 vinarjev), istotoliko nargilé; tudi kupica čaja te stane samo pol piastra.

Rad sem zahajal v turške kavarne, zlasti popoldan, na kavo in na čaj. Nihče se ni

zmenil zame; saj sem Turek kot vsakdo drugi: fes me izdaja. Le kavedžija premišljuje, kdo je neki ta gost, ki ne zna govoriti „po naše“, po turško, ampak brbra neke čudne, nerazumljive mu besede. No pa: „kava“ in „čaj“, ti dve besedi pozna Turčin istotako kot Evropejec. Besedo „čaj“ je dobil skoraj gotovo od Rusov. Tudi nargilé sem nekoč poizkusil pa — ni šlo. Napenjal sem se, kolikor sem imel sape, toda pipa je ugasnila. Zato pa mi je kavedžija postregel s pristnimi turškimi cigaretami.

Le pri računu sva se težje razumela. Pokazati mi je moral na prste, koliko naj mu platim. No, pa je že šlo; saj me v daljni tujini nihče ni poznal, da bi se mi bil smejal. Posebnost turških kavaren je tudi ta, da ti ni treba dajati napitnine, ki se je na zapadu tako vgnezdila. Če hočeš natarjarju vsiliti 10 par, ti jih vrne, češ: „Efendi, saj si že plačal!“

Če idemo v ulici Divan Joli dalje, zagledamo visok steber, zvezan z železnimi obroči; to je Konštantinov Ožgani steber. Ta cesar ga je namreč „pouzmal“ v Rimu in ga postavil v novoustanovljenem Carigradu na glavnem trgu, Forum Constantini. Napravljen je iz porfirja in je 40 m visok. Imel je svoje dni na vrhu kip cesarja Konštantina. V poznejšem času pa je treščilo v steber; kip se je razbil in padel na tla. Da bi se ne razrušil docela, so pred par stoletji steber zvezali z železnimi obroči.

To je spomenik slave starih bizantskih vladarjev. Todi je vodila njega dni Cesta zmage; na tem kraju so prirejali domov se vračajočim zmagovavcem najlepše ovacije. Kje so že tisti časi! Vso bizantsko slavo so razbili moslimi. Vsled nemoralnosti iztrohneli Rim in Bizanc so premagali barbari. Pretirana kultura vodi do nenravnosti, ta pa je pričetek pogina. To je stara, pa vedno nova pesem, ki se poje in se bo pela tudi v novem veku.

XXIII.

Po ulici Divan Joli dospemo do džamije Bajezidove. Turki jo poznajo pod imenom „Golobja džamija“. To ime je dobila, ker je

celo dvorišče polno golobov. Kakor pred cerkvijo sv. Marka v Benetkah, tako se tudi tukaj cele trume krotkih golobov izprehajajo brezskrbno po dvorišču. Tako lepo pisanih, tako prijaznih še v Benetkah nisem videl; pa tudi še več jih je v Stambulu kot ondi.

Velik je Carigrad; zato ima pa tudi veliko število turških templjev. Večji, znameniti se imenujejo džamije (zbirališča), manjši pa mošeje (molitvenice).

Carigrad šteje mošej 664, džamij pa 227. Mohamedanci so jako pobožni; zato živo čutijo potrebo tako številnih molitvenic.

Notranjščina mošej in džamij je pri vseh enaka na las, podobna oni Aje Sofije. Vhodi so zakriti z usnjatimi ali platnenimi zavesami. Kraj vhoda so napravljene dupline, da tukaj shraniš svoje čevlje, katere mora vsakdo sezuti, preden stopi v džamijo. Tla so povsod pokrita s slamnatimi ali tkanimi preprogami. Vsaka džamija je obrnjena proti Meki, torej v Carigradu proti jugu. V apsidi ima duplino mihrab, ki naznanja smer proti Meki; ta smer je za moslima zelo važna in se imenuje „kibla“.

Zidane so vse džamije v istem bizantskem slogu: kvadratičen tloris, visoka kupola in kraj nje mnogo manjših. Kot stolpi jim služijo visoki pa zelo tenki minareti s šilasto streho. Krog minareta je ena, k večjemu dve galeriji, odkoder mujezin večkrat na dan kliče vernike k molitvi. Minaret je pri malih mošejah en sam, pri večjih dva in pri največjih štirje. Samo velika in krasna džamija Ahmedova na Atmejdanu jih je imela šest. Pravoverna duhovščina moslimska pa je mislila, da ni prav, če ima džamija šest minaretov, kolikor jih je imela dotedaj samo glasovita Kaaba v Meki. Prisilila je torej sultana Ahmeda, da je prizidal še sedmi minaret in tako Kaabi vrnil njeno čast.

Dasiravno je svetovnoznana Aja Sofija najslavnejša med carigrajskimi džamijami, največja in najlepša pa le ni. Ogromnejša je džamija Sulejmanova, najlepša pa Ahmedova.

Z veliko gorečnostjo opravljajo Turki svoje molitve. V mošeje dohajajo v obilnem številu. Resno in zbrano je njihovo

vedenje. Ne bi bil verjel, da ima izlam tako goreče vernike!

Turek je konservativen; stare tradicije drži, če ga bodo tudi spravile iz Evrope. Po reformah pa kričé Novoturki. „Moslim se mora modernizirati“, je njih geslo, ki je Staroturkom in sultanu trn v peti.

Nekaj posebnega so turški rožnivenci. Skoraj pri vsakem koraku zagledaš Turčina z molkom v roki. Na niti ima nabranih nekaj

se vadijo vojaški regimenti. Mislim, da nima nobena druga vojašnica tako obširnega dvorišča.

Na tem dvorišču, na najvišjem mestu Stambula, stoji visoki seraskeratski stolp. Okrogel je kakor galatski, samo mnogo višji. Razgled s tega stolpa se mi je zdel nepri- merno lepši kot oni z galatskega. V pod- nožju vidiš celi Stambul, med tem ko vidiš z galatskega stolpa samo njegov severni del.

Carigrad: Seraskerat.

kroglic, podobno našim rožnimvencem. Te molke nosijo kar v roki in prebirajo jagode sproti. Kadar ne morejo iti v mošejo, pa molijo po poti. Drugim je molek samo za kratek čas. Kar je gospôde, ga ne nosi. Pa saj tudi pri nas gospôda ne moli posebno rožnega venca . . .

Par korakov od Bajezidove džamije stoji Seraskerat, turško vojno ministrstvo. Visoka, lepa vrata v mavriškem slogu nas vodijo na prostorno dvorišče, prostor, kjer

Tu šele spoznaš, kako razsežen je Carigrad. Gledé prostora se lahko meri z Dunajem in Parizom. Saj so l. 1885. naštel v Carigradu 71.085 hiš, Dunaj pa jih je imel pri zadnji štetvi l. 1900. samo krog 33.000. Seveda so carigrajske hiše mnogo nižje in ožje; saj biva v njih navadno po ena sama družina.

Kakor očaran stojiš vrhu seraskeratskega stolpa in občuduješ veličastno panoramo. Čuvaj pa ti razkazuje — v turškem jeziku seveda — najvažnejše zanimivosti carigrajske.

XXIV.

Dasi je Stambul zeló razsežen, pa vendar potniku razen imenovanih znamenitosti ne nudi kaj posebnega.

Sedel sem na tramvaj — Grki mu pravijo *τροχιδρόμιον* — in se peljal skozi celi Stambul prav do mestnega ozidja. Tu še le vidiš, kakšno je pristno turško mesto. Ulice so ozke, zakrivljene, umazane, hiše nizke, napol lesene ter imajo k večjemu po dvoje nadstropij, pač pa mnogo oken in balkonov. Vrata nimajo kljuke kot pri nas. Navadno

Turška gospa v pouličnem oblačilu.

so zaprta tudi po dnevu. Če hočeš v hišo, moraš potrkati z železnim kladivom, ki je pritrjeno na vratih. Okna so do polovice zakrita z mrežo, tako da ne moreš pogledati v sobo; iz sobe se pa vendar vidi na ulico vse. Vzrok tej zidavi je iskati v izlamu. Turška vera strogo zapoveduje, da morajo biti mohamedanke zakrite in zakrita tudi okna njih stanovanja, harema. Ženske imajo po ladjah, na železnici in drugod poseben oddelek. Večkrat sem videl zapisano; „Reservé au

harem“, nekaj nemški „Damencoupé“. Gorje ti, če stopiš vanj! Jezike imajo Turkinje isto tako ostro brušene kot njih sovrstnice marsikje drugod.

Kakšne so hiše od znotraj, ne vem. Pravijo, da so prostori strogo ločeni: za moške, ženske in posle. Pohišstva imajo malo; ob stenah stojé divani. Tla so pokrita poleti s slamnatim, pozimi s platnenim pregri-njalom.

O pojedinah pravi „Vodník“: „Krog nizke mize posede vsa družina; sedé ali na nizkih stolčkih ali pa kar na tleh, po turški navadi. Turki ne rabijo ne noža ne vilic; zato pa si po jedi umivajo roke. Jedó samo z desnico. Z gnusom se obrne Turčin od Evropejca, ki bi jedel z levico; levico namreč rabi moslim le pri gotovih opravilih.“

Turška kuhinja našemu želodcu ne prija. Nekoč sem zašel v turško restavracijo; jedel sem, pa s težavo. Jedó večinoma samo ovce, jagnjeta in kuretnino. Strogo pa je po izlamu Turkom zabranjeno jesti svinjino. Prašičev zato ne vidiš nikjer. Tudi je prepovedano žive dovažati v mesto. Nekdaj je baje ščetinar zašel v carigrajsko mošejo. O, strah in groza! . . . Odtod ta prepoved. Prašiča si mohamedanec še pogledati ne upa, tako se mu studí.

Mohamed dovoljuje sicer svojim vernikom mnogo ženstvo, pa vendar ima navadno moslim samo po eno ženo, že zaradi ljubega domačega miru. Samo sultan si jih vzdržuje po več. Ženi se mohamedanec že zelo zgodaj, navadno z osemnajstim letom. Tudi ločiti se more od svoje žene, če ima za to pameten vzrok. Moslimski zakon bi bil torej nekaj ciganski zakon, narejen po „pravilu“ rokovnjaškem: In nomine patre, vzemi jo na kvatre . . . Zakon se sklepa pred sodnikom v zasebnem stanovanju, nikdar v mošeji. Dečki ostanejo pri materi v haremu do 12. leta, hčere pa, dokler se ne omožé. Obrezo so moslimi posneli po Judih.

Prave zakonske ljubezni izlam ne pozna. Žena moža ne kliče po imenu: Osman, Ahmed, Abdallah, marveč ga nazivlje „gospoda“: efendi, aga, čelebi. Tudi otroci pra-

vijo starišem: „baba efendim¹⁾, nene kadin²⁾. Žena je bolj dekla nego soproga svojemu možu. Nikdar je mož ne pelje na izprehod. Ker v tej stvari Turke posnemajo tudi Grki in Armenci, zato v Carigradu zakonskega para ne vidiš nikjer. Mož ljubi svoj „dolce far niente“³⁾, pije kavo in puši tobak, žena pa dela kot živina.

Suženstvo je postavno sicer odpravljeno, pa vendar so posli, zlasti oni v haremu, večinoma sužnji ali potomci sužnjev. Trgovina z njimi je sicer prepovedana, pa se vendar vrši na tihem; turški sodniki, kakor znano, niso najstrožji v takih stvareh. Saj so znane bele sužnje v sultanovem haremu pod imenom huriske, kakor tudi beli in črni skopljenci. Dandanašnji so evnuhi večinoma zamorci.

Oproščeni sužnji se mnogokrat povzpno do visokih dostojanstev. Veliki vezir Hozrevpaša se je kaj rad hvalil, da je nekdanj kot deček stal na stambulskem trgu, in da so ga prodali in kupili za nekaj sto piastrov (par desetakov).

Kdaj bo neki tudi izlamu prisijalo solnce omike in ljubezni do bližnjega? Menda ne prej, da se bode namesto polumeseca vrhu Aje Sofije zopet svetil — križ!

XXV.

Gospod Demetrij Jovescu je stotnik pri avstrijski armadi. Po narodnosti je Rumun iz Mehadije kraj Oršove, kjer ima tudi večje posestvo. Po vojaških vajah je dobil par tednov dopusta in je porabil ta čas v to, da je napravil kratek izlet v Carigrad. Seznanila sva se v hotelu, in kot Avstrijca sva napravila nekaj skupnih izletov.

Vsakemu otroku je znan sloviti morski zaliv Zlati rog. Že Grki so ga krstili v „χρυσούν κέρας“, to pa zaradi tega, ker ima v resnici podobo roga. Dolg je celih 7 km, širok pa pri Bosporu krog 600 m. Zlati rog je izmed najvarnejših in največjih luk na svetu.

1) Gospod oče.

2) Gospa mati.

3) Prijetno brezdelje.

Naravna luka je to; pa ima vendar srednje globočine do 45 m. Tudi ob obrežju je tako globok, da lahko pristanejo največje vojne ladje kar ob suhi zemlji. Zlati rog je obenem turško vojno pristanišče.

Na galatskem mostu sedeva — gospod Jovescu namreč in jaz — na parobrod, ki vozi prav do konca zaliva, gori do Ejuba.

Med starim in novim mostom je odločen prostor za trgovske ladje. Brez števila ladij je priklenjenih ob Galati. Med njimi pa švigajo lahki čolnici „kajiki“. Više od starega mostu je vojno pristanišče, velike, z železom

Carigradska Grkinja v domači obleki.

okovane vojne ladje stojé v njem. Vsa vojna luka je ograjena, da ne more vanjo dospeti nobena nepoklicana oseba. Na obrežju pa je zidan vojni arzenal, admiralsko poslopje, mornarska šola itd.

Pogled na Carigrad je prav zanimiv. Vse večje mestne stavbe ugledaš raz parobrod. Na severni strani stoji zraven Galate predmestje Kasim Paša, kamor pripada tudi vojna luka. Od tega predmestja nekoliko dalje leži Hasköj, v katerem bivajo skoro samo Judje.

Na južni obali pa se daleč daleč razprostira turški Stambul. Že blizu konca zaliva se širi grško predmestje Fanar, iznad katerega se vzdiguje lepa, velika, nova stavba, grška narodna šola. Pristali smo na koncu zaliva, v ultraturškem Ejubu.

Ejub je za Turčina svet kraj. Zato je tukaj veliko pokopališč, in v čast si šteje mohamedanec, če more biti ondi pokopan. Svoje ime je dobilo predmestje po Ejub-Sejidu, prvem Mohamedovem zastavonoscu, ki je padel na tem kraju takrat, ko so Arabci prvokrat oblegali Carigrad. Zraven njegovega groba je sezidana mošeja, ki sicer nima na sebi nič posebnega, pa je vendar Turkom sveta zato, ker se tukaj vsak novi sultan opaše z mečem slavnega Osmana, ki je ustanovitelj in praded sedaj vladajoče turške cesarske rodovine. Ta obred pomeni Turkom isto kot pri nas kronanje vladarjev.

G. Jovescu pripada pravoslavni rumunski narodni cerkvi. Vsaka pravoslavna cerkev je sicer samostojna, neodvisna, n. pr. rumunska, srbska, bolgarska, grška; a nekaka, čeprav samo navidezna vez med njimi je grški patriarh v Carigradu, ki stoluje v predmestju Fanar. Zato je g. Jovescu želel videti njegov „Vatikan“ in njegovo stolno cerkev.

Po cesti, ki jo moramo za Carigrad imenovati lepo, dospeva slednjič v Fanar, ki se pred Stambulom odlikuje v tem, da je mnogo bolj čeden in snažen. Tudi značaj Grkov se povsem razlikuje od značaja Turčinov. Med tem, ko je le-ta mrtev, flegmatičen, je Grk vročekrven, sangviničen. Zato pa je tudi bolj nagnjen k premetenosti in nenravnosti, dočim je Turčin vseskozi preprosta, poštena duša. „En Grk užene deset Judov“, pravi pregovor.

Prideva do patriarhata. G. Jovescu je bil razočaran. „Kaj? To je stolica našega vrhovnega poglavarja?“ je vzkliknil. Leseno, čeprav lično in veliko poslopje služi grškemu patriarhu za stanovališče. Ne prevelika, pa tudi ne dokaj lepa cerkev, je njegova katedrala. Cerkvenik nama jo je odprl in razkazal. Videl sem že mnogo lepših. G. Demetriju ni bil nič kaj zadovoljen. Seveda, minili so časi, ko so se Grki bahali s svojo Ajo Sofijo. Najbrže se ne vrnejo nikdar več...

Najela sva si kajik, carigrajsko gondolo. Valovi Zlatega roga so šepetali svojo večerno pesem, ko sva pristala ob galatskem mostu.

(Dalje.)

Moj vrt je srečal maj...

Moj vrt je srečal maj!
Bilò je tisto noč,
ko je drhteč vzdihljaj
sorodne duše vroč
poljubek dahnìl vanj...

In tisoč zlatih sanj
iz tal priklilo je,
pomladi nove cvet
in dih zbudilo je,
v nov, neizmeren svet
ga spremenilo je!

Spev sreče blažene,
še ne izražene,
zazibal me je v raj -- --
-- -- -- -- -- -- --
Moj vrt je srečal maj!

Leo Levič.

Razvoj španskega jezika.

Zgodovinska črtica. — Sestavil dr. Karol Glaser.

V malokateri večji deželi novejšje Evrope se je izvršilo toliko izprememb, ki so stalno vplivale na prebivalstvo, jezik in slovstvo dotične dežele, kakor na Španskem. Iz Ibercev, Baskov, Keltov, Feničanov, Kartazanov, Rimljanov, Gotov in Arabcev so nastale nove skupine, iz katerih se je v poltretjem tisočletju razvil sedanji španski narod. Po Rimljanih podvrženi prebivavci so se izkušali zenačiti s svojimi premagovavci s tem, da so sprejeli rimske šege in latinski jezik. Rimljani pa so se nasproti Špancev vedli mnogo velikodušneje nego nasproti drugim podvrženim narodom. Najodličnejše španske rod-bine so dale svoje otroke poučevati v latinščini in grščini. Mnogo odličnih latinskih pisateljev iz klasične in poznejše krščansko-rimske dōbe se je porodilo na Španskem; omenimo le *Lukana*, (roj. 39. l. po Kr. v Kordovi), njegovega strica *Eneja Seneka*, *Fabija Kvintilijana* in *Valerija Marciala*, katerega Baumgartner¹⁾ označuje kot najbolj samostalnega pesnika iz Domicianovih časov. Ko sta še za Ciceronovih časov Rim in Atene slovela zaradi učenih šol, so se v Afriki, v Španiji in Galiji osnovale učilnice, na katerih so se učili mladeniči retorike, pravoslovja in drugih vednosti, da so se usposobili za uradniški poklic. Najodločnejši latinsko-krščanski pesnik prvih štirih stoletij po Kristovem rojstvu, *Aurelij Prudencij Klement*, je bil doma v Španiji.

Mnogo se je izpremenilo v Španiji po uvedanju krščanstva. Od tretjega do sedmega stoletja se je zelo razširila latinščina kot cerkveni jezik. Sčasoma pa so začele propadati rimske uredbe, in sv. Izidor, slavni nadškof seviljski, ki je umrl l. 636., je bil zadnji španski duhovnik, ki je pisal čisto latinščino; vladal je blizu štirideset let (599—636) svojo višjo vladikovino in predsedoval četrtemu narodnemu cerkvenemu zboru v Toledi. Dopržil je veliko delo pokristjanjenja Špancev, uredil in obnovil vse narodno življenje in si pri tem velikanskem delu nabral toliko in tako različnih znanosti, da ga je občudoval še ves srednji vek. Pisal je bogoslovne, naravoslovne, zgodovinske in jezikoslovne knjige; pred vsem pa so znamenite njegove

„*Etymologiae*“ ali „*Origines*“, nekak konver-sacijski slovar, ki ga je njegov prijatelj Baulio, škof v Saragosi, razdelil v dvajset knjig.

Nato pa je prišel vihar s severne strani: V Španijo so vdrl Vandali, Alani, Svevi in Goti. Zadnji so bili še najmilejši med vsemi. Goti so imeli v svojem narodnem jeziku kazenski in državljanski zakonik ter prevod novega zakona. Gotščina je mogočno vplivala na besedoslovje španske latinščine. Vkljub vsem tujim primesim je ta latinščina, daši pokvarjena in obnemogla, ostala glavna podlaga nanovo nastalemu jeziku.

Zdaj so pa prišli tujci z juga; l. 711. so prihrumeli Arabci in so si v treh letih podvrgli vso Španijo. Arabska dōba je trajala od l. 750. do 1236., ko so si Španijo osvojili zopet kristjani. Bila je jako sijajna, kajti arabske šole so pohajali kristjani iz vseh delov Evrope. Arabščina je mogočno prevladovala; kako živahno je bilo arabsko književno gibanje, se vidi že iz tega, da so v zadnji četrtini minolega stoletja v arhivu stolne cerkve v Toledi našli nad 1000 arabskih spisov. Ko so kristjani od severa prodirali proti jugu, so naleteli tam na rojake, ki so bili po veri kristjani, po noši, po navadah in po jeziku pa Mavri. V takih razmerah je španščina dobila mnogo primesi iz arabščine. Prebivavce v severnem delu Španije so z divjimi Baski vred potisnili v siromašno, divje pogorje. Ne moremo natančno določiti dōbe, kdaj je iz te severne gotske latinščine in južne arabščine nastala mešanica, ki se je zvala *kastilščina* ali *španščina*.

Od l. 1155. naprej moremo govoriti o pismenem jeziku, ki je bil razširjen po večjem delu Španije; nekateri mislijo, da so najstarejši spomenik španskega jezika „*Svobščine mesta Aviles*“ v Asturiji. Ta jezik so splošno imenovali „*romanca*“. Arabci so kristjane v zahodno-severnem delu Španije nazivali „*Alromi*“, ker so mislili, da so Rimljani njihovi pradedje. Polagoma so začeli ta jezik imenovati „*španski*“. Rekli so mu pa tudi „*kastilski*“, ker je Kastilija vplivala nanj tako, da je njegovo narečje prevladalo vsa druga narečja. Zdaj razločujemo po navadi novaro-aragonsko, astursko, leoneško, kastilsko in andaluško narečje.

¹⁾ Geschichte der Weltliteratur III., zv. 522.

Kastilščina ali španščina je prej nego druge njene sorodnice stopila na mesto umikajoče se latinščine, ker je zaradi čudnih razmer med Mavri in kristjani bilo potrebno posredovalno narečje. Pa tudi sijajna dôba od l. 750. do 1236. je razširjala blagostanje in slavo in je tako pospeševala razvoj posredovalnega jezika.

V tem jeziku je okoli l. 1200. nastala junaška pesem o Cidu. Cid „el Campeador“ je umrl l. 1099. in kmalu po njegovi smrti že je začelo ljudstvo v romancah opevati njegova junaška dela, ki so jih združili v zbirko „Poema del Cid“. Tako je nastal epos v duhu in obliki francoskih „Chansons de geste“. Različna od te junaške pesmi je „Cronica rimada del Cid“. Iz tedanjih nazorov o viteštvu je pod vplivom krščanstva nastal „Poema de los Reyes Magos“. V 13. stoletje pa že sega legenda o Mariji Egipčanski. — Prvi odličnejši pisatelj je bil duhovnik Berceo, ki je slôvel v letih 1220.—1240.; zložil je epsko pesem „Aleksander Veliki“. Berceo se nekako opravičuje, da ne piše latinsko:

Quiero fer una prosa en Roman paladino
en quale suele el pueblo fablar a su vecino;
car non so tan letrado per fer otro latino ... itd.¹⁾

Berceo je zapustil mnogo španskih in kastilskih stihov. — Iz te dôbe imamo še roman o Apoloniju Tijanskem, preložen na španski jezik, „Voto de pavon“ in pesem, podobno kroniki, ki opeva junaštvo grofa Fernanda Gonzaleza, ustanovitelja kastilske moči. Te pesmi so zložene ali v aleksandrijskih stihih ali pa v narodnih temeljnih ritmič redondilijev. To so bile kitice, sestavljene iz štirih šest- do osemzložnih stihov, od katerih sta se rimala večinoma 1. in 4. ter 2. in 3. Redondiliji so se rabili še pozneje v gledaliških igrah.

Najstarejše epične pesmi španske so zložene v obliki romanc, katere so pozneje združili v „romancere“. „Cancione“ v kiticah so po zgledu trubadurske poezije gojili na dvorih v Kataloniji, Aragoniji in Kastiliji. Za petje so zlagali „seguidille“,

¹⁾ Zato pišem prozo v narodni latinščini, kakršno govori preprosti človek naroda svojemu sosedu, ker nisem tako literarno izobražen, da bi mogel pisati klasično latinščino.

bolj enostavne „letville“ in „lire“ v „stancach“ po pet ali šest vrstic.

Oče Alfonza Učenega je dal leta 1262. gotsko pravno knjigo preložiti na špansko narodno govornico z naslovom: „Fuero Juzgo“ („Forum Judicum“). Za časa Alfonza Modrijana so preložili na španski jezik sv. pismo; v tem jeziku so se morale vršiti vse sodnijske razprave, sestaviti vsi zakoni in napisati vse razsodbe. Kraljevi dvor se je pomaknil s severa na jug in se naselil v Toledi. S tem je postalo toletansko podnarečje pismeni jezik. Zaslovela je pravna knjiga Alfonza Modrega „Siete partide“. Druga polovica šestnajstega in prva polovica sedemnajstega stoletja obsegata zlato dôbo španskega jezika in slovstva; vsaka vrsta pesništva se je povzpela do vrhunca popolnosti. Potem pa se začenja propadanje, katerega niso mogli ustaviti niti s tem, da so v Madridu ustanovili akademijo. Španska dramatika je vplivala tudi na dramatiko drugih narodov; glavno delo o tem predmetu je spisal Schach.

Priznано najboljša španska slovstvena zgodovina je: *Geschichte der schönen Literatur in Spanien*. Von Georg Ticknar. Deutsch mit Zusätzen. Herausgegeben von Nik. Heinr. Julius Neue Ausgabe. Leipzig 1867. ¹⁾

¹⁾ Ta knjiga je v dveh zvezkih prvokrat izšla l. 1849. V drugi izdaji ima I. zv. 689, II. zv. 418 str. V drugem zvezku se nahaja od str. 427. „dodatek“, ki obstoji iz dvanajst prilog, in sicer: I. Vom Ursprung der spanischen Sprache, str. 429—470; II. Von den Romanzenbüchern — 478; III. Ueber die Romanzendichtung in Spanien, von Dr. Ferd. Wolf — 505; IV. Ueber die Liederbücher — 540; V. Von Fernan Gomez de Cibdereal und seiner Briefsammlung — 545; VI. Von der Fangfrage — 554; VII. Von den Ausgaben, Uebersetzungen und Nachahmungen des Don Quixote — 562; VIII. Von den ersten Sammlungen altspanischer Schauspiele — 567; IX. Vom Ursprung des gezierten Geschmacks — 571; X. Ungedruckte Gedichte — 641; XI. Lebensnachricht über Johann Nikolaus von Faber — 656; XII. Nachträge, Berichtigungen und Druckfehler — 806; Register — 867.

„Supplementband“ nima tako pragmatično zakroženih sestavkov, kakor se nahajajo v naštetih dvanajstih prilogah, ampak posamezne dodatke k raznim stranem in vrstam. Ta „dopolnilni zvezek“ je na novo paginiran in obsega 238 strani. Nato pride „Register“ do 262. strani in nazadnje še dve strani dostavkov in popravkov. Obadva zvezka obsegata 1107 strani in imata 713 strani raznih dodatkov.

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Haml. II. 2.)

23.

Ubogi, ubogi dihur,
prijatelj izleženih jajec,
sovražnik, zmagavec kur,
pred ježem si pravi zajec!

Pa jež je prijazna žival,
dobrotnik je vrtnih tal;
orožje ga vsega pokriva,
nihče mu ne more do živa.

A ti si brezvesten tat,
ki hodi krog hišnih vrat,
pokrade več in podavi,
kot lačen želodec mu pravi.

Igláti, délavni jež,
li nisi ti drugi — Bur?
Ubogi, ubogi Anglež,
li nisi ti drugi — dihur . . . ?

24.

Bogastvo, rod in slôves
na svetu kaj velja,
plebejec grudi ôves,
še bog, da ga ima!

Kdor moder je po krvi,
po glavi pa otrok,
za višjo službo prvi
v rokah ima odlok . . .

Kdor je zadosti bôgat,
kaj neki ga je skrb?
Če hoče, gre si ‚špôgat‘
naslov in plemstva grb.

Bojdà se je godilo
nekdaj drugače to — —
No, zdaj je vse minilo — —
Bog vedi, kaj še bo! —

25.

O grob, edino varno ti zavetje,
kdaj ležem v senco tvojih črnih grud,
kdaj oglušim za črno vse prekletje,
ki name kliče ga hinavski ljud?

Pod zemljo mirno moji spé očetje;
svet je pozabil njihovih zamud,
prebili so življenja trdi trud,
in zdaj nad njimi raste mehko cvetje.

Po smrti vpijte, vpijte, vsi sovragi
poniglavi, omike vsake nagi,
da ničeva je moja vsa sposobnost;

da sem ohol, da ljubim le udobnost . . .
Jaz kličem vam — še živ — vzlic vaši zmagi:
Dostojna hči neumnosti je — zlobnost!

26.

Dolgo ste me reševali,
če gorim za vaš poklic;
no, naposled ste spoznali,
da povsem ne gremo vštric.

Kdo je prvi krenil s pota,
ki do vzorov vseh drži? —
Vaša zmota, moja zmota —
krênili smo jaz in — vi!

27.

Cvetice dehtíjo
po tihi planjavi,
a meni spomini
vršijo po glavi. —

Spomini na leta,
v katerih sem živel
tako vihrovito,
da mlad sem osivel.

Anton Medved.

Divji lovec.

Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. — Spisal F. S. Finžgar.

Drugo dejanje.

(V ozadju pokrajinska slika. Na levi kovačeva hiša, blizu srede odra kovačnica. Krog kovačnice razna navlaka starega orodja. Pred kovačnico nakovalo. Od hiše do kovačnice je napeljana vrv, na kateri visi nekaj perila. Na levi in desni gozdna scenerija. Mimo kovačnice vodi pot iz vasi na polje. S kovačnico se stika nizka vrtna ograja. Ob kovačnici lesena klop. Preden se dvigne zastor, se slišijo udarci kladiva ob nakovalo. Ob odprtem pozorišču goni v kovačnici meh kovaški vajenec. Kovač odloži kladivo, vzame mehur in tlači tobaka v pipo.)

Dekleta (z grabljami gredó trebit travnike. Majda nese belo pregrnjeno košarico. Pojó:)

Solnce za goro gre, močno je žalostno, ker fantje se zbirajo na Laško marširajo.	Pušnice pokajo, deklince jokajo, sabljica suče se, kri pa preliva se.
---	--

Kugelca prileti,
pobič pa obleži;
solnce za goro gre,
močno je žalostno.

Kovač (kreše ogenj in se ozira za dekleti.)
Hentajte, kako jo znajo! Ta-le pesem je
kakor nalašč za Majdo!

Špela (pride iz hiše in se podpre ob boke.)
Kaj pa zijaš za punčarami! Delaj, delaj!

Kovač. Ali bom za tabo gledal, statve
ti stare!

Špela. Za temi tudi ne boš! Zakaj si
me pa jemal!

Kovač. Saj mi nisi dala prej miru!

Špela. Kogâ? Lažnjivec! Z vsemi štiri-
rimi sem se te branila!

Kovač. Kako pa! Ali še veš, kako si
napisala na velikonočni pirh?

Špela. Jaz nisem nič pisala.

Kovač. So pa same zrastle tiste besede
na pirhu! (Poje in si dela takt s pipo in tobačnim
mehurjem:)

Po golih kolenih
grem rada za njim,
na žganih polenih,
če reče, klečim!

Špela. Norec! Delaj, delaj, in nikar ne
stoj kakor stari svetnik v linah!

Kovač. Kako pa, z norcem še modri-
jana uženeš v kozji rog.

Eržen (prinese par verig in zlomljene vile
ter vrže oboje pred kovačnico.) **Jure**, le postavi
se! Le podati se nikar! Veš, kako poje
pesem:

Če se ji češ podati,
začne gospodovati:
Gorje tebi, mož,
za sužnjega ji boš!

Kovač. Slišiš, stara! Mož je glava dru-
žine!

Špela. Žena pa krona! (Odide jezno v
hišo.)

Kovač. Samo ti si trnjeva!

Eržen. **Jure**, ta-le rogel se je zlomil in
pa dveh kaveljnov ni pri verigi. Hitro na-
redi, bom kar počakal —

Jure (pobira verige.) Sedi no, sedi! Precej
zvarim!

Eržen. Kaj, da se danes vse prepira!

Jure. Naša ni tiho, če bi ji na to-le
verigo jezik otvezel!

Eržen. To je stara reč, da imajo ne-
katere ženske take jezike, da jih bo treba
po smrti posebe ubiti.

Jure. Res je taka. — Praviš, da se pre-
pirajo? Kje pa?

Eržen. Pred rihtarjem je bila cela
vojska.

Jure. Beži! Kdo se pa je?

Eržen. Lisjakov Gašper in Zavrtnik sta
se tako častila, da je bilo mene sram.

Jure. Tadvâ? Pa taka prijatelja!

Eržen. Gašper je Lisjakov sin, Zavrtnik
je pa tudi rajni Lisici v rodu. Oba bi bila
rada grablje, vile pa nobeden. — Veš, za
zemljo se pokata!

Jure. Kaj ne bo jemal Gašper Majde?

Eržen. Dekle ga ne mara; pravi, da gre rajši za deklo. Gašper pa zemlje ne dá nazaj. Baha se ž njo in pravi, da jo bo prodal in pognal po grlu... Rihtar je pa jezen, da je kar zelen, kakor kušar. Ves nor je! Še zmešal se bo!

Jure. Ali mu privoščim, dedcu skopemu! Vselej mi je odščetil kak groš, če sem koval tisto sitno šimljo, ki ima tako preklicano slabo kopito, da deset drugih prej podkujem. Naj ga le pestí!

Rožman (pripelje konja in ga priveže za kovačnico.) Ala, Jure, le brž! Lisec se mi je zbosil. Meni se mudi!

Jure. Vsak je kakor burja! Če bi imel sto rok, pa vam še ne ustrezem. Počakaj malo!

Rožman. Jaz nisem burja, ampak na vasi je burja! Eržen, ali nisi nič slišal?

Eržen. Pri županu?

Rožman. Tam, tam. Gašper je starega nabunkal, da je ves lisast. Boste videli, kaj bomo doživeli. Če Gašper ne dá grunta nazaj, bo rihtar še znorel! Kar debelo gleda!

Jure. Prav je, prav! Drugi fantje nad Laha, Gašper pa doma! Sleparija! Vsaka preja pride v statve!

Rihtar (prileti hrupno pred kovačnico, klobuk ima potlačen na oči. V rokah drži krepelce. Na obrazu se mu pozna praska. Vsi se ga prestrašijo.) Kje ga imate? Sèm ž njim! Pokažem mu! Kje ga imate? (Leti v kovačnico. Zbegano išče in gleda okrog.)

Jure. Oče rihtar, kóga pa mislite? Pri nas ni nikogar!

Rihtar. Vsi ste zoper mene, zoper svojega rihtarja! Čakajte me! Gosposka me je postavila, vi me boste pa ubogali! Kje ga imate?

Rožman. Oče rihtar, povejte vendar, koga iščete?

Rihtar. Hinavec! Ali nisi šel mimo, ko me je hotel pobiti? Smejati se mi, ti hinavec! Smejati se, mhè, ko rihtarja tepó! Smejati, seveda, meni smejeti! To te še izplačam!

Jure. Gašperja torej iščete!

Rihtar. Ti si tudi hinavec, ti — ti — tudi, vsi ste! Saj ste ga videli, da je tod mimo prišel. In pri vas ga imate, pa ga tajite kot kača noge...

Eržen. Oče rihtar, tukaj ga ni bilo.

Rihtar. Bomo videli! (Gre za kovačnico, išče in gleda na vse strani.)

Rožman (namigava sosedom in kaže na čelo.) Ali nisem pravil, da se mu bo zmešalo?

Jure (zamahne z roko.) Oče, res ga ni bilo sèm.

Rihtar. Ne, ne, za mojo zemljo ne boste pili, nikoli ne! (Hodi nemirno semtertja.) Človek dela, vleče in trpi kot kamen na cesti — hahaha — vi boste pa pili za moje žulje! Ne, ne, nikdar! Rajši — rajši — pobijem, dà, vse pobijem — zažgem rajši in tolarje v ogenj vržem — Za Zavrtnikovo zemljo ne boste pili, nikoli ne!

Rožman. Oče rihtar, čemu se jezite po nepotrebem? Kdo se méni za vaše grunte?

Rihtar. Saj se ni nikomur treba! Kaj vam mar moji grunti? Ali sem jih prigo-ljufal? Ali sem jih tebi vzal? Ti bi pa rad mojo zemljo, o rad, pijavka lačna! Vi šuntate Gašperja, podpihujete Majdo, da ne ve, kaj se pravi, spoštuj očeta! Vi bi me radi raztrgali na kosce in pili bi in jedli za moje kosti... Pa ne boste, nikoli ne boste!

Jure. Rihtar, Vi prečno gledate! Saj Vam nihče ne želi hudega. Gašper je pa bahač. Kdor veliko govori, malo stori.

Rihtar. Zato pa! Jaz sem malo govoril in veliko — delal. — Čakajte! — Fant! (Kovačevemu vajencu.) Fant! Stopi doli na ledino po Majdo. Precej naj pride domov! Reci, da se takoj odpeljem v mesto!

Jure. Naglo steci! Si razumel, da pride Majda takoj domov!

Fant (pokima in gre.)

Rihtar. H gosposki grem, h gosposki, dà! Tiste pogodbe — — — pogodba za zemljo — — priče so bile — prodal — zapisal — Ne, ne! Nič ne velja, nič ne velja! Podrli bomo, raztrgali bomo pisma. Ne, ne velja! Zemlja je moja, zemlja je moja! — Uh, ta slepar!... (Stiska pesti in zbeži vihteč krepelce.)

Vsi (zró nemo za njim in majejo z glavami.)

Jure. Majčkeno večjo hišo imam kot polž in zadaj za bajto kot za rjuho travnika pa njive — a ne menjam z Zavrtnikom, nak, ne menjam.

Eržen. Če človeka denar obsede, je tudi bogpomogaj!

Jure. Tako je!

Eržen. Pustimo jih. Bog naj jih preloži. Kaj drugega se pomenimo. Ali ste o vojski že kaj izvedeli? Kako se kaj plete Radeckitu?

Rožman. Nič, čisto nič ne vemo. — Primčkov Tonček je že tri dni zdoma. Ta bo prinesel novic! On vse izve, ko bi ne vem kje odkopal.

Eržen. Bogve, ali je Janez še živ, ali je že ubit.

Rožman. Ta se jim bo nalašč nastavljal od žalosti!

Jure. Ne bo se jim ne! Zaradi dekleta ne, boste videli. Še rezentiral, dezertiral bo.

Gaber (privali kolo in ga nasloni k zidu.) Kadar pridem, vedno čaka že toliko ljudi. Jure, danes mi moraš okovati kolo. Jutri grem po drva.

Jure. Saj nisem Jozva, da bi rekel: Solnce stoj! — ker Gabrovo kolo še ni popravljen!

Gaber. Pa se hitreje obrni!

Jure (se zavrti.) Tako-le se lahko obračam kakor vrtavka celo leto, pa ne bo nič narejenega!

Rožman. Sedimo! Malo počakajmo! Saj ni še toliko dela sedaj na pómlad.

Eržen. Ali ga vidite? Vendar je prišel!

Gaber. Kdo? (Gledajo.) A, Tonček jo kadi po cesti! Kje je bil?

Rožman. Novice je nabiral o vojski.

Tonček (s svojim javkanjem, ki se že naprej sliši, ves prašen od cestnega prahu.) Da sem le doma! Au — au! Po poti se me je lotil, po poti! Tri dni je bilo dobro! Sedaj me ima pa spet! Aj, aj, aj! (Se kremži.)

Jure. Tonček, pusti vruga v želodcu! Povej hitro, če kaj veš. Če kaj prida poveš, damo za medeno žganje — vsak en groš!

Vsi. Vsak en groš, Tonček, le povej! Samo lagati ne!

„Dom in Svet“ 1902, št. 6.

Tonček (si briše pot.) Pomladi, pa že taka vročina, da bi se skuhal! Kaj šele bo o sv. Jakopu! Aj, aj, aj!

Rožman. Pusti vročino in povej, če kaj veš!

Tonček. Pa sem jo tudi pobiral po cesti, kakor bi me s Kleka coprnice gonile.

Gaber. Saj te morda gonijo, ker znaš zagovarjati!

Tonček. Štrama ti štramasta! Jaz zagovarjam z Bogom, ne pa s hudičem. Uh, kako je vroče!

Jure. Tonček, povej, kaj je z vojsko?

Tonček. I, z vojsko? Tako vam povem, ljudje božji, da Radecki tako s kanoni grmi na Plemontezarje, da ni nobene šipe več cele na vsem Laškem! Prav nobene!

Vsi. U-u-u!

Jure. Jih pere Lahe, kaj?

Tonček. In še kako! Krogelj mu je zmanjkalo za kanone. Mislite, da je bil kaj v zadregi? Nič! Od voz je pobral žlajdre in zavirivnike pa je nabasal z njimi kanone in jih spustil med Plemontezarje... In cel rogoment Lahov je padel kakor en sam snop!

Rožman. Radecki, ta zna!

Eržen. Ali o naših fantih nič nisi izvedel?

Tonček. O naših? Sem in nisem! O drugih ne vem nič, o Janezu pa toliko, da je rezentiral. V mestu je bilo klicanih sto goldinarjev za živega, petdeset za mrtvega!

Vsi. Janez — ušel?!

Jure. Ali nisem pravil! Zaradi Majde!

Tonček. Saj ima prav! Če bi bil jaz Janez, uidem zaradi Majde iz pekla samemu rogatemu z verige, ne pa le iz vojske. — Au, au — kako je vroče! — No, dajte no groše, da grem po žganje! Saj sem vam dovolj povedal, ne? — (Nastavi roko. Vsi odvezujejo mošnjičke in mu dajejo v roko denar.)

Eržen. Boljšega — reci!

Rožman. In pošteno mero!

Jure. Grozdek te bo še okanil!

Tonček. Mene že nikoli! (Odhaja.) Au-au-au!

Gaber. Janez — dezertir! Če bi prišel domov, jaz mu že ne odprem!

R o ž m a n. Ga nimam pod streho za vse na svetu ne!

E r ž e n. Pa je dober fant! Takih je malo.

J u r e. Nič, nič jih ni, ne malo! Če uide, naj! Saj ni naredil iz nepokorščine do cesarja; vojske se tudi nič ne boji, ampak zaradi dekleta mu je. Boji se zanjo, pa prosila ga je, naj se skrije. Kaj hoče potem?

G a b e r. Dezerter je, pa je vùn. Saj mu jaz tudi prav dam, ali pomagati mu ne smeš, če ne si takoj pod ključem.

J a n e z (poskoči od zadaj čez ograjo. Roke ima na hrbtu zvezane z verigo. Brez klobuka; na glavi nekoliko krvav.) Jure, hitro mi presekaš verigo!

V s i (planejo kvišku.) Janez! Janez! Beži! beži!

G a b e r (ki ga je pomagal ujeti, se hitro umakne, da ga Janez ne zapazi.)

J u r e. Kriste, če te kdo vidi, da si pri meni! Beži, oh, beži! Lepo te prosim!

J a n e z. Bežal bom, daleč bom bežal. Nihče ne izve, kam? — A sedaj mi prepili verige!

J u r e. Janez, ne upam, ah, ne smem! Janez, beži od kovačnice! Če kdo pride!

J a n e z (poklekne pred druge, ki se umikajo.) Za božjo voljo vas prosim, rešite me verig! Ko bi bile spredaj, starem jih sam, a tako ne morem! Eržen, Rozman, pomagajta, Bog vama bode povrnil!

R o ž m a n. Janez, ne smemo, ne upamo! Ko bi bilo ponoči, na samem, a tukaj — Skrij se! Beži! Ti bo že kdo drugi pomagal!

J a n e z (vstane.) Zvezan ne bežim nikamor! Tukaj-le bom sedel (sede na klop) in prosjačil kot berač, da se me kdo usmili! lškarjoti! Ali zaradi sebe uhajam? Ali nisem prišel branit nedolžnost? Tam se eden nič ne pozna, tukaj pa mnogo! Oh, Majda, Majda!

R o ž m a n. Pojdimo! (Gre za kovačnico, da odveže konja.) Jure, popoldne pridem kovat! (Gre z Erženom.)

J a n e z. Le bežite pred mano! Pred Gašperjem ne bi bežali! On je pošten — ker je zapeljivec, seveda; jaz sem pa garjeva ovca! Bežite, da česa ne nalezete!

J u r e. Janez, vsi te spoštujemo in radi te imamo! Toda saj veš, kaj je gosposka! Ne smemo, res ne smemo!

J a n e z. Haha! Zato bom sedel pri vas, ker me imate tako radi! Hahaha! (Bridko.) Kolika ljubezen!

E r ž e n (ki se je že oddaljil, se vrne.) Janez, Majda gre!

J a n e z. Majda?! (Plane kvišku.) Ne, ne smeš me videti tako ponižanega! Ne, ne! Skrijem se! Jaz te moram videti, a ti mene me smeš! (Hoče za kovačnico.)

G a b e r (kateri se je radoveden vrnil, Majdi, ki pride s košarico zelo žalostna:) Majda, Janez je tu — Tam-le za kovačnico je, pa ukljenjen je.

M a j d a. Janez? Sram vas bodi, da se norčujete z menoj! Kaj sem vam naredila? Očeta so menda pobili doma, vi me pa še z Janezom dražite! Grozoviteži!

J a n e z. Majda! Kdo je očeta? Povej! povej!

M a j d a (osupne, izpusti košarico na tla in hiti k Janezu.) Janez, ti si krvav, tebe so tudi! Janez, moj Janez! (Hoče ga objeti. Odstopi.) Ti si uklenjen? Moj Bog?

J a n e z. Majda, kako me je sram! Iz ljubezni do tebe in do tvoje poštenosti nosim verige, a nikogar ni, da bi mi jih strl. Vse se me boji!

M a j d a. Nikogar ni? A jaz?

J a n e z. Majda, ti bodeš — —?

M a j d a (vede Janeza k nakovalu.) Sem pojdi! Tisoč biričev lahko stoji okrog mene! Dokler bo moja roka prosta, bo tvoja tudi. (Nastavi mu roke na naklo in razbije verige.) Takó! Ti bi záme storil vse — jaz pa záte!

J a n e z (zagrabi njeno roko in jo poljubi.) Majda, tvoja roka je vredna, da jo poljubim. Sedaj je prosta moja roka! Povej, kaj je z očetom! Radi tebe se maščujem nad zločincem! . . .

M a j d a (umakne roko.) Pustiva to! Najprej reši sebe in se skrij! Zaupaj na Majdo, Majda zaupa nate!

J a n e z (jo objame.)

M a j d a (joka.) Koliko trpim! Ta Gašper!

Tonček (pride z žganjem.) Janez! Jejhata, jejhata! Janez pa Majda! Jejhata, jejhata! Janez, ali si jih, Lahe? Koliko si jih postrelil? — Povej, povej! Ná, pij! Kar nagni, čeprav vsega, pa povej!

Janez. Tonček, ni časa; bežati moram.

Majda. Malo se oddahni! Glej, krvav si; obvežem te. (Mu obriše glavo in ga obveže z belo ruto.)

Tonček. Ali te je kakšen Plemontezar kresnil?

Janez. O, ne! Sam sem se. Na Laškem še bil nisem. Iz Ljubljane sem pobegnil; a so me ujeli, ker me je Jež izdal.

Vsi (se približajo.) Jež! To je grdo!

Janez. Vi niste nič boljši! Kdo mi je upal verige presekati? Ženske naj vas bo sram!

Tonček. Naprej, naprej! Ná, še pij!

Janez. Prav blizu doma sem že pribežal, in upal, da sem že prost. Kar me dva zgrabita, in še pet jih je prišlo pomagat, med njimi Jež, ki me je izdal . . . Uklenili so me kot razbojnika in me gnali tako zvezanega mimo tisti sive skale. Tam pa jaz poskočim par sežnjev globoko, biriča ustrelita — a ta golazen ne zna streljati —: jaz sem se pa valjal in tekel po grabnu ter sem jima ušel. Kmalu bodo za mano! Z Bogom, Majda!

(Počasi se nabira ljudstvo. Vsi radovedno gledajo Janeza in delajo gručo okrog njega.)

Gašper (oblastno in počasi, nekoliko vinjen. Ko zagleda Janeza, obstoji.) Kaj? Ta zlodej tukaj? (Poleg nakovala zagleda kladivo. Hitro ga pobere.) Čakaj, jaz ti pokažem! (Ljudstvo se razmakne, Gašper plane proti Janezu, Tonček pa mu potegne kladivo iz rok.)

Majda. Ubijavec! Očeta si pobil, sedaj hočeš še druge! Sram te bodi!

Tonček. Janez, ná kladivo! Ubij ga, pobijavca!

Janez (vzame kladivo pa ga vrže proč. Gašper se zakadi vanj. Janez ga z enim sunkom podere na tla.) Za take vrabce ni treba kladiva.

Ljudstvo (hiti skupaj. Ženske, moški, otroci.) Tepeta se! — Janez in Gašper! — Rezerter!

Gašper (potegne nož.) Zabodem te!

Jure (ga prestriže.) Gašper, pamet!

Eržen. Ne z nožem!

Janez. Le pustite ga k meni! Dotakne naj se me! (Pobere kladivo.)

Otrok. Biriči, biriči! (Otroci beže.)

Gašper (Janezu:) Čak, ne boš ušel! (Za odrom.) Držite ga!

Janez. Proč! (Sune Gašperja v prsi s kladivom, da pade. Zbeži.)

Biriča. Ala, za njim! (Tečeta čez oder; drugi radovedno tekó za biričema, zadnji Tonček. Gašper se dvigne s tal, drži se za prsi in hiti za drugimi. Čujeta se dva strela daleč za odrom.)

Majda. Marija, pomagaj! (Pade na kolena in zajoka.)

Tonček (prihiti na oder.) Nič ne jokaj, Majda! Tadvá imata krive puše, krive roke, krive oči in kriv pulfer . . . Kje je že Janez!

Majda. Hvala Bogu! (Vstane.)

Tonček. Majda, domov pojdi zdaj!

Majda (gre v kovačnico po verige.)

Tonček. Da, to pa le vzemi za spomin!

Majda. Takih spominov dekleta navadno nimajo od fantov. (Pokaže verige in jih odnese s seboj.)

Tonček (pobere košarico.) Bom pa jaz to-le cajnico nesel. (Dalje.)

(Zastor pade.)

Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo!

Tehnična dela pri bohinjskem predoru. — Popisuje Livški.

(Dalje.)

Vtesavanje predora. Izvažanje zemlje.

Rova seveda ne smejo prepustiti same-mu sebi. Treba ga je podpreti z močnimi lesenimi stebri: vtesati ga morajo. Hlod položé na dno, na njegovih koncih pa stebra, na vsaki strani enega. Na ta dva stebra se nastavi vrhni hlod; vtesali smo torej četverokot. Eden do dva *m* naprej se vteše zopet tak četverokot, in tako dalje. Med stebre, vrhni hlod in med stene rova pa se vrinejo močne deske, katere ležijo druga tik druge tako, da je rov dobro zavarovan. Med deske in stebre pa natolčejo še močnih klinov, da je vse močno zvezano. Tako se dela tedne in mesece, ako rov drži dlje časa. Ako je pa svet tak, da se umika že čez nekoliko ur, je treba drugače vtesavati. Še slabše je, ako rov prodira pesek ali blatno zemljo; tedaj je delo nevarno, in treba je vtesavati tudi steno samo, na kateri se vrta. V bohinjskem predoru zadostuje oni način vtesavanja, ki smo ga ravnokar popisali.

V rov napeljejo tir. Zemlja se odvažá v vozovih, katere rineta po dva moža pred seboj vun na plano. Ko določajo lego predora, morajo na to misliti, da dobé zadosti prostora za odlaganje izvožene zemlje. Samo na bohinjski strani bo treba spraviti okolo 300.000 *m*³.

Ako je le možno, določijo progo in predor tako, da je pred njima nasip, dovolj visok in dolg, da vzprejme vso to zemljo. Na naši strani imamo prostora dovolj. Nasip se začinja pri vrezu ter se razprostira tja doli do Save, tik katere bode 13 *m* visok. Tudi bohinjski kolodvor bo stal na tem nasipu. Dolg bo 500 *m*, nastavljen pa nekoliko 100 *m* pred predorom, in cesta v Bohinjsko Bistrico bo držala mimo cerkve, kjer je sedaj kolovozna pot. Ni treba družega, kot da privažajo polne vozove iz rova in jih pre-

vračajo na bodočem nasipu. Drugače bi bilo praznjenje vozov in spravljanje zemlje precej drago delo.

Kako vrtajo?

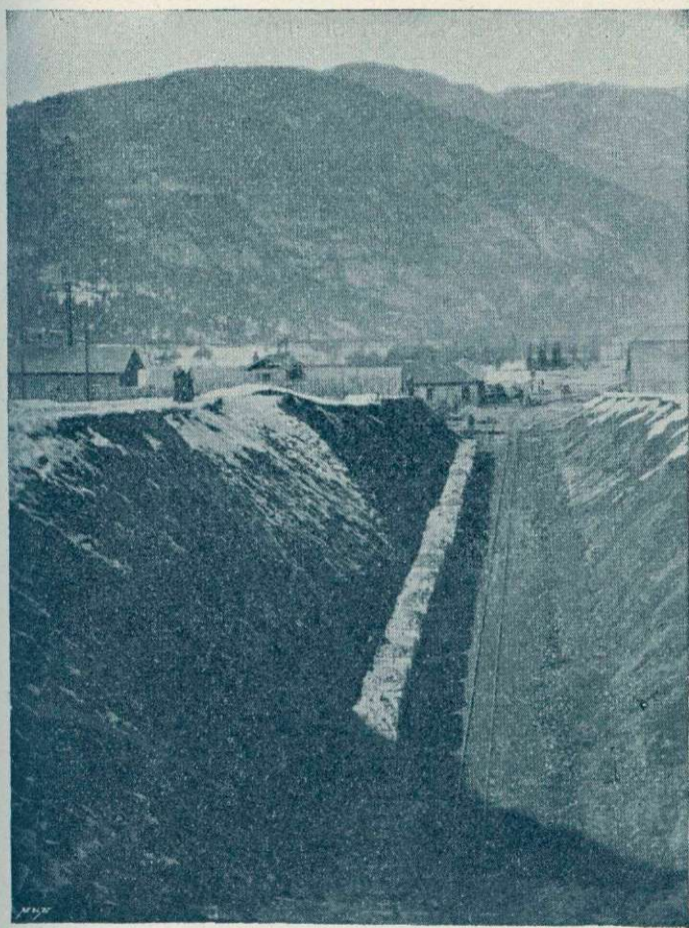
Poglejmo, kako se dela v rovu! Stena, katero vrtajo, ima približno 9 *m*² površja. Vedno vrta šest mož, sedmi nadzoruje in pomaga, kjer je treba. Ti možaki delajo po dvanajst ur, seveda z odmori. Naslednjih

Od bohinjskega predora: Stavbe pred predorom, vrez in vhod v rov, nad njim hišica s strojem za zračenje. V ozadju Črna gora z znamenjem za smer predora.

dvanajst ur dela pa zopet drugih sedem mož. Tako vrtajo in kopljejo noč in dan, neprenehoma, izvzemši nedelje. Ta dva oddelka po sedem mož se menjavata vsakih štirinajst dni tako, da dela 14 dni prvi oddelek ponoči, 14 dni drugi i. t. d. Tri luknje vrtajo naenkrat, vsako po dva moža. Prvi drži na steno vrtalo, jekleno palico, katera ima na koncu navadno ojstrino, drugi tolče z velikim kladivom na nasprotni konec. Pri vsakem udarcu obrne prvi vrtalo, tako da prime ostrina vedno drugače. Vrtanje teh treh

lukenj traja okolo pol ure; globoke so po 1 do 1,2 m in imajo po 3 cm v premeru. Potem izvrtajo više gori zopet tri luknje itd., vseh skupaj po 10 do 14. Te luknje morajo v steni tako razdeliti, da dinamit raznese iz stene kolikor mogoče največ kamenja. Delavci morajo imeti že precej vaje, da znajo dobro razdeliti te luknje, in dostikrat je prav zanimivo poslušati, kako se možaki razgovarjajo, kje naj bi jih napravili. Za vrtnje teh lukenj rabijo okolo dve uri. Luknje potem napolnijo prilično za tretjino globočine z dinamitnimi patronami, navežejo netilno vrv in jo prižgó. Preden se izgubi dim s slabimi plini, mine četrť ali pol ure; nala-

Od bohinjkega predora: Vrez pred predorom in pogled na stavbe.

ganje raznesenega kamenja na vozove traja tudi okolo pol ure; zato v dvanajstih urah ni moči streljati več kot tri- do štirikrat. Drugi oddelek, kateri pride sedaj na delo, mora postaviti četverokote, kar traja šest do osem ur, tako, da se izvrti kvečjemu po 2,1 m rova na dan. Tako je bilo v začetku. Zdaj so zadeli v gori na trši kamen, in zato izvrtajo še manj, po 1,2 do 1,5 m na dan. Kadar bodemo imeli električne stroje, pojde hitreje. Tudi delo se potem drugače uredi. Sedaj se razstrelji okolo 15 kg dina-

mita na dan; že to stane 48 K; pozneje bo stalo še mnogo mnogo več. Delavci omenjenih dveh oddelkov delajo pa v „akordu“, to je: vsi skupaj dobijo za vsak meter rova, katerega izvrtajo, gotovo vsoto, katero si med seboj razdelijo. Kolikor več izvrtajo v enem in istem času, toliko več denarja se jim izplača. Niso plačani na dan; v enem dnevu si zaslužijo več, ako so prav marljivi, kakor drugi dan, ko so morda manj delavni. Drugače bi bilo delavcem vseeno, ali izgotovijo na dan več rova ali manj; plača bi bila ista. Akordno delo torej delavce sili in vzpodbuja, da so urnejši. Zato vsak dan izdelajo toliko, kolikor je sploh mogoče. Vsak delavec zasluži po 4 do 8 K na dan.

Izprehod po rovu.

Dragi čitatelj, pojdi z nami v rov! A to ti takoj nasvetujemo: Obuj si dobre škornje, pa posebno obleko obleci, staro, zelo obnošeno, s katero ne moreš več med ljudi. Čim grša je, tem boljša za naš okus, prav gotovo! Ako pa hočeš biti „lep“, ti bo slaba predla, ker ne vem, kako boš gledal, ko se vrneš, in kako spraviš s sebe apno in ilovico, ki bosta nakapana na obleki. Experto crede Ruperto — le tako naredi, kakor ti pravimo: obleko, ki sicer ni za rabo, in visoke škornje!

Pa hajdmo! Prebredli smo luže do konca vreza. Tu se še moramo ustaviti in zakričati svoj „Veto!“ gor nad glavo, da nam pri kopanju vreza ne pade kak kamenček na glavo. Torej: „Stoj!“ Sedaj se je treba pomuzniti okolu tu stoječih vozov. Le glej, da ne prideš preveč v dotiko s stebri in da ne zdrsneš tupatam pregloboko v kako lužo! Tako, smo že zunaj! „Naprej!“ Zopet zaropotá kamenje na vozove. Midva pa si prižgeva zimske oljnate lučce in jo mahneva naprej v temino. Previdno treba stopati med tirom. Že čutiš, da postaja topleje — namreč ako zunaj razsaja zima; ako smo pa v poletju, je hladneje, ker imamo tu notri vedno enako toploto 15 do 18° C. Tudi zrak je ves drugi, kaj ne? Nekako plinast je zaradi streljanja z dinamitom in čudno se diha v njem. Obrni se, in poglej, kje je vhod? Ne vidiš ga več. Zrak je tako moten, da ga ne prodira svetloba. Grobna tišina je povsod. Poglej te stebre, kako se les tupatam vjeda! Vidi se mu, da nosi veliko težo. Les nam je prijazen svetovavec. Ako je pritisk presilen, začne „govoriti“: vedno bolj in bolj škriplje in nam naznanja,

da ne more več prenašati teže. Postaviti moramo trdnejše podpore. Ako ostanemo gluhi in ne poslušamo sveta, se rov počasi podere. A dosedaj nam v Bohinju lesovje še ni nič „govorilo“. Oglej si stene! Kolikor jih moreš videti med deskami, zagledaš le moker, siv kamen, ki ga z nohtom lahko opraskaš. Povsodi kaplja s stropa na nas. Glej, tukaj leži debela železna cev, skozi katero pritiskajo zgoraj na planem zrak, da morejo dihati možaki tam spredaj. Cev je napeljana blizu vhoda skozi navpičen rov. Nisi ga opazil nad nami, a ko si šel mimo, se ti je zdelo, da je zrak svežji, in več vode je kapalo.

Kaj pa je tam spredaj? me vprašuješ. Svetle pičice si zagledal, ki skačejo semtertja. — Je li to škrat ali so podzemске zvezdice ali so začarana bitja, ki čuvajo temno kraljestvo?

Le pazi! So že tu, ne škratje, ampak — vozovi, napolnjeni s kamenjem, katero odvažajo na plano. Oljnate svetilke delavske so bile tiste pičice. Zdelo se ti je, da so bogve kako daleč, a v takem zraku moraš daljave drugače meriti z očesom, kakor na planem. Komaj 30 do 50 *m* daleč so bile od nas. Torej le v stran, kamorkoli, hitro, da te ne povozijo, ker tu notri se dobro ne vidi! — Tako, vozovi in delavci so že za nami. Zopet zagledaš lučce, a topot stojijo mirno, zrak je boljši, lažje dihaš: Na koncu smo!

Sedaj lahko opazuješ orjake pri delu. Ta stena štrli na nas kot siv, trd velikan, kateri čuva goro pred nami. A nič ne dé: Le naprej, vedno naprej, brez odmora! Kaj nas čaka za steno? Karsibodi, skozi moramo! Motno brlijo svetilčice, obešene na stebrih; komaj da dobro razločuješ orjaške ciklope. Mirno obračajo trije vrtalo pri steni, krepko nabivajo ostali na vrtala z velikim kladivom, gotovo in enakomerno kakor stroj. Ne slišiš družega kot brenk železa in težki vzdih pri vsakem udarcu. Zares, težko delo! Skoro bi obupal nad predorom, ko opazuješ, koliko boja in truda je treba, da se raznese le ped tega neusmiljenega skalovja! In vendar pride veliki dan, prav gotovo pride, ko se bo odmaknila ta trda stena pred nami toliko, da nas loči le še nekoliko metrov od orjakov na drugi strani, le še nekoliko pedi. In potem še nekaj udarcev pa — pade!

A ostanimo, dragi čitatelj, rajši v sedajnosti! Kako pa sodijo naši Bohinjci o tem podjetju? Sredi Črne gore — tako pravijo, je

veliko jezero, globoko in široko. Kadar ga navrtajo, prihrumi na dan grozno vodovje, in konec bo vsakemu delu in ljudem, kateri so bili v rovu. Saj zijajo gori v hribih nad predorom velike jame. Posebno ena pri Malnerjevi koči pod Črno prstjo je tako globoka, da ako kamen noter vržeš, ga ne slišiš pasti na dno. Seveda mislijo zato ljudje, da je notri v gorovju vse polno vode.

Povsod ne gre tako gladko kakor pri nas, to je res. Le ozrimo se na velikanski predor, ki ga vrtajo skozi Simplon v Švici! Dolg bode 19 *km* in nekoliko sto metrov. Proti temu je naš predor zares kratek, kaj ne? Simplonski predor je pa dvojen, kakor so mislili napraviti začetkoma tudi našega. Na eni strani so izvrtali že 6 *km*, na drugi pa 4 *km*. In tu so prišli do vode. A to so tam geologi že prej napovedali. V obeh vštricnih rovih priteka sedaj v sekundi preko 860 *l* vode. To je že pravcati potok. Stroje so morali že pred tedni ustaviti in vrtati z roko. A tudi to ni lahko. Ne vrtajo več v isti smeri, kot prej, ampak dva metra više, tako da se rov vzdiguje. Upajo, da se za sedaj na ta način ognejo vodi. Na planem nad onim mestom je dolina z velikimi in malimi razpoklinami v tleh. Najbrže se je v teku stoletij v teh jamah nabralo mnogo deževja, in tako jamo so sedaj navrtali. Upajo, da se voda kmalu izteče. A doslej še hrumi na dan z enako silo. Upajmo, da nas v Bohinju ne čaka nič takega!

Zračenje rova.

Kakor smo že omenili, se zrači rov od zunaj s stroji. Nad predorom, ne daleč od vhoda, so izkopali navpičen rov, globok 18 *m*. Skozi ta rov je napeljana cev v predor tja do konca, kjer vrtajo možje. Tik tega rova je postavljena priprava za zračenje. V oklopu se zelo hitro vrti kolo, katero žene zrak v cev. Vrteče se kolo namreč privlačuje zrak skozi stranske oklopove luknje in ga pritiska z veliko močjo v cev. Tako se brez odmora vedno pritiska sveži zrak v rov, slabi zrak in plinovi pa morajo puhiti vun pri vhodu predora. Seveda je vzduh v rovu vzlic temu še precej slab, a brez zračenja bi delo sploh ne bilo mogoče. V začetku so gonili stroj z roko; vedno sta bila na delu po dva moža, noč in dan. Ko so pa prodrli globokeje v hrib, ni več zadostovala človeška moč. Sedaj ga goni lokomobil, a tudi le začasno; pozneje bodo postavili druge stroje in privajali silo od drugod, kakor bomo še videli. To se zgodi,

ko bo rov daljši in več delavcev pri delu. Treba bo v eni minuti pritisniti najmanj 350 m^3 zraka skozi cev, kar se ne dá doseči s sedanjim strojem. Pomisliti treba, da bo cev na naši strani dolga čez 4 km , in da se ji bo odjemal na več krajih zrak za delavce, razvrščene v istem času po precejšnjem delu teh 4 km . Sploh je zračenje prva reč, na katero se mora vedno paziti. Ako bi to prenehalo, ne bi ostalo delavcem družega, kot da opusté delo in se vrnejo na plano; dalje kot eno ali dve uri ne bi mogli vztrajati. Koliko zraka gre vanj, pač izprevidiš približno, če primerjaš rov z drugimi dolžinami. Ako položiš dolžino rova na državno železnico Ljubljana-Trbiž, bi segal naš predor od ljubljanskega južnega kolodvora še na ono stran postaje Vižmarje. Karavanški predor pa bi segal na južni železnici od ljubljanskega južnega kolodvora tja do postaje Brezovice ali pa do Zaloga.

Stroj za zračenje bi bili lahko postavili tudi pred vhod. A v tem slučaju bi cev, katera bi bila napeljana skozi vrez, motila pri kopanju vreza samega in bi tudi ne ležala dovolj varno. Navpični rov nad predorom ima tudi to prednost, da je sam nekaka cev za zračenje, ker slabi zrak izpuhteva skozi njega kakor skozi dimnik. O tem se lahko prepričaš, ako greš v predor. Do tja, kjer se odpira nad glavo navpični rov, je zrak prav dober, naprej pa mnogo slabši, kar ti je znamenje, da uhajajo plini skozi gornji rov, kar je tudi povsem naravno in umevno.

Zrak v rovu pa ni le slab zavoljo vednega streljanja z dinamitom, ampak tudi zaradi malih oljnatih svetilnic, katere nosijo seboj vsi delavci kot edino razsvetljava v tej večni temini. Poizkušali so že drugje več vrst svetilnic, a vsakokrat so se vrnili k starim, to pa zaradi tega, ker so tako trpežne. Trči kamor hočeš ž njo, da, vrzi jo na tla — vendar ti gori mirno naprej. Še važnejše je to, da so prav po ceni. Električne ali plinove svetilke seveda nimajo te prednosti.

Kako se določujeta smer in višina v predoru?

Povedali smo že, kako se določi smer predora sploh. Zdaj naj še omenimo, kako jo je najti v rovu samem. Vsak mesec moramo preizkusiti iznova, ali se vrta rov v pravi smeri in višini. Orodje, ki je za ta smoter posebno urejeno, postavimo na ono znamenje pred predorom, katero smo že omenili, ko smo govorili o trikotni mreži

in o trikotni mreži. Daljnogled se nameri natančno v smeri predora v rov. V rovu postavimo petrolejsko svetilnico na trinožec tako, da jo moremo premikati na desno ali na levo. Postavimo jo v rovu tako daleč, da se od zunaj še dobro vidi. Inženir zunaj pri orodju gleda skozi daljnogled in daje z majhno piščalko znamenja, za katera so se prej domenili; po teh premika pomočnik notri v rovu svetilko tako dolgo na desno ali na levo, da vidi inženir pri orodju, da mu preseka navpična nit v daljnogledu natančno luč, katera se sveti skozi navpično zarezo, izpuščeno v črnem valjcu v krogu svetilke. S svinčnico se sedaj zaznamuje natančno točka na tleh, ravno pod svetilko. Da prenesemo smer še dalje v rov, predstavimo trinožec z lučjo naprej, orodje pa na ravno zaznamovano točko, tako da teži navpična os natančno skozi njo, kar lahko dosežemo s svinčnico. Inženir pomeri na plano na znamenje, ako mogoče, onkraj doline in obrne daljnogled točno za 180° krog navpične osi; zdaj mu stoji zopet v smeri. Tako se nadaljuje smer naprej. A preiskovati je treba večkrat, da se kolikor mogoče iznebimo napak. Te točke pa se morajo stalno, „za večno“ zaznamovati: mi postavimo „nepremične točke“. V ta namen vzdiamo v tla velike četverooglate kamne; vsak ima na zgornji strani vgreznjeno železno skobo, na kateri točko nalahno zarežemo. Take „nepremične točke“ imamo na vsakih sto metrov; ko to pišem, jih je že šest. Smeri pa ne prenašamo od zadnje nepremične točke naprej, ampak moramo začeti vsakokrat od zunaj, ker se kamni, čeravno so težki in vzdani, vendar-le premikajo. Pri tem se stare točke vedno na novo preizkušajo. To delo je dostikrat precej težavno. Večkrat se znamenje na Črni gori nad predorom ne vidi, in treba je čakati ure in ure, da ga zagledamo med oblaki ali meglami, četudi samo za par minut. Ko se prikaže znamenje, tedaj pa le hitro z daljnogledom navzgor! Toda kakor že hitiš, prideš večkrat prepozno: zopet se valijo oblaki pred znamenjem. Ako je zrak v rovu premalo čist, se svetilka slabo vidi, in ne ostane družega, kot da jo prenesemo bolj proti vходу. Zaradi tega pa jo moraš predstavljati tudi med „nepremične točke“ in ravno tolikokrat tudi opazovalno orodje. S tem se delo otežuje in zakasnjuje.

Te „nepremične točke“ pa ne zaznamujejo samo smeri, ampak tudi višino. Višine merimo z orodji, pri katerih je glavni del daljno-

Geometrija.

gled z nitnim križcem, postavljen vodoravno in navpično z libelo. Optična os daljnogleda nam torej daje povsem vodoravno črto, obzorje instrumenta. Ako hočem določiti razmerno višino dveh točk na zemlji, to je, koliko leži prva višje od druge, postavim orodje med točki, daljnogled pa z libelo točno vodoravno. Na prvi točki drži pomočnik navpično letvo, koja je razdeljena na *m*, *dm* in *cm*. Navadno je dolga 5 *m*. Daljnogled obrnemo okrog navpične osi, pomerimo vodoravno na podobo in štejeemo *m*, *dm* in *cm*, *mm* pa cenimo. Sedaj prenesó letvo na drugo točko, z daljnogledom pomerimo zopet vodoravno na njo in zopet štejeemo *m*, *dm*, *cm* in *mm*. Zdaj torej vemo, koliko ležita obe točki pod obzorjem, saj razlika obeh štetev nam podaje razmerno višino točk v metrih in njega delih. Točke pa ne smejo biti preveč narazen, ker se inace ne vidi dobro podelba na letvi. Ako znaša daljava več kot 100 *m*, recimo kar nekaj *km*, si moramo izbrati med njima zadostno število pomočnih točk. Začenši pri prvi točki izmerimo zaporedoma razmerne višine pomočnih točk, na drugi glavni točki se pa konča delo. Ako seštejemo vse te razmerne višine algebrailčno, najdemo razmerno višino prve in zadnje točke. Recimo, da nam je znana nadmorska višina prve točke, tedaj dobimo s seštevanjem celotne razmerne višine nadmorsko višino druge točke.

Seveda je to samo načelo, po katerem se merijo višine. Poznamo še druge raznovrstne instrumente in načine, a pri vsakem je glavna stvar zares vodoravni horizont, izvzemši seveda merjenje z barometrom. Pred delom moramo postaviti navpično os instrumenta zares navpično s pomočjo ravno iste libele, s katero nastavljamó daljnogled vodoravno. Ako tudi kaže libela prav natančno, vendar le ni še gotovo, da stoji daljnogled zares vodoravno; ker ako leži libela na enem koncu le malo višje na daljnogledu, kot na drugem, je že merjenje dvomno. To izvemo s posebno preiskavo. Na instrumentu so tudi nastavljeni drobni vijaki in vzmeti, s katerimi se dá instrument popraviti. Na kratko: vsakokrat je treba instrument rektificirati. Delati se mora z največjo vestnostjo in točnostjo. Mislimo si le kako železniško progo, ali kak vodovod, kateri naj pada na 100 *m* le za 2 ali 3 *cm*, in naj bi spoznali pri zidanju, da je nemogoč, ker so višine napačne! Vsako tako merjenje se mora radi tega pregledovati; to je, razmerna višina se meri zopet od kraja še enkrat ali celo še večkrat, a v

nasprotni smeri. Teoretično bi moral biti rezultat obakrat isti. To pa radi nepopolnosti instrumenta in zavoljo neizogibnih napak pri motrenju ni absolutno mogoče. Gotove napake so torej dovoljene. Tako n. pr. imenujemo merjenje, pri katerem napaka v višini na daljavo 1 *km* ni večja od 2—3 *mm*, merjenje višin prve vrste. To pa je že zelo točno. Tako meri dežele c. kr. vojaško-zemljepisni zavod, ki tekom dolgih let izmeri celo državo s pomočjo velikih in majhnih trikotnih mrež in z merjenji višin prve vrste. Iz teh del so nastali zemljevidi v merilu 1:200.000 za srednjo Evropo in 1:75.000 za našo državo posebej.

Točnost merjenja je odvisna od važnosti dela, katero nameravamo začeti. Merjenje višin v predoru mora, kakor se samo ob sebi razume, biti prve vrste. Začenjamo na nepremični točki pred vhodom in pregledujemo vsakokrat vse nepremične točke v rovu do konca. Ako hočemo postaviti novo, moramo z vso natančnostjo izmeriti daljavo obeh točk. Ako pomislimo še, da se vzdiguje rov na vsakih 1000 *m* za 2,5 *m*, najdemo sedaj prav lahko z navadnim razmerskim računom njih razmerno višino. Ravno toliko moramo šteti na letvi, stoječi na novi točki, manj (seveda pri točno vodoravni legi daljnogleda) kot prej na zadnji; to je, letva se mora sedaj vzdigniti za znesek razmerne višine, in njen spodnji konec nam znači novo nepremično točko. Zdaj moremo vzdati kamen. Letva mora biti v rovu dobro razsvetljena: to se zgodi s svetilnico, katera se dá na nji premikati gori in doli.

Razna pripravljalna dela.

Za tako velikansko delo, kakor je zidanje našega predora, pa je treba tudi velikanskih priprav. Oglejmo si torej takozvana pripravljalna dela za zidanje predora! Ker podjetij v veliki meri država navadno ne izvršuje v svojem delokrogu, so se oddala pripravna dela podjetniku. Zasebni podjetnik ima umevno več svobode v pogodbah in tudi razpolaga hitreje in svobodneje s svojim denarjem. Seveda so to samo tvrdke, o katerih je država prepričana, da so za tako podjetje zares zmožne v gmotnem kakor tudi v strokovnem oziru. Tukaj je prevzela pripravljalna dela tvrdka Giacomo Conte Ceconi & comp. koncem avgusta meseca lan. l. S tem pa ni imela še v rokah zidanja predora samega, dasi dela tudi v njem samem; kopanje rova je država razpisala, da se zanje vsakdo svobodno ponudi, kdor si le upa.

Pred vsem je bilo treba dobiti dovolj kamena za razna poslopja. Odprli so dva kamenoloma severno od vhoda, ne daleč od savskega brega. Čeravno je v Bohinju dovolj kamena skoraj povsem apnenske in kredne tvorbe, vendar ni kar tako dober za zidanje. V predoru potrebujejo velik rezan kamen, in takega ni lahko najti. Od zunaj se zdi kaka pečina prav uporabna, kadar jo pa dinamit raznese, ostane dostikrat le prav malo velikih kosov, več kot polovica pa ni družega kot majhni odlomki, ki niso za nobeno rabo; tak kamenolom se potem ne izplača. Včasih pa sploh, ko se skala razstreli, ne ostane nič velikih kosov, ampak le tako kamenje, kakršno se vzdava v navadno zidovje. To vse je odvisno od skladnih tvorb. Omenjena dva kamenoloma n. pr. nista za rabo za zidovje v predoru samem; zato so morali iskati kamena drugod.

V kamenolom je napeljana majhna železnica in vozove vlačita dve lokomotivi, prva imenovana „Bohinj“, druga pa „Triglav“. Prvi lokomotivi v Bohinjski dolini! Zares, velikanska razlika med njima in med onimi orjaškimi, katere bodo vozile brzovlak skozi predor; a vendarle nam je njih pisk veselo znamenje, da ni več daleč čas, ko se odpre naša krasna gorenjska dolina prometu in se takorekoč primakne k bratski deželi Primorski.

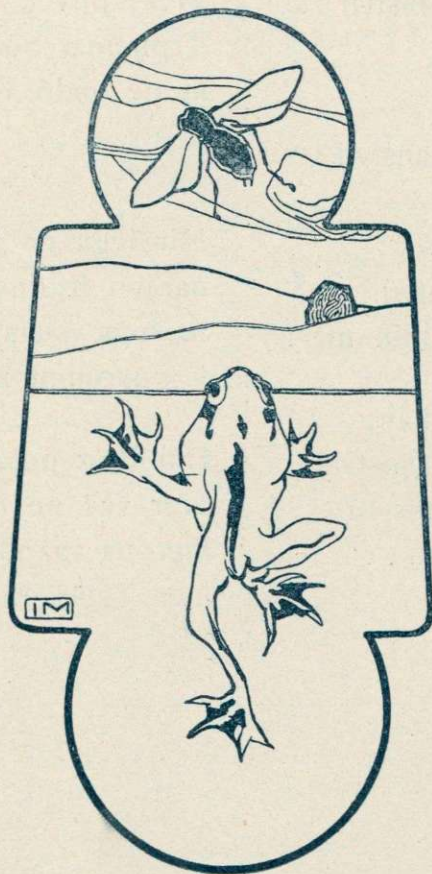
Od poletja do srede zime so se dogotovila razna poslopja. Najprej je nastala glavna bolnišnica za delavce, ker skrb zanje v slučaju bolezni ali nezgode mora biti prva stvar. Ta bolnišnica stoji sredi poti med Gornjo vasjo in med vhodom v predor na vznožju zadnjega holmca pred

Črno goro. Bolnišnica za kužne bolezni stoji za imenovanim holmcem, daleč proč od predora. Sezidana so še sledeča poslopja: dve hiši z delavskimi stanovanji, skladišča za premog, cement itd., delavnica za stroje, kovačnica, poslopje za lokomotive, hiša za lokomobil in za dinamski stroj, ki začasno goni priprave za električno vrtanje, in hiša s prostori za inženirje, kadar so v službi pri predoru.

Te hiše stojé tik vreza na planoti, katero so morali zato še le izkopati. Ljudje so postavili seveda še razne kočé in barake, večinoma kajpada gostilne, in evo vam pravo pravcato vas tik vasi! Ne daleč od gradu, ravno na mestu, kjer je pred leti stala tovarna starih fužin, so sezidali poslopje za turbine, katere naj gonijo pozneje električne in zračne stroje s pomočjo bistriškega vodovoda, kateri je že skoraj gotov. Seveda so morali k vsem tem poslopjem napeljati poti in ceste ali popraviti že obstoječe, postaviti ograje ter izkopati kanale za odvajanje mokrote in vode pod in nad zemljo. Nov vodovod služi za dnevno rabo v hišah in v predoru samem.

Shramba za dinamit.

Ker bodo rabili pozneje še mnogo več dinamita, je bilo treba preskrbeti zanj pripravnega prostora. Saj bode ležalo pozneje dostikrat po več kot 5000 kg dinamita na enem kupu! Sezidali so zanj posebna skladišča. Prvo je glavno skladišče, daleč zadaj od bolnišnice za kužne bolezni, prav v samoti. To je lesena hišica, obdana na okolo z nekaj m visokim prstenim nasipom; to pa zaradi večje varnosti v slučaju eksplozije. Stavba je prav podobna mali trdnjavi. Za vsakdanjo rabo se pa dinamit ne jemlje iz tega skladišča, ampak prenaša se vsak čas v manjši meri v takozvano ročno skladišče, ki stoji bližje pri predoru. To je ravno tako opravljeno kot prvo. Sem hodijo po dinamit za vsakdanjo rabo. Še bližje predoru je tretja mala trdnjavica, kjer se hranijo glavice dinamskih patron. Do teh stavb drži novozgrajena, široka cesta. Ker mora biti v ročnem skladišču in v onem za glavice vedno enakomerna toplota, so postavili v ozadju hišico za streho parnemu kotlu, kateri pošilja skozi cevi par kot edino možno kurjavo za prostore v takih skladiščih. Razume se seveda samo ob sebi, da je tod kajenje strogo prepovedano daleč na okrog; tudi ne sme nihče vstopiti z navadnim obuvalom, ampak le s suknenimi čevlji. (Dalje.)

Moj novi dan.

Mořeča noč na dušo leže mládo — —
Mrakovi temni jo zagrnejo,
in zvezde upov se utrnejo . . .
Kar še srcé bi vérovalo rádo,
ponosne misli mu ne vrnejo . . .

A to je noč! — In preko teh temín,
pripláva zôra z vedrih visočín,
meglà, temà pred njo se v luč razgáne . . .
In v mladi zôri novo jutro vstane,
in v novem jutru vstáne lepši dán . . .

*

In v novem jutru vstane lepši dán . . .
Pomladni cvet trepeče v rosi čisti,
v demantnih bôjah se iskrijo listi,
in kakor da je na zemljó poslan
nebá odsév v krasóti, luči isti . . .

Spet v srcu upi se leskečejo,
ko božji dihi v njem trepečejo . . .
In na vseh stezah mračnega življenja
demantna mavrica se mu razpenja,
v krasóti vsì in v svojem veličanstvu . . .

*

V krasóti vsì in v svojem veličanstvu
priplavala je duša do idej,
kjer steze se odpírajo naprej . . .
In ko ponižna klanja se božánstvu
njen svet je velik onstran zvezdnih mej!

In takrat blažen, srečen je zemlján:
Otrok božanstva — bliža se božánstvu,
v krasóti vsì in v svojem veličanstvu
na nebu vstaja mu najlepši dán . . .

*

Ah, vidim vas umirati, ve zvezde,
ki ste sijále v mračnih mi nočeh,
na tujih stezah in na tujih tleh! —
O, hvala vam, ve ljubeznive zvezde
za spremljevanje v mojih mladih dneh!

A srca meni ne objéma stráh . . .
Kdo radi zvezd gasnečih bil bi plah?
— Pred jasnim dnevom le ugašajo . . .
Po njih več srca nam ne vprašajo,
ko v mlado zoro se potáplja noč.

*

Ko v mlado zóro noč se potopi
nebó ugásne blede luči svôje,
ki solnčne se zbojé kraljeve bôje . . .
In ko srcé človeško dotrpi —
pusti na svetu vse trpljenje svoje . . .

Pač često se nam izgubé kométi
odplavajo v vesmirja dalje črne,
odkoder redkokdaj kater se vrne . . .

— — — — —
Srce, povej, kaj izgubiš na sveti? —
Trpljenja, bóli, solze, zdihovánja,
ki ne vedó v nadzemska domovánja . . .

*

Mir léga na poljane . . . Božji dih
naravo trudno v sladek sen uspáva.
Iz srca vstaja mi poslednji vzdih,
k pokojnim zvezdam na nebesa pláva:

Daj Bog poléta duši tja do zvézd,
kjer več ne hodi izgubljenih cést,
kjer na rozpôtju trudna več ne zájde —
kjer Tebe, Bitje bitij, srečna nájde! —

Ljudmila.

Slovo.

Sličica. — Spisal Ivo Danič.

Večerna sapa je dahnila močneje, in vrhovi košatih kostanjev po drevoredu so zašumeli z glasnim šumom. Kroginkrog je bil večer oblačen, brez zlatih zvezd, in v drevoredu je bilo nekako plašno-samotno. Nemirno so šumeli kostanji, in sence niso begale po belem pesku, in stare klopi niso bile posedene.

Emil Božič je dvignil ovratnik pri suknji, potegnil klobuk na oči in poteknil roke v sukenjska žepa. Za hip mu je postalo hladno; stresel se je po vsem životu in pospešil korak proti domu.

Njegov sklep je bil dozorel popolnoma: — V dveh dneh odpotuje in nazaj se ne vrne več! On nima več matere, nima očeta. Brata ima, a brat ga ne vidi rad poleg sebe... Brat ga ne vidi rad v njegovi lastni rojstni hiši... Ta misel mu je legala na dušo kakor veliko in težko breme... Početkoma je hotel prepričati samega sebe, da to ni resnica, dasi je bilo razumljivo in jasno. Često mu je pravil brat, naj bi bil rajši študiral, naj bi bil rajši pametno dokončal srednje šole; bolje in lepše bi bilo, nego da se potika po davkariji... O tem predmetu je brat sploh silno rad govoril in vselej z neko neprikrivano pikrostjo. Tedaj je bilo Emilu vselej težko in z žalostjo je poiskal vselej takrat svojo sobico-podstrešnico. Zdelo se mu je, da bi dihal mnogo prosteje, ako bi bil drugje, ako bi ne bil več pri bratu. — In nekoč, to je bilo pred mesecem, ga je pozval brat k sebi. Gledal je skozi okno in govoril s popolnoma mirnim glasom:

„Meni gre trda, veš... Premišljal sem... Tisti krajcarji, ki mi jih daješ na mesec... hm... saj veš. Menda mi ne bodeš zameril! Jaz bi oddal mnogo dražje sobico... hm... in hrano!“

Tudi bratova žena je bila v sobi in tudi ona je izpregovorila:

„Res, tako nama trda prede...“

Emil je pogledal brata naravnost v obraz. „To se lahko zgodi“ — je dejal.

Oba sta ga začudeno pogledala. Ali njemu je bilo čudno v duši in silno se je vznemiril.

„Jaz lahko odidem...“

Še tisti večer je spisal prošnjo, da bi ga prestavili. Njegovi prošnji so ugodili — in zdaj odpotuje v dveh dneh...

Sapa je jela pojemati, in nebo se je polagoma jasnilo. Tam na jugu se je že videl košček neba; bil je popolnoma teman in videti je bilo, kot da hité oblaki mimo njega v podobah bajnih bitij. Le tri zvezde so žarele na njem svetlo in čisto. Emil se je ozrl v to nebo, in bilo mu je, ko da bi pogledal v skrivnostno deželo čudovitih bajk.

Prišel je na mestni trg. Tu so šetali mladenci z mladimi devami, jim gledali v smehljajoče oči in jim pravili mehke in sladke besede. Mimo njega je prišla samotna deklica s polnimi, zdravimi lici in črnimi lasmi. Ozrl se je vanjo in rad bi ji bil morda pogledal v sanjave oči. Ali ona je hitela mimo in ni obrnila vanj pogleda. Zazdelo se mu je, da mu je švignila preko duše misel, lepa in sladka, kakršna se rodi njim, ki jim cvete mladost, vonljiva in krasna, s svojimi čudovitimi sladkostmi.

Prestopil je prag hiše svojega brata. V veži je brlela luč s pojemajočim plamenčkom. Šel je po stopnicah naravnost v svojo sobico. Zaprl je za seboj vrata in odprl obe okni. Zunaj se je bila storila krasna noč. Po nebu je plavala sanjava luna, in zvezde so žarele krog nje v brezkončni množini. In luna je plavala čudovito nemirna v valovih globoke reke, ki se je vila mimo bratove hiše, in žareče zvezde so trepetale v naraščajočem nemiru v njeni globini. Vse daleč naokoli je bilo popolnoma mirno. Na nasprotnem bregu reke so stale hiše z raz-

svetljenimi okni, in ta okna so odsevala v reki kakor žareče ceste.

Emil se je naslonil na okno in zrl v reko. Vsako jasno noč je rad zrl vanjo, ko so zableščale v nji žareče ceste, in so se potopile zvezde v temne valove. — Prihajali so mu na pamet vsi lepi dnevi njegovega življenja, vsi tisti dnevi, ki jih je preživel v tej svoji rojstni hiši, v tem ljubem kraju. — Na mostu, ki se vzpenja nad reko gori od bratove hiše, so zapeli mladi fantje mladostno pesem. Sedel je na stol, ki je stal pri oknu in je bil podoben naslanjaču, in naslonil je glavo na naslanjalo. Zamislil se je v svoje spomine, ki so se mu zbuvali vedno z večjo silo in večjo jasnostjo. In po tihi noči so plavali glasovi mladih grl:

Kje je tista deklica? —
V vrtu je sedela,
lepa kakor rožica
pesmice je pela . . .

In ti glasovi so postajali vedno tišji, dokler se niso izgubili v daljave. Takrat je zaprl Emil trudne oči, in njegovi najlepši spomini so ga prišli obiskat. —

K njemu je stopila njegova mati. Oblečena je bila v temno krilo, in njene sinje oči so ga zrle s pogledom, ljubeznipolnim kakor davno, ko ji je prišel za god čestitat s šopkom v roki kot desetleten deček . . .

Takrat ga je poljubila tako prisrčno na zdrava lička . . . In prav s tistim pogledom ga je zrla zdaj njegova mati. In zdelo se mu je, da ga je zopet poljubila na čelo z istim gorkim poljubom in ga prašala s skrbnim in mehkim glasom:

„Emil, moj otrok, tvoja lica so tako blede, in tvoje oči so tako žalostne . . . Kaj ti je, ljubček moj?“ . . .

In on ji je govoril z mirnim glasom, napolnjenim s tiho žalostjo:

„Tako težko mi je, mamica, kar nimam več tebe! Zakaj si me zapustila? . . . Glej, nihče me ne ljubi! Tako sem sam; nihče me ne umeje . . . Zakaj si me zapustila?“

In njene oči so se napolnile s solzami, plakala je nad njegovo glavo, in njene solze so kapale na njegove lase . . .

A tudi njegov oče je prišel k njemu.

Podal mu je roko in mu pogledal v oči: „Kako ti je, sin moj?“

In Emil mu je govoril o bolestitih svojega življenja.

Potem pa sta ga zapustila njegova mati in njegov oče — — —

Zunaj je bilo zelo hladno in tudi Emilu je postalo hladno pri odprtem oknu. Odprl je oči in se spominjal svojih sanj.

V reki pred hišo so trepetale zvezde kakor prej, in luna je drhtela globoko na dnu; le žarečih cest ni bilo več pod valovi, samo tam doli je še žarela ena, svetla in široka. Vse je bilo popolnoma mirno.

Emil je vstal in zaprl okno. Postavil je stol k postelji, prižgal luč in se začel slačiti. Bilo je že jako pozno, jutranje ure so se približavale.

* * *

Poletno solnce je sijalo s svojimi zlatimi žarki, in ptički po drevju so pevali jutranje pesmi. Poljana se je svetila biserov, in gozd je dihal popolnoma nalahko v božje jutro.

Emilu je prinesla bratova žena v sobo zajutrek.

„Prosim, Ana, ali je Ivan doma?“

„Kaj mu hočeš? — Ni ga. — Šel je na zemljišče!“

Ana je govorila v popolnoma navadnem tonu.

„Prosil bi ga, ako bi smel zapeljati hlapec dva kovčega na kolodvor . . . Imam reči . . .“

„Da! Seveda! Tone pelje, kadar želiš . . . Ali kako, da že jutri odpotuješ?“ —

Ana mu je gledala naravnost v obraz z brezizraznim pogledom.

Emil ji je odgovarjal silno prisiljeno.

„Jaz mislim, da razumeš . . . lti moram . . . sploh iz tega kraja. Zakaj da bi bil jaz tu v mestu in ne v očetni hiši, se mi zdi preveč žalostno . . . Prišlo je popolnoma lepo . . .“

„Ah da, mladi ljudje . . .“ je odgovorila Ana. „Danes tukaj, jutri tam . . . kaj ne?“

Smejala se je z neprijetnim smehom in odšla iz sobe.

Emil je jel pospravljati svoje reči. En kovčeg je napolnil z obleko, v drugega je deval različne stvari. — Odprl je svojo miznico. V njej so ležali razni papirji. Na dnu je počivala v zavitku materina slika. Njegova mati v mladosti — — Vzel jo je iz zavitka in poljubil. Te njene mehke oči so ga zrle tako vprašujoče, tako ljubeznipolno! Spravil je sliko v žep. — Zatem je brskal med papirji. Na raznih listkih so bile napisane pesmi, ki jih je zlagal kot dijak. Čital je te verze, ki jih je spočela njegova mlada duša, in zdelo se mu je, da ga obsevajo žarki davnih dni, da je zavel po poti duh pomladi. Niti enega teh listkov ni uničil, spravil jih je in jih položil v kovčeg. — V kotu miznice so ležala drobna pisma. Pisala mu jih je pred leti mlada deklica, in zdelo se mu je, da je ni ljubil nikoli . . . Ali takrat je bila pomlad, cvetoča in dehteča, in mlado življenje je dihala v bogatih dihih . . . Vzel je pisma, jih vteknil v peč in zažgal. Početkoma jih je lizal slab plamenček zelo boječe. Potem pa je postajal plamen večji in večji; listi so se krčili kakor od bolesti, in črke so izginjale, drobne in nežne, pisane od mlade deve, ko je sijalo pomladno solnce, in ko so cvele rože . . .

Zdelo se mu je, da je z vsem gotov. Zaprl je oba kovčega in sedel na stol.

Zunaj je že stalo solnce visoko, in bilo je zelo gorko.

Emil se je namenil popoldne v mesto, da se tam poslovil od svojih prijateljev in znancev. Hotel je tudi na pokopališče, da vzame slovo od svojih staršev, ki spé pod grobovi. V uradu se je bil že včeraj poslovil; vsi so mu podali roke in mu želeli sreče. Ali vse besede so bile hladne in brez izraza, in oči tistih, ki so jih govorili, so bile mirne in vsakdanje. Emil bi bil rad čul samo eno odkrito besedo; samo eden naj bi mu stisnil roko od srca! . . .

Toda v uradu ga ni bilo takega prijatelja. —

Bilo je poldne, in dekla ga je prišla klicat h kosilu. Pri kosilu so govorili navadne stvari, in nihče se ni doteknil Emilo-

vega odhoda. Videti je bilo, da je vsakemu težavno govoriti o tem.

In potem je odšel proti mestu. Bratova hiša je stala ob široki reki, malo oddaljena od mesta. A bilo je zelo lepo tam sredi širnih poljan, ob tihi, temni reki. — Prišel je na most in došel v mesto. Šel je na dom enega svojih prijateljev. Ko je stopil v njegovo sobo, mu je ta prijazno odzdravil in mu ponudil stol. Govorila sta o slovesu, in prijateljeve besede so bile prazne in navadne. In ko mu je podal roko in mu pogledal v oči, je bila njegova roka hladna, in njegove oči so bile brezizrazne.

In prišel je v stanovanje družega. Tam sta bili tudi dve mladi deklici, prijateljevi sestri. Obe sta bili lepi in cvetoči. Njune oči so bile hrepeneče, in lica so sevala v bojah mladosti. A tudi tukaj je bilo slovo hladno in lahko. Podali so mu po vrsti roke, in pogledali mu v oči, ali te roke so bile hladne, in te oči so bile brezizrazne . . .

On pa bi bil tako neskončno rad našel vsaj eno bitje, ki bi mu stisnilo roko z ljubeznijo, ki bi mu pogledalo z odkritosrčnim pogledom v oči, in v teh očeh bi trepetala lahka bolest . . . Samo lahka bolest — taka, ki se nas polasti za trenutek in odide zopet, lahka kakor je bila prišla . . . Ali nikogar ni bilo. In Emilu je bilo težko, ker ni bilo nikogar. — Od vseh tistih, ki so rastle ž njim, ki so uživali ž njim žalosti in radosti — nikogar, ki bi ga ljubil! — Vsem je enako, če ostane ali odide! — Bolest mu je legla na dušo, kakor leže siva, vlažna megla na poljano in jo napoji s solzami. Njegovo lice je bilo blede in na njegovo čelo je legel mrak. Bilo mu je, kot da je hranil v svoji duši dragocen biser, in ta biser mu je bil vzeti iz lastne duše, in ta biser mu je bil izgubljen za večno . . .

Šel je na pokopališče. Tu je bilo vse tiho in mirno, in nikogar ni bilo pri grobovih. Stopal je h grobu svojega očeta in svoje matere. Prispel je tja in se ustavil. Snel je z glave klobuk in se zazrl gori v nebo in zaprosil sreče svojima roditeljema tam nad zvezdami . . . — V duhu je jemal

slovo od svojih roditeljev, od teh zelenih ruš, ki krijejo dvoje najblažjih src. Zdelo se mu je, da se ne vrne sèm nikoli več, da bode njegovo truplo ležalo v tujini. In ruše ne bode nad njegovim truplom, in rože ne bodo cvetele nad njegovim srcem . . . Bilo mu je silno tesno, in velika bol se je polastila njegove duše. Takrat so se sklonile rože nad grobom, in zazdelo se mu je, da so se sklonile na ukaz njegovih staršev, da mu izrazijo neme in pristrčne pozdrave . . .

Solnce se je bližalo zatonu, in nebo na zapadu je že žarelo. Lahen veter je zavel sem od juga, da so zašumele vrbe-žalujke, da so se zganile ciprese, in so se sklonile bogate rože nad tihimi rušami.

Emil je odhajal. Stopal je počasnih korakov proti domu. Bilo mu je, kakor bi bil kdo oropal njegovo dušo vsega bogastva in jo posadil v kraj samote. Začutil je v prsih praznoto in zaželel je pozabljenja.

Storila se je noč, krasna, neizmerna poletna noč. To je bila ena tistih noči, ki navdajajo človeka s hrepenenjem, ki mu dihajo v dušo bogate sanje, ki ga omamljajo s svojo neizmernostjo . . .

Stopil je v bratovo stanovanje. Nasproti mu je prišla bratova žena:

„Ah, Emil, tako dolgo smo te čakali z večerjo, pa te ni! — Počakaj, prosim, takoj ti jo prinesem!“

Emil je sedel, in Ana se je vrnila z večerjo. Govorila sta silno malo in kar sta govorila, je bilo navadno in prisiljeno.

Tedaj je vstopil brat. Emil se je hotel posloviti.

„Jutri torej odpotujem . . . Želim obema srečo in se zahvaljujem za vajino dobrohotnost, ki sta mi jo izkazovala v teh letih . . .“

Brat mu je podal roko popolnoma hladno in dostojno.

Tudi Ana mu je podala roko in mu želela srečo.

„Srečno torej! Jutri odpotuješ zelo zgodaj in težko, da se vidimo tako zgodaj. Hlapec popelje jutri tebe in tvoje kovčege na postajo . . . Dekla ti lahko pripravi zajutrek, kavo ali čaj . . .“

„Ne! Bilo bi prezgodaj! Srečno torej!“

Emil je stopil v svojo sobo. Zopet je odprl obe okni, in zopet se je ozrl v to lepo, neizmerno noč. Zvezde so trepetale na visokem nebu, in mesec je plaval med njimi kakor srebrn čolnič. In v reki so drhte zvezde, mesec je plaval globoko na dnu, in žareče ceste so žarele od obeh bregov proti sredini in se izgubljale tam v globočini.

In zopet so zapeli fantje tam doli na mostu mladostno pesem, in ti glasovi so plavali s skrivnostnim čarom nad širono dolino . . .

Emil je slonel na oknu in zrl v noč. Nocoj niso prišli k njemu njegovi spomini. Le tiha žalost je prihajala, in on je čutil, kako prihaja. Hotel jo je počakati, da pride, in ni se je bal. In prišla je in ga je objela z mračnimi svojimi krili . . .

* * *

Bilo je zgodaj in jutranje zore še ni bilo. Poljana je bila vsa rosna, in gozd je dihal sveže in prenovljeno v jutranji zrak.

Emil se je peljal na postajo k prvemu vlaku. Pripeljal se je baš pravočasno, oddal na vlak kovčege in si kupil vozni listek. Potem je stopil v kupé in sedel k oknu na desno. Na postaji je bilo skoro prazno; le železničarji so hodili počasnih korakov in zaspanih obrazov. Za par minut se je odpeljal vlak.

Emilu je bilo težko. Zdelo se mu je, da so prišli k njemu vsi spomini, vsi dogodki, ki jih je doživel v svojem rojstnem kraju, vsi lepi dnevi, vsi tisti večeri, vse lepe noči in božja jutra . . ., zdelo se mu je, da so prišli k njemu in da ga prosijo, naj gre nazaj. Prišla je k njemu njegova mladost, in zrla je vanj s svojimi vdanimi očmi. Spominjala ga je vseh lepih trenutkov in prosila ga je s povzdignjenimi rokami in oklenila se je njegovih nog . . . A prišli so tudi njegovi znanci, njegovi prijatelji in na skrivaj so uklenili njegove noge z verigami in smejali so se mu v obraz, z brezizraznimi očmi so zrli vanj in govorili izzivajoče: — Ali ne

moreš od nas, ali ne moreš?... In prihajali so in bilo jih je več in več... Potem pa so zopet izginjali...

Emil se je ozrl skozi okno. Mimo so bežala drevesa, visoka in košata, in grmi so begali pred njegovimi očmi. Tam v daljavi je vstajalo solnce izza gor, in njegovi žarki so zlatili nebni svod in hiteli na vrhove sinjih gôr ter se spuščali nalahko v nižine. Poljana je bleščala biserov, in njeno cvetje

se je nagibalo od dihov jutranje sapice. Ves oživljen je bil gozd tam v bližini, in iz tisoč grl so se glasile jutranje pesmi.

Tudi v kupé so šinili solnčni žarki in obsejali blede Emilov obraz. Šinili so v njegove rjave oči, poljubili so njegove temne lase, in igrali so se z njegovimi lici. Bilo je videti, da ga hočejo razvedriti s svojo radostjo... Ali v njegovi duši je bilo temno in bolno...

O d a.

Madona prečista, brezmadežna,
pred Tabo trepeče lučka,
pred Tabo moja duša trepeče,
k Tebi svoje vzdihne pošilja,
kadar solnce nebeško vstaja,
kadar zemljo objema noč...

Madona, Kraljica ovenčana
z rožami svetega majnika,
daj mi ljubezni in daj mi sovraštva!
Ljubim naj vse, kar je Tvojega,
vse naj sovražim kar mojega
nekdaj je bilo, Madona!

Jožef Bekš.

Zadnji spev...

Somrak že perot razpenja,
solnce padlo je v morjé,
le tam v dalji, sinji dalji
še goràm vrhovi rdé...

Zadnjič naj oko mi splava
— preden ločim se odtod —
tjekaj k goram, lepim goram,
kot nekoč, v mladosti god...

In v pomladno noč tihotno
naj zveni kot v zornih dneh
spev miloben, spev žaloben —
zadnji spev na rodnih tleh...

Mira.

Duša je poromala...

Noč se k zemlji je sklonila
in ji dahnila poljub —;
zemlja v snu je zadrhtela,
in pospal je svetni hrup...

Duša moja pa na krilih
je poromala odtod —
daleč, daleč tja čez gore
jo zanesla je perot...

Zrla tam je srečne kraje,
blagih sap čutila dih,
zrla tudi je — gomile
in zaplakala ob njih...

Mira.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1901.

Vojvodina Kranjska. (Slovenska zemlja. IV. del.) Prirodnoznanjski, politični in kulturni opis. (33 podob). Spisal Fr. Orožen, profesor na c. kr. učiteljišču v Ljubljani. Ljubljana 1901. Natisnila J. Blasnikova tiskarna. Str. 265. — Bila je srečna misel, da je začela „Slov. Matica“ izdajati popis slovenske zemlje. Med dosedanjimi knjigami te vrste se Orožnov spis prav odlikuje. Posebno nam je ugajal „Prirodnoznanjski opis“. Gorovje in vodovje je popisal g. pisatelj sicer kratko, a vendar tako natančno, da se na prvi pogled spozna strokovnjak. Politični opis je zelo praktičen in podaja potrebnejše statistične in upravne podatke v toliki meri, da bo vsakomur dobro služil za navadne potrebe javnega življenja. Gospodarstvo v kranjski deželi popisuje poglavje „Gmotni napredek“, duševno življenje pa „Izobraženost“.

Knjiga je sestavljena sistematično in na podlagi najzanesljivejših podatkov. Mi bi pripomnili le nekaj opazk. Uvod se nam ne zdi prav srečen. Zlasti primera s prerokom Mihejem ni na mestu. Poglavje o hranilnicah in posojilnicah (str. 167.) je prepovršno, in zdi se, kot bi se bil g. pisatelj nekako ogibal tega vevažnega vprašanja. Pri poglavju „Obrtnost“ (226) naj bi se bil obširnejše bavil z domačim obrtnim delom, katero je najnaravnejše in najkoristnejše izpopolnilo poljedetstva; uradnih podatkov bi bil pač dobil za to. V poglavju o „narodni prosveti“ so namešane preveč različne stvari. G. pisatelj je hotel popisati tu vse duševno življenje ljudstva, kar je seveda nemogoče na nekaj straneh. Namesto raznih vraž bi si mi želeli v tem popisu natančnejših podatkov o hišnem življenju. Zlasti pa pogrešamo popisa narodne arhitektonike in ornamentike.

Ne moremo utajiti, da se nam zdi popis slovenske zemlje, kakor ga izdaja „Slovenska Matica“, zelo siromašen, ako ga primerjamo z deli drugih sosednih narodov. Tu manjka pred vsem zemljevida in črtežev. Naštevaje krajev in vodá nikakor ne more nadomestiti niti najenostavnejšega zemljevida. Gorovje bi

se bilo lahko skiciralo v vertikalnih vzporedbah. Obljudenost krajev, rastlinstvo, póljedelstvo, obrt — vse to se v modernih delih pregledno kaže v primerjajočih zemljevidih, ki se dajo narisati brez barv in posebnih stroškov. Opozarjamo na primer na dve lepi deli, ki izhajata zdaj na Hrvaškem: Hirc-Hranilović: „Zemljopis Hrvatske“ in Laskowski: „Hrvatske povjestne gradjevine“. To sta deli, ki ustrezata modernim zahtevam. Tak zavod, kakor je „Slovenska Matica“, bi pač mogel ustvariti kaj takega, kar delajo pri Hrvatih posamezniki. Oblika knjige je prepohlevna. Slike so sicer dobre, a slabo natisnjene in medle, ker se ni posvetila tej knjigi ona skrbnost, ki jo zasluži tako d o m o z n a n s k o delo.

Sicer pa „Matica“ lahko še svoje delo izpopolni. Knjiga g. Orožna ima mnogo vrlin, ki zaslužijo vse priznanje. L.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. VIII. zvezek. Uredil Fr. Levec. — Ta knjiga obsega letos samo leposlovne spise. V njej nastopajo trije pisatelji.

Ivan Cankar. „Tujci“ napravijo splošno ugoden vtis. Zakaj? Morda zato, ker se „Tujci“ nekam pohvalno razlikujejo od drugih Cankarjevih spisov. V „Tujcih“ ni tiste iskane nejasnosti, ki nas moti, kadar beremo Cankarja, tako, da ob koncu nikdar ne vemo, kaj je pisatelj hotel povedati, če je sploh kaj hotel povedati. V „Tujcih“ je vse nekam urejeno, opiljeno, zbrano, razvrščeno, delano po načrtu. In to je, ako imamo pred seboj Cankarja, veliko!

V „Tujcih“ je torej Cankar hotel nekaj povedati in je tudi res povedal. Ideja se to seveda, ne more imenovati. In najbrže je to, kar je povedal, nekaj družega, nego to, kar je hotel povedati — a nič ne dé —: neko misel brez truda razberemo iz spisa. In to je nekaj.

Pa tudi drugih vrlin ne manjka Cankarjevim „Tujcem“. Mislimo, da nam ni treba naštevati njegovih lepih tehničnih in psiholoških darov, s katerimi se odlikuje. —

Toda očitati se mu dá tudi marsikaj. Ideja —?! Morda je hotel Cankar s „Tujci“ nekako satirično protestirati proti gotovim krogom, ki za

neke vrste „prešerno“ umetnost nimajo zmislila in ki umetnike z velikimi talenti puščajo na cedilu, da si morajo iskati kruha v tujini ter tako sami postanejo „tujci“ in se pogubé fizično in moralno. Morda ima g. Cankar v nekoliko prav. Toda v „Tujcih“ nam svojega Pavla Slivarja ni naslikal takega, da bi mogel z mirno vestjo in s prosto zavestjo res protestirati. Pavle Slivar nikakor ni oseba, ki bi mogla pridobiti zase naših simpatij. Kako! Umetnik, ki vedno le sanjari, namesto da bi svoj umetniški poklic smatral kot resen, umetnik, ki naklonjeno mu nagrado zapravlja po dunajskih breznicah, medtem ko mu žena doma strada in živi v pomanjkanju — sploh značaj, kakršen je Pavle Slivar, ne bo nikdar imponiral in zato tudi ne resno protestiral! Če tak umetnik strada in se čuti nesrečnega, pravimo: Zaslužil je! Le škoda, da morajo radi njega trpeti žena in drugi. In če naposled konča s samoumorom v valovih dunajske Donave, pravimo: To je naravna posledica takega življenja. Da bi zato delali odgovorne gotove literarne kroge na Kranjskem — in naj si tudi niso brez vsake hibe —: to nam ne pride na mar. Taka satira — če je Cankar sploh hotel pisati satiro — nima osti. Tak spis, in naj bo v posameznih delih še tako umetniški, nima moči do srca!

Toda, Cankar se je morda povzpел višje in nam hotel pokazati posledice neurejenega, rekel bi, blaznega življenja mladega umetnika v tujini in svariti pred temi posledicami. To bi se dalo misliti, ko bi nam bil g. Cankar pokazal na kakem res idealnem značaju nasprotje Slivarjevo in pozitivno stran takega življenja. Pa tega Cankar ni storil. In mi nazadnje le ne vemo, kakšen bi moral biti umetnik in kako bi moral živeti, da bi mu ne bilo treba stradati in si iskati rešitve v Donavi . . . Zakaj Cankar tega ni storil? Ali bi ne bila to naloga umetnika, učenika, proroka . . . ako je svoj umotvor zamislil s tega stališča?! Toda ali je morda Bajt, ki je tudi umetnik in, rekel bi, edini blagi značaj v povesti, tak pozitiven človek? Sam na sebi — dà! Toda, če nam g. Cankar na enem ali dveh mestih pokaže Bajta v lepi, idealni luči, čaka komaj, da nam ga osmeši par vrstic nižje kot — filistra . . . Ta način pisave je postal pri Cankarju že kar manija. Ta manija se kaže v njegovih spisih splošno in nam dela njegove junake — tudi one, ki bi v resnici tega ne zaslužili — apatične in odurne. In ta apatija, seve, ne ostane le na junaku, ampak gre na idejo, ki jo junak zastopa . . . V tej res mojstrski ironiji tiči bolj pogubna moč Cankarjevega peresa, kakor v slikanju značajev kot je Pavle Slivar i. dr. Kako lep

značaj nam je naslikal Cankar v osebi umetnika Bajta! „Hodil je resno in ravnodušno po ravni cesti, skrbel je, da je imel dela in da je lahko redil in oblačil svojo družino, ki jo je ljubil s tisto prijazno, krepko ljubeznijo, ki jo opazi komaj ljubljena oseba. Tudi njegova dela so bila mirna, skoraj vsakdanja; kakor se je čuval predrznih korakov v življenju, tako je bil v umetnosti zmeren in soliden.“ (Str. 41). — Tak je bil Bajt! Takega umetnika spoštujemo in hvalimo! Pri tem pa ni treba, da bi bila njegova dela vsakdanja, tudi ne „skoraj vsakdanja“ —: človek je lahko umetnik, poln načrtov, poln duha in življenja, a ni da bi moral biti sanjar, brezdelec . . . To čuti tudi Cankar sam. „In res je obšlo Slivarja v tem prijaznem ateljeju (pri Bajtu) neko lahko hrepenenje po solnčno-mirnem, zadovoljnem življenju. Tako človek dela brez mučnih skrbi, brez divjih sanj, ki je več bolesti kot veselja v njih, in zraven čuti, da so na svetu ljudje, ki se naslanjajo na njegove močne rame in zaupajo nanj; zato je ves krepak in resen, nesreča in žalost ne moreta do njega; ustvarja z mirno roko in, kadar se ozre, vidi pri pol odprtih vratih velike, radovedne oči, kodraste glave svojih otrok, in vidi ženo, ki se je bila ravnokar ozrla v ateljé z mirnozaupnim, ljubečim pogledom; on se nasmehlja in krasen mir je v njegovem srcu.“ (Str. 41. in 42.) Kako krepko, a vendar tako milo in nežno zadoni sempatja Cankarjeva struna; človek bi ne verjel, da jo je ubrala Cankarjeva roka . . . A kmalu na to disharmonija in disonanca! „Kaj moram biti res še v svoji duši hlapec?“ — tako misli Slivar na drugem mestu (str. 70). — „Bajt, gnjusoba, ostani v svojem zadovoljnem gnoju — jaz popotujem po hribih in dolinah z razmršenimi lasmi in strgano obleko . . .“ Srečno pot! Toda škoda, škoda za Cankarja! — Zato pa veje nad vso povestjo neki svinčen, moreč vzduh. Razun Bajta ga skoro ni značaja, na katerem bi se spočil in osvežil duh čitateljev. Slivarjeva žena pač, toda le kot žena. A kot deklet —? Tisti večerni izprehodi . . . in pa da bi jo bil Pavle Slivar potegnil iz močvirne moralne okolice, čisto in nedolžno —? Nemogoče ni, toda — —

Kakor rečeno: Pavle Slivar ne imponira, ne vabi k posnemanju. In če naposled konča s samoumorom, ne pomilujemo toliko Slivarja kakor — Cankarja! Ah, ko bi Cankar sam ne bil razdril idealnih gradov v sebi, kako lepih umotvorov bi nam ustvaril!

F r. K s. M e š k o. Tu imamo zopet pet poetičnih sličic — popolnoma v Meškovem briljantnem slogu. Mehka melanholija in tožeča

bolest je razlita nad njimi. — Večkrat se sliši, da Meškove povesti pusté človeka otožnega in pobitega. Vzrok temu je morda včasih res neki nedostatek pri Mešku. Meško ubere strune, jih pusti, da zvené v mehkih božajočih akordih — toda ne čaka, da bi izzveneli akordi polagoma in naravno, ampak kar nekje na sredi udari s plosko roko po strunah, in namesto mehkega odmeva — rezka tihota . . . To opažaš pri „Besedah otožnosti“, pri „Sliki“ in v „Raznih potih“. Res da govori Salomon „Vanitas vanitatum“ — in našteva na dolgo in široko, kaj in zakaj „vanitas“, a na koncu vendar pove, da nekaj ni vanitas. In tisto zasije pred nami lepo in ožarjeno ter blaži vtiske, ki smo jih dobili od poprej. V tem tiči razloček! In v „Sliki“! Umetnik res da vidi disharmonijo v življenju; on bridko občuti, da življenje, ki je ubežalo, se ne vrne. Toda ali ni vsaj kapljice tolažbe za trpina, sedečega na klopi v aleji? Morebiti bi se mu pokazal cilj preko mej življenja . . . Ali bi „Slika“ ne pridobila s tem? V „Raznih potih“ je težka ločitev, težka zmaga nad samim seboj, toda ali se ne pomeša v to grenkost vsaj kapljica medu — veselje zmage nad samim seboj? Zakaj sama „skeleča trpkost in mračna otožnost“? Menimo, da bi bile Meškove črtice tako še bolj dovršene. „Sen poletne noči“ pa je lep. Pozitivna ideja, ki jo izraža konec, dobrodejno čitatelja dvigne iz splošnega dvoma, dasi mu ne more izbrisati iz srca nezadovoljne otožnosti.

F. J. Doljan: Lajnar je pač slika iz življenja, a kot umetniška slika brez vrednosti in ne zasluži mesta v družbi Meška in Cankarja. Nekaj čuvstva — in še to opisano gostobesedno in razblinjeno —, nekaj gladkega sloga in par srednjedobrih opisov narave: — to bo zeló vse, kar bi se moglo reči sliki v prilog. Izvirne ideje, zanimivega zasnutka — sploh kaj čvrstega, „originalnega“ v sliki ni. Doljan je menda še začetnik. In če to ne —: kaj samoraslega kot umetnik še nima. Morda si sčasoma pridobi . . . In potem (kakor se morebiti prozaično glasi, a res je le) — treba je študirati tudi pravila estetike! Omenjam le prizor na str. 181. Kako lahkomišno se opisujejo pri nas prizori, kakršen je tá! Mi smo se nekako navadili, da gremo pri čitanju kar brez premisleka mimo njih. A tako ne sme biti! Resna kritika naj bi poudarjala vedno iznova, da kar je greh v življenju, je greh tudi v umetnosti. In če se opisuje greh, naj se opisuje kot greh. In če se opisujejo prizori, ki so po svoji naravi delikatni, naj se opisujejo oprezno, resnobno, kratko . . . Ali pa je g. Doljan opisal iz razmerja med Metko in Pavletom res samo to in „le toliko, kolikor

je dopustno in kolikor ni v protislovju z dolžnostmi, ki jih ima do svojega prihodnjega moža . . .“? Mislimo, da ne! P. P.

Slovenske narodne pesmi. Šesti snopič. (II. zvezka pôla 20—37.) Uredil dr. Karol Štrekelj. Izdala in založila „Slov. Matica.“ V Ljubljani, 1901. Natisnila „Zadr. tiskarna.“ — Že zadnji zvezek se je gibal prav ob meji dopustne poezije, a gradivo, ki je zbrano v tem snopiču, je pod vsako kritiko. To niso več pesmi, ampak nekaj drugega. To tudi ni več narodno, ampak je nerodno in grdo. Z nramnega in estetičnega stališča moramo vsebino te knjige najodločneje grajati. Izgovarjati bi se dala edino le s folklorističnega stališča, češ: Vse narodno blago se mora zbirati. A tudi to načelo ima svoje meje. Ni vse pesem, kar je rimano; nekje je meja, ko tudi rima izgubi značaj poezije. Tudi ni vse narodno, kar narod govori, ker inace bi morali med narodno blago nabrati tudi vse kletvine in psovke. Meja se ne sme prekoračiti. Če opazujemo, kako drugi narodi zbirajo svoje narodno blago, vidimo, da se držé meje, katero jim kaže, če ne nramnost, pa vsaj dostojnost. Zakaj se je začelo nagibati pesništvo v romantični dôbi na narodno stran? Ker je videlo v narodni poeziji krepko pesniško silo. S takimi pesmami, kakor jih vidimo v tem zvezku, pa pač ne bomo osvežili niti umetnega pesništva niti izkazali znanosti kake usluge. Kateri omikani Slovenec bi se upal s tem zvezkom v roki stopiti pred Francoza ali Nemca ter reči: Moj narod prepeva take pesmi! Ne, to ne gre! Kjer se začenja podlost, tam preneha poezija. Zbirka narodnih „p e s m i“ se mora ravnati po tem načelu. Dr. E. L.

Poezije. Zložil Simon Gregorčič. III. — V Ljubljani. Založil Josip Gorup. Natisnila „Narodna tiskarna“. 1902. — S to novo zbirko pesmi našega „goriškega slavca“ se bomo v prih. številki obširneje bavili. Topot samo to-le kot nekaka splošna sodba: Ko smo prebirali ta zvezek, in se ob njem spominjali družega, a zlasti še prvega zvezka Gregorčičevih „Poezij“, obvladalo nas je vsekako čuvstvo, sorodno onemu, ki je pesniku samemu porodilo naslednje verze v tej novi knjigi:

Mladosti mi solnce bistrilo glavo,
srce mi čuteče je grelo,
mi vžigalo v duhu je žarke svetlé,
življenje je v srci kipelo.

Mnog cvet mi na polji duha in srca
o solnci se tem je porajal,
in včasi rad potnik, tu mimo gredoč
o cvetkah se teh je naslajal.

A staro mi teme zapada že sneg
ko sive planinske vrhove,
srce pa mi kmalu bo trd ledenik,
kdo v ledu iskal bo cvetove? . . .

Pač res, razlika je med nekdanj — in sedaj! . . .
Dasi ne mislimo, da ni cvetov tudi v tej zbirki!
Prihodnjič več!

Dr. M. O.

Vseučiliški Zbornik. Sestavila J a n k o P o l e c in B o g u m i l S e n e k o v i č. V Ljubljani 1902. Založil Lavoslav Schwentner, 80. Strani 436. — Kot sad vseučiliškega gibanja je nastala ta knjiga, v kateri je zbrano vse gradivo, kar sta ga mogla mlada, a pridna zbirateljca dobiti v kranjski zgodovini zadnjih 300 let. Našteti hočemo v naslednjih vrsticah glavna dejstva, ki se tičejo našega vseučiliškega vprašanja. Pisatelja pripovedujeta, da se je za višje šolstvo v naših pokrajinah trudil zlasti nemški viteški red, ki je najbrže tako šolo ustanovil že zgodaj. Pri cerkvi sv. Nikolaja je bila šola gotovo že v 14. stoletju. L. 1418. jo je zopet poživil vojvoda Ernest.

Kot rojstno leto visokih šol v Ljubljani imenujeta l. 1596., ko so jezuitje ustanovili tu svoj k o l e g i j. Knjiga dokazuje iz cerkvenopravnih virov, da je ta kolegij imel značaj univerze. V 17. in 18. stoletju sta bili v Ljubljani dve popolni fakulteti — bogo- in modroslovna — ki sta imeli vse akademične pravice. Pravoslovje je začel predavati Fr. Ks. Bogataj l. 1710. L. 1784. je cesar Jožef II. bogoslovno fakulteto prestavil v Inomost, modroslovno pa odpravil. Na prošnjo kranjskih deželnih stanov se je ta zopet otvorila l. 1788.

V f r a n c o s k i d ô b i je imela Ljubljana vseučilišče. Preosnova ilirskih šol se je izvršila na ukaz generalnega guvernerja Marmonta z dné 4. julija 1810. S tem sta se ustanovili v Ljubljani in v Zadru „écoles centrales“. Zaukazano je bilo predavati na tem vseučilišču poleg bogoslovja v naslednjih predmetih: v francoskem, italijanskem in latinskem govorništvu, metafiziki, narodnem pravu in moráli, občni zgodovini, civilnem in kazenskem pravu, risanju, arhitekturi, matematiki, mehaniki, hidravliki, eksperimentalni fiziki, občni in farmacevtični kemiji, naravoslovju in botaniki, anatomiji in fiziologiji, patologiji, kliniki, zdraviloslovstvu, higieni, kirurgiji in porodništvu. Slušatelji so se morali udeleževati tudi vojaškega pouka. Izprašani slušatelji naj bi imeli pravico izvrševati posle zdravnikov, kirurgov, lekarjev, inženirjev, profesorjev in pravnikov. Z naredbo z dné 6. dec. 1811. se je preosnovala ta „osrednja šola“ v akademijo, vseučilišče z bogo-, pravo-, modroslovno in medicinsko fakulteto. S francosko oblastjo je preminilo ljubljansko vseučilišče.

L. 1848. se je začelo živahno gibanje za slovensko vseučilišče. Licejski profesorji in slušatelji so prosili vseučilišča in oglašale so se občine. 5. oktobra 1848. je vlada dovolila za poizkušnjo dve brezplačni pravoslovni stolici. V državnem zboru se je največ trudil za to dr. Ulepič. 20. marca l. 1849. je začel predavati o pravu Ant. Mažgon, dr. Lehmann pa l. junija i. l. Dné 16. sept. prosi zopet ljubljanski občinski svet za ustanovitev vseučilišča in realke.

Vlada je pa preložila slovenska pravoslovna predavanja iz Ljubljane v G r a d e c. Tam so predavali slovensko dr. Jos. Krajnc, dr. Janez Kopač, dr. J. M. Skedl, Robič in Tosi. Nasprotniki so rovali proti predavanjem in dr. Krajnc je 25. januarija 1854 naznanil vladi, da jih mora ustaviti zaradi pomanjkanja poslušavcev. L. 1856. so popolnoma ponehala slovenska predavanja v Gradcu.

L. 1868. je prišla dôba slovenskih t a b o r o v. Takrat se je ob ogromnem številu ljudstva ponavljala zahteva slovenskega vseučilišča. Dné 13. junija 1871 je državna zbornica odbila dr. Costov predlog. Deželni zbor kranjski je sklenil dné 7. nov. 1890, da izroči vladi prošnjo, „naj nasvetuje državnemu zboru, da se napravi v Ljubljani pravna akademija, oziroma juridična fakulteta s slovenskim oziroma hrvaškim učnim jezikom“.

L. 1898. je postajalo to gibanje vedno živahnejše. Dné 4. febr. so vsi slovenski poslanci vložili nujen predlog za slov. vseučilišče v deželnem zboru kranjskem. V seji dné 28. febr. 1898 se je ves deželni zbor soglasno izjavil za vseučilišče. Isto je storil dné 18. avg. 1898. vseslovenski županski shod in naslednji dan dijaški shod. Društvi „Pravnik“ in „Slovenska Matica“ ter profesorji ljubljanskega bogoslovnega semenišča so sestavili spomenico, katero so dné 14. okt. 1898 poslanci izročili ministrskemu predsedniku in učnemu ministru. V državni proračun je prišla za slov. vseučilišče vsota 3000 gld. Dné 28. dec. 1898 je kranjski deželni zbor pozval vlado, da naj takoj začne pripravljati ustanovitev, ter izvolil odposlanstvo, ki naj gre k Nj. Veličanstvu, da mu osebno izroči prošnjo.

Drugi del knjige popisuje „Najnovejšo kroniko“. Vseučiliška mladež slovenska, izzvana po krivicah, ki so se ji godile na nemških univerzah, je začelo vneto agitacijo za slovensko vseučilišče. In res so na shodih in v izjavah demonstrativno manifestirali za vseučilišče. Najvažnejši shodi so bili: 7. nov. 1901 shod jugoslovanskih akademikov v Gradcu, 10. nov. i. l. seja občinskega sveta ljubljanskega, 11. nov. vsedijski shod na češki tehniki, 13. nov. shod

slovanskih vseučiliščnikov na Dunaju, 16. nov. shod zagrebških vseučiliščnikov, 17. nov. manifestacija „Slovenske krščansko-socialne zveze“, 21. nov. shod slovanskih dijakov v Budim-Pešti, 1. decembra veliki shod ljubljanskega meščanstva in ob istem času shod političnega društva „Edinost“ v Trstu, ter velikansko zborovanje „Slovanskega kluba“ v Kraljevih Vinohradih ter 11. dec. shod akademikov v Gradcu, ki je sklepal resolucije gledé pripravljanih korakov.

Prošnje za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani je izročilo 488 občin in 191 društev. Tudi vse slovansko časopisje v Avstriji je podpiralo to prizadevanje.

Knjigo sklepa natančno poročilo o vseučiliški razpravi v državnem zboru dné 6. dec. 1901., ko je zbornica odklonila nujnost tega predloga. Krepki „Epilog“ pa kaže, kako ta neugodni uspeh ni oplašil Slovencev, ampak jim pomnožil pogum, da se dalje boré za svoje vseučilišče.

Taka je vsebina te knjige, iz katere smo posneli poglobitve dogodke iz zgodovine slovenskega vseučiliškega vprašanja. Knjiga je sestavljena jako natančno in primerno. Gospoda urednika, oba slovenska vseučiliščnika, sta si pridobila s svojim zares ne malim trudom veliko zaslugo za napredek in uspeh vseučiliškega prizadevanja. Ob časnikarskem shodu je dobil vsak slovanski časnikar po en izvod te knjige v dar. Bilo je pač najprimernejše darilo. Upamo, da bo ta knjiga, kakor je zbrala vse podatke iz preteklosti, tudi vodnica za bodočnost našim politikom in znanstvenikom.

Dr. E. L.

Bled in okolica. S slikami. Uredil Anton Mikuš, urednik „Plan. Vestnika“. V Ljubljani 1902. Založila blejska občina. Natisnil D. Hribar v Celju. — Ta knjiga je izišla ob prihodu slovanskih časnikarjev, katerim je poklonjena. Gospod Ivan Mlakar nam v lepem, natančnem popisu podaja sliko tega kraja, o katerem je peval Prešeren, da „dežela Kranjska nima lepš'ga kraja, ko je z okolico ta, podoba raja.“ Od Lesec nas vodi k Blejskemu jezeru, popisuje grad, otok in obrežje z ljubeznivim vencem vasi, vil in nasadov. Potem gremo za njim v okolico: na Kuplénik, Bohinjsko Belo, Babji zob, v Bódešče, na Gorje in skozi krasni, romantični Vintgar k penečim valovom urne Radovne. Odtod gremo na izprehod po Karavankah: Stol (2239 *m*), Begunjščico (2063 *m*), Golico (1836 *m*) hitro obiščemo, potem pa stopimo v Triglavovo kraljestvo. Z Mojstrane gori popisuje razna pota na teme sivega velikana. Mimogredé občudujemo drzni skok bobnečega Peričnika, se okrepčamo v Aljaževi

koči, občudujemo Vrata, in kmalu smo v Triglavski koči na Kredarici (2500 *m*). Z Malega Triglava hitimo mimo Staničevega zavetišča in kmalu smo na vrhu ponosnega kralja Julijskih planin pri Aljaževem stolpu (2864 *m*). Tu občudujemo vso njegovo okolico, potem pa gremo doli k Bohinjskemu jezeru in k Savici. Pisatelj nam pokaže pot na Črno prst in skozi Štenge zopet na Bled, potem nas pa prestavi nazaj na Mojstrovko (1616 *m*), odkoder prideš v divjo Trento in čez Luknjo (1779 *m*) nazaj. Slednjič si ogledamo še ponosni Mangart (2678 *m*). — Vrline blejskega klimatičnega zdravilišča nam popisuje zdravniško-strokovna razpravica, ki je pridejana knjižici. Lepe so tudi slike (več jih je dalo upravništvo „Dom in Sveta“). Ta knjiga je bila prav primerno darilo za slovanske časnikarje. Saj lepšega, kakor je naša krasna domovina, Slovenci nimamo. In njeno podobo smo jim dali v spomin.

D. S.

Hrvaška književnost.

Slavenska knjižnica, knjiga IX. Ivan S. Turgenjev: Izabrane pripovedi. Svezak četrti. — Ta zvezek obsega pet spisov.

„Prkonjica“ je izvedena mojstrsko in dosledno psihološko. Vsako čuvstvo, vsak dušni pojav je naraven, dosleden. Ulogo igrata dva nasprotna si značaja: Lučkov in Kister. Lučkov je sirov značaj in na zunaj trd in neokreten. Izprva zanima svoje okrožje; njegova mrkost in nedružnost ima nekaj privlačnega. Kister pa je fin, mehak in prikupljiv — a vsiljiv ni in zato izprva ne zbuja pozornosti. V družbi ima prednost Lučkov. Toda značaji, kakor je Lučkov, ohranijo svojo važnost le nekaj časa, dokler jih družba pozna le od daleč. Pozneje izgine tisti mistični nakit in nasprotni značaj, ki ga dotlej niti opazili nismo, nam stopi pred oči v tem lepši barvi in moralni popolnosti. To je nekako ideja spisa. Kister namreč si pridobi naposled prednost pred Lučkovom. Lučkov pa je užaljen in mu napove — dvoboj. Dvoboj je sploh priljubljen Turgenjevu. Veliko povesti njegovih izgubi radi tega ugodni, harmonični vtisek, ki bi ga sicer imele. A ne tako „Prkonjica“. Ne vem, ali je Turgenjev mislil na to in delal s tem načrtom ali ne —, vendar v „Prkonjici“ je uporabil dvoboj spretno. Kister je namreč že na pragu do svoje sreče. Napisal je materi pismo, da se ženi in da je srečen. Mi čutimo ž njim, naše simpatije so na njegovi strani. Tu pa pride Lučkov z dvobojem. Kister sprejme ponudbo — in to je usodno. Mi obžalujemo Kisterja tembolj, ker slutimo, da izid ne bo srečen. Spremljamo ga še na-

dalje s simpatijami. Komaj čakamo, kaj bo . . . In — kdo zmaga? Lučkov! Trpkost se nas polasti, pa ne toliko radi Lučkova, (ta že itak nima ničesar več izgubiti pri nas), ampak na dvobojsam. In kako tudi ne! Dvoboj, ki v svoji razsodni „pravičnosti“ daje zmago — Lučkovu . . . No, Lučkov vseeno ne doseže tega, kar je želel, spoštovanja pri občinstvu in ljubezni pri Maši, nevesti ubitega Kisterja! — Celotni vtisek „Prkonjice“ je ugoden.

„Zapisci suvišna čovjeka“ so pisani v podobi dnevnika gladko in zanimivo. Turgenjev je mojster v izbiranju prizorov, ki res spadajo k povesti in nam pomalem a vztrajno odpirajo pogled v idejo, ki jo je objel pisatelj v svoji koncepciji in nam jo misli končno v vsej celoti in jasnosti postaviti pred oči. Junak črtice — sam se imenuje „suvišen čovjek“, ker nima značaja, da bi zbujal pozornost in bi ga družba upoštevala — je v nekem oziru blag značaj, ki bi se žrtvoval za Lizo, da bi jo rešil iz pogube, katera ji preti iz razmerja do kneza N. Toda Liza ceni tisti na zunaj mogočni in malo afektirani nastop kneza N. bolj ko mirni značaj „suvišnoga čovjeka“. (Nekaj sličnega kot v „Prkonjici“). No, Liza ni srečna. Zunanji blesk moti; ni vse zlato, kar se sveti.

„Tri susreta“ je lepa črtica. Vsa stvar ima neko mistično ozadje, neko nejasnost položaja, ki pa prav radi tega vleče in zanima. Čitatelju se godi kakor junaku črtice, ki nekaj doživlja in se srečuje z nekimi ljudmi, a je vse tako skrivnostno, da pride in izgine kakor sen . . . Črtica je zanimiva, a posebnega jedra nima.

„Mumu.“ Slika, kratka sicer, (najkrajša v zbirki) a lahko bi se reklo — najboljša. Nekaj pristno ruskega, a zraven, rekel bi — pristno slovenskega. Prestavite jo in dajte jo v roko ljudstvu, in stavim, da bo ugajala. A berite jo sami in imeli boste umetniški užitek! „Mumu“ je res nekaj krasnega. Ko bi naša „Slovenska Matica“ ali pa „Družba sv. Mohorja“ izdajala kako „Slovansko knjižnico“, bi morala priti „Mumu“ na vrsto med prvimi!

„U predvečerje“ se nam pripoveduje nekam na dolgo in široko. Najdaljša je v zbirki, a gledé umetniške vrednosti se nam zdi, da zaostaja za drugimi.

Turgenjev, v kolikor se dá posneti iz imenovanih črtic, je umetnik, ki smatra umetnost za poklic in ki ustvarja resno in s preudarkom. Hrepeni po idealu, a ideal mu je le bolj naravni človek — človek sam na sebi. Do nadnaravnega elementa v človeku se Turgenjev ne povzpne tako lahko. Dušo secira do zadnjih nians; na človeku vidi dobro in slabo stran. Navdušuje se za dobro in svari pred hudim,

a le bolj z naravnega, rekel bi — laškega stališča. Za čednost se vnema, ker je lepa sama na sebi; podli značaji so mu zoprni, ker odbijajo že po svoji naravi. Taka je tudi morala njegova. Zeló veliki pregreški se mu zdé greh; a če bi bil kdo prišel takrat, ko je povest pisal in bi mu bil rekel, da to in ono tudi ne gre — tedaj, stavim, ne bi bil Turgenjev tega verjel in pomilovalno bi bil zmajal z glavo . . . Toda lasciven Turgenjev v omenjenih črticah ni. Brez dvoma je dobiti dovolj zdravega jedra v njih. „Matica Hrvatska“ naj zbira in izbira le še dalje dela slovanskih pisateljev! Potrebujemo dobrih spisov v prevodih, zlasti ruskih. P. P.

Češka književnost.

Dr. Josef Kalousek: **Obrana knížete Václava Svatého** proti myšlenkám a křivým úsudkům o jeho povaze. 2. rozm. vydání. S titul. obrazem a 28 obrázy v textu. — Prva izdaja „Obrany“ je izšla l. 1872., in šele zdaj po 30 letih so izdali drugo izdajo tega zeló zaslužnega dela. Skoraj ni češkega svetnika, katerega bi se ne bil zgodovinski lažikriticizem dotaknil s svojim strupenim duhom. Omenjam samo sv. Janeza Nepomučana, sv. Ljudmilo, sv. Vojteha, sv. Prokopa. Brez obrekovanja ni ostal niti sv. Vaclav, katerega so lažiliberalni zgodovinarji slikali kot slabiča. Zató je g. pisatelj prav storil, da je po prvi izdaji knjige dalje proučeval zgodovino in rezultat svojega proučevanja po 30 letih zopet naznanil občinstvu. — V uvodu pisatelj razlaga vzrok, zakaj je spisal to knjigo, ter pravi: „Razširjajo se neresnične sodbe in trditve o možu, ki je bil v prejšnjih časih zelo spoštovan; sliši se večkrat, da je bil slaboten bojzljivec, češ, da je rajši prostovoljno plačeval danj, namesto da bi se branil proti sovražniku“, in dostavlja: „Razširiti pravičnejše sodbe in trditve o značaju kneza Vaclava, je namen le-teh listov.“ Z veliko natančnostjo, ki priča o vestnem proučevanju zgodovinskih razmer, slika dr. Kalousek najprej zgodovino svetega Vaclava, potem se obrača k virom življenjepisa sv. Vaclava, katere kritično ocenjuje, in brani svetnika proti razširjenemu obrekovanju. Knjiga Kalouskova je polna dragocenega zgodovinskega gradiva. Fr. Štingl.

Moje divadelní toulky (Z uplynulých dob III.) Vypravuje Fr. Ad. Šubert. Svázek II. V Praze. Tiskem a nakladem české grafické společnosti „Unie“. 1902. Strani 185. — V tem zvezku je nabral Šubert spomine s francoskih gledišč. Pariške glediške razmere nam natančno popisuje, pisatelje, igravce, način ponašanja, iz-

govarjavo, izbero iger, intendance, sloge itd. Obširno in jako zanimivo popisuje gostovanje češke opere na Dunaju l. 1892., ko je češka glasba prišla do svetovne veljave. Naslikani so v tem zvezku: A. Dumas sin, Delibes, Massenet, Jauner, Vil. Jahn, Teuber, Smětana. Pridruženi so tudi similigrafirani listi Teuberjevi, Jaunerjevi in posebno zanimivi Smětanovi. Za Čehe je ta knjiga jako znamenita, ker obsega najsijajnejšo dôbo v razvoju njihovega gledišča.

Poljska književnost.

Z krajiny stu wysp. Dr. Ostaszewski-Barański. Lwów. 1902. Nakładem drukarni M. Schmitta i S-ki. Str. 147. — To lično knjižico je napisal znan poljski pisatelj, sotrudnik „Dziennika Polskega“, kot spomin na svoje lansko potovanje k 3. shodu slovanskih časnikarjev v Dubrovnik. „V pokrajini stoterih otokov“ je nazval knjigo, ker popisuje v nji dalmatinsko obrežje z mnogoštevilnimi otoki, ki se dvigujejo pred njim iz valovite Adrije. Od Reke potuje doli proti jugu: Opatijo, Vis, Hvar, Velebit, Rab, Pag, Zader, Šibenik, Zlarin, Krapanj, Krko, samostan Visovac, Knin, Morlake, Trogir, gradiče ob morju, Splet, Solun, Brač, Korčul, Lastovo, Neretvo, Pelješac, Gruž, Dubrovnik, Lokrum, Kotor, Črnogoro, — vse to si ogle damo s krova parnika „Villama“. Knjiga je zlasti zato vredna vsega priporočila, ker se ozira na vse najrazličnejše zgodovinske in kulturne razmere onih krajev, katere opisuje. Zlasti mesta so popisana kratko, a jako dobro. Pisatelj ne našteva posameznosti, ampak v kratkih potezah nam podaja jasen pogled na prošlost in sedanost dalmatinskih pristanišč. Posebno rad se ozira na ljudstvo in njegove navade, citira njegove pregovore, daje zglede njegovega jezika in pesništva, zamišlja se v častitljive zgradbe, v arhitektonično ostalino stare slave, ozira se na promet, trgovino, obrt dežele in semtertje, zdaj resno, zdaj šaljivo, pové kak dogodek s potovanja. Razloček med staro pogansko in novo krščansko omiko poudarja večkrat z jasnoto spoznanja in gorkoto čuvstva, ki nam kaže njegovo krščansko mišljenje. Slog je zabaven in lahek, zunnanost jako prijetna.

L.

Ruska književnost.

A I. Haruzin: **Krestjanin Avstrijskoj Krajni i jego postrojki.** Otd. ottiski iz žurnala „Živaja Starina“. Vyp. I. 1902. g. S. Peterburg. Tipografija kn. V. P. Meščerskago. Spasskaja 27.

1902. Vel. 80. Str. 32. — To je gotovo najzanimivejša knjiga, kar so jih doslej napisali Neslovinci o naši domovini. G. Haruzin je že z obširnim delom o Bosni in Hercegovini pokazal, da se umeva kot malokateri seznaniti z onimi podrobnostmi ljudskega življenja, katerih površni opazovatelj niti ne vidi, v katerih se pa kaže v resnici prava ljudska duša. V tej knjigi je proučil posebno stavbe kranjskega kmeta. Lanske počitnice je preživel na Kranjskem in porabil ta čas v to, da je študiral domače gospodarstvo našega ljudstva. Najprej podaje pregled naše zgodovine in splošen geografičen opis. Potem popisuje vse stroke, s katerimi si naš kmet služi kruh, in gospodarsko krizo v naši deželi. Popis hiš in gospodarskih poslopij je jako natančen. Poživljajo ga mnogoštevilne po fotografijah posnete slike. Posebno so pisatelja zanimale razne oblike kozolcev in stogov po Gorenjskem, Notranjskem in Dolenjskem. Odkril je tu marsikako zanimivost, ki se dobi le pri kranjskem kmetu. Oblike hiš je pa proučeval najbolj v blejski okolici, kjer se je mudil najdalje časa. Načrti zidovja in hišne oprave so posneti po kmečkih hišah na Bohinjski Beli, na Bledu in v Zaspem. — Želimo, da bi lepa knjižica našla obilo čitateljev ne le med Rusi, ampak tudi med — Slovenci!

L.

Iz drugih književnosti.

Die Ortsnamen des oberen Pettauer Feldes. Ethymologisch-culturhistorische Studie von M. Žunkovič, k. u. k. Hauptmann und Lehrer an der Infanterie-Cadettenschule in Marburg a. D. Commissionsverlag von Wilhelm Blanke, Marburg. Strani 102. — Takoj v začetku knjige nam g. pisatelj odkrito naznanja, zakaj in čemu je spisal to razpravo. Muchar, pisatelj obširne zgodovine štajerske, je zapisal o prvotnih prebivavcih zelene Štajerske sledeče besede: „Die undankbaren, die wahre Geschichte nur verwirrenden Zurück- und Ableitungen von Eigennamen und topographischen Benennungen in der Steiermark auf das Slovenische, oder von dieser Sprache, muss man als grundlose ethymologische Spielereien bedauern“. 1) Te besede nemškega zgodovinopisca so dale g. Žunkoviču povod, da je začel temeljito preiskovati krajevna imena zgornjega Ptuj-skega polja. Uspeh tega proučavanja je ta, da je dokazal ravno nasprotno od tega, kar je trdil Muchar. G. pisatelj pravi, da ni našel niti enega imena, katero bi mogel nazvati keltsko,

1) Muchar, „Geschichte des H. Steiermark“. I. 21.

dasi se je nalašč zato učil keltščine, ter s podarkom ponavlja Fliegerjeve „človekoljubne“

Izvrsten je splošni uvod, v katerem g. pisatelj uči, kako se mora postopati pri preiskovanju

Turka molita.

besede: „Man sollte die Schriften der Kelto-
manen auf den Index setzen, damit nicht sonst
ehrliche Forscher auf Irrwege geleitet venden.“

naših krajevnih imen. Nikari iskati v postanku
imen finih učenih teorij, na kakršne prirodni
ljudski um nikdar mislil ni, ko je dajal krajem

imena! Najprej je treba natančno opazovati kraj, njega lego, lastnosti, rastlinstvo itd. Največ imen izhaja odtod; abstraktni pojmi so redkokdaj odločevali imena.

Zlasti na Štajerskem je treba poiskati prejšnjo obliko imen v starih listinah, ker sedanje oblike niso pristne, ampak se umetno prilikujejo nemščini. Često izvirajo krajevna imena iz dialektičnih lokalizmov. Imena so se izpreminjala na dva načina: Če je imelo ime znan pomen, so ga preložili kar na nemško (Stoperce, Stampfendorf); če pa niso vedeli pomena, so ga nemščini prililičili, in sicer ali s tem, da so izpremenili le pisavo (Kosmač, Gottsmathz; Lešnik, Löschnigg), ali pa so vstavili nemški sufiks namesto slovenskega (Melnik, Melling; Duplek, Täubling; Pobrežje, Pobersch).

G. pisatelj, ki iz mladega pozna natančno vse razmere Ptujkega polja, je preiskal po teh načelih 78 krajevnih imen. Posamezne razlage so jasne in verjetne; iz kraja samega, iz ljudskega življenja se nam kar hipoma pojasnujejo na videz čisto tuja imena.

Na podlagi teh posameznih preiskav je pa gosp. pisatelj razvil tudi splošno zgodovinsko teorijo, katero je formuliral v sledeče stavke:

„1. Pred kakimi tisoč leti je moralo biti v tej pokrajini že toliko naselbin, kolikor jih je danes; kar je prišlo zraven, so le gradovi in pristave.

2. Vsa krajevna imena do časa prve germanizacije (11. stoletje) so slovanskega izvora; v nemščino so preložili le ona imena, katerih pomen so poznali; druga so nemščini prisposodobili.

3. Ona krajevna imena, ki so jih dali nemški priseljenci svojim na novo sezidanim gradovom in pristavam, so rabili Slovenci v izvirniku in jih niso nikdar prestavljali.

4. Podmene, da so današnji Slovenci v svoja današnja bivališča prišli okoli l. 570. po Krist., ni moči vzdržavati, ker so bile tu že v rimskih časih naselbine s slovanskimi imeni; cela ljudstva, zlasti poljedelska, ne menjujejo svojih bivališč tako, kakor n. pr. kaka večja vojaška posadka.

5. Zdi se, da občinskih trat niso uredili tako, kakor so razdeljene danes, v karolinškem času, ampak že v predrimski dōbi. Rimska poštna cesta Polskava - Hajdin je nastala šele po ureditvi občinskih trat, ker ima zdaj marsikatera občina le po nekaj kvadratnih metrov trate onkraj ceste.

Iz tega sledi, da je isti narod neprenehoma tod prebival v neizpremenjenih razmerah; saj ko bi bil prišel drug narod, bi se bile pozabile prvotne meje, ali bi se bila posest omejila po cestah.“

Gotovo bo vsak strokovnjak rad pritrdil jezikoslovnim razlagam g. pisatelja, četrta in peta točka njegovega sklepa pa bosta pač izzvali nasprotovanje onih zgodovinarjev, ki trdijo, da so Slovani prišli v te kraje šele po odhodu Langobardov. G. pisatelj ima zaslugo, da je v to vprašanje uvedel čisto nov moment, kateri bo morda privedel, če se vpošteva tudi drugod, do novih znanstvenih zaključkov. — Knjiga je vredna velike pozornosti med jezikoslovci in zgodovinarji.

— m —

Koncert pevskega društva „Smetana“ dné 17. maja t. l. na čast slovanskim časnikarjem je nudil našim gostom in mnogoštevilno prispelemu domačemu občinstvu umetniški užitek posebne vrste. To društvo obsega samo moški zbor prostovoljnih pevcev. Pesmi, ki jih pojó, so večinoma domače češke pesmi, nekoliko umetneje harmonizirane. In vendar je to petje zaradi izborne dinamike in skoro neverjetne preciznosti dobilo v Parizu in v

Bruselju častne nagrade! Za živahno Gerbičovo „Zdravljico“ so zapeli pevci Pavla Křížkovskega „Utonulo“. Ta krasna balada je polna mehke melanholije, vlite v ljubeznive narodne motive. V večernem gozdu se sliši žalostna pesem:

Bude vojna, bude,
kdo pak na ňu pŕjde?
Která má milého,
sobě upřímného,
ta nařikat bude.

Vojna je, in nevesta čaka doma ženina:

Sedum let dochází,
milého neslyším!
Ach, Bože, Rozbože,
ach, Bože, Rozbože,
ach, já se utopím.

Velikanska, pretresljiva plastika je v teh poslednjih treh verzih. Slednjič pa:

Její černe vlasý
po vodě plavalý;
její černe oči,
její černe oči
k nebi se zdvihaly.

Bilo je l. 1862., ko je pri shodu čeških pevskih društev, prirejenem od praškega „Hlahola“, stopil na oder duhovnik P. Křížkovský, da dirigira svojo „Utonulo“. Navdušenje za skladbo je bilo nepopisno. Navzoč je bil tudi B. Smětana. Ves prevzet je vzkliknil: „To je naša hudba, to je česká hudba!“¹⁾ — Rilléjeva „Gozdna prisega“ je romantična bajka. Ko se prebudi gozd zjutraj iz svojega spanja, zagleda, kako se mu bliža voz, na katerem je polno lesketajočih se sekir brez toporišč. Groza obide vsako vejico. Brezorožno drevje začne tarnati: „Kako bomo branili svoje košate veje, katere sprejemajo gostoljubno ptice v svoje zatišje, katere dajejo senco nežnim cveticam in hladé tihe studence?“ Nato se oglasi star hrast, rekoč: „Bodimo složni in ne dajmo toporišč tem kletim svojim vragom!“ Vsi tedaj prisegajo: „Ne dajmo jih!“ Groza koprnečih vejic in resne besede starega hrasta — vse se zedinja slednjič v mogočno, zmagoslavno prisego. — Ljubko so pevali pevci Nedvědovo slovensko „Slovo“, potem pa ob spremljevanju klavirja Malátov potpourri čeških narodnih pesmi. Že takoj v začetku je občinstvo poklonilo krasen venec pevovodju g. Benešu. Navdušenost za umetno glasbo je prikipevala vedno višje, in očarano občinstvo je izročilo dirigentu drugi venec. Ploskanje je bilo vedno burneje, in zbor je zapel „Lepo našo domovino“. Josipa Hlíčka vizija „Já v snách Tě viděl“ je bila nežna, mila skladba drhte-

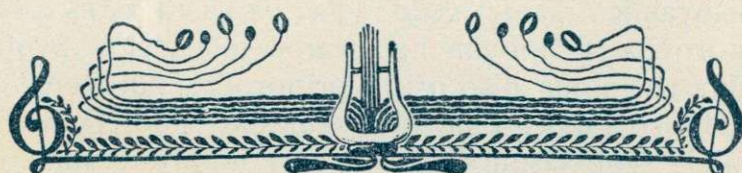
čega koprnenja, J. B. Foersterjev „Oráč“ je pa tužnoresna, globoko zamišljena simbolična alegorija. V tej pesmi se primerja oračevo trudapolno delo z bojem češkega naroda za svoj obstanek: „Let že tisoč dvoje toči vedno solze svoje.“ — Nato so zazvenele lahkokrile češke narodne pesmi v Hynka Pala prelepi zbirki „České tance“. Ni se čuditi, da je ta zbor v Parizu zbudil navdušenje francoskega občinstva. Melodije so prostonarodne, lahke, ljubeznive, a izvajanje je bilo tako fino in eksaktno, da smo se čudili vsakemu odstavku, vsakemu zlogu. In nazadnje je v polnih zvokih krepkih slovanskih prsi zadonela po dvorani češka narodna himna „Kde domov můj?“ Občinstvo jo je stojé, prevzeto od čarobnosti slovanske glasbe, poslušalo in pevcem dajalo burno pohvalo za umetniški užitek.

E. L.

„Glasbena Matica“ je priredila dne 10. maja družbinski koncert z zelo obširnim vzporedom. Pevske točke je vodil g. Matej Hubad z znano preciznostjo. Moški zbor je peval P. Křížkovskega „Utopljenko“. Živahno priznanje so zbudile nove pesmi gg.: dr. Gojmira Kreka, dr. Antona Schwaba in dr. Benjamina Ipavca. Kot solistinje so se odlikovale ga. Julija Ferjančičeva (sopran), gčna. Marija Moosova (alt) in gčna. Olga Plavčeva (mezzosopran), na klavirju pa gčna. Pavla Rozmanova. Vojaški orkester je igral mnogo prelepih skladb, izmed katerih sta nam najbolj ugajali „Nastop kralja iz opere ‚Dalibor‘“ (B. Smětana) in Dvořákovi „Slovanski plesi“.

Officium Defunctorum ali sv. opravilo za mrtve. Sestavil Matej Štrakl, koralist stolne cerkve v Mariboru. Z dovoljenjem prečastitega kn. šk. ordin. v Mariboru. V Mariboru. Založilo „Cecilijino društvo“. Tiskala tiskarna svetega Cirila. — To je drugi del „Obrednika za organiste“, katerega smo omenili na str. 58. t. l. Sestavljen je po lavantinskem obredniku, a g. sestavljatelj se je oziral tudi na rimski, ljubljanski in na najnovejši obrednik krške škofije. Oblika in uredba sta ista, kakor pri prvem delu. Cena vezani knjigi s pošto 1 K 60 v.

¹⁾ Obširnejšo razpravo o tej pesmi je objavila „Hlíčka“, 1902. Str. 270. sl.

IV. shod slovanskih časnikarjev v Ljubljani.

Koristno misel so sprožili češki časnikarji v Pragi, ko so sklenili, da se naj prirejajo sestanki vseh slovanskih časnikarjev. V Pragi so sestavili osrednji odbor, ki ima skrbeti, da se redno vršé taki sestanki. Prvi shod je bil v Pragi ob priliki velike slavnosti ob stoletnici Palackega (glej „Dom in Svet“ 1. 1898., str. 147.), drugi v Krakovu, tretji v Dubrovniku (glej „Dom in Sv.“ 1901. str. 319.), četrti pa letos v Ljubljani.

Dné 17. maja — na binkoštno soboto — so prišli časnikarji v Ljubljano. Bilo je 26 Poljakov, 39 Čehov, 10 Slovakov, 7 Rusov 22 Hrvatov, in 39 Slovencev. Pripravljalni odbor, kateremu sta predsedovala g. dr. Triller in g. dr. Lampe, je z meščanskim odborom, kateremu je predsedoval ljubljanski župan g. Ivan Hribar, določil obširen program, kateri je združeval s strokovnim posvetovanjem tudi izlet v najzanimivejše kraje naše domovine.

V soboto zvečer so priredili slovenski časnikarji slovanskim gostom na čast pozdravni večer, katerega se je udeležilo mnogo odličnega občinstva. Iz Plznja pa je prišlo pevsko društvo „Smětana“, katero je priredilo veličasten koncert.

Drugi dan je bil namenjen zborovanju. Zjutraj ob 7. uri je na Rožniku maševal preč. g. dr. Ivan Šarić, kanonik vrhbosenski in urednik „Vrhbosne“ v Serajevu. Ob pol 10. uri se je pa začel v „Mestnem Domu“ glavni zbor. Predsedoval je Slovak g. Matuš Důla, zastopnik „Narodnih Novin“ v Turčanskem sv. Martinu. Podpredsednika sta bila g. František Hovorka, urednik „Hlasa Naroda“ v Pragi, in g. doktor Ljuba Babić pl. Šandor Gjalski, podpredsednik „Društva hrvatskih književnika“ v Zagrebu. Brzjavno so izrazili zborovavci svojo zvestobo Njegovemu Veličanstvu ter pozdravili slovanska ministra Rezka in Piětaka.

Na dnevnem redu so bile jako zanimive razprave.

Najprej so se časnikarji posvetovali o slovanski časnikarski dopisovalnici (poročevavca dr. Prokop Gregr in Jaromír Hrubý, „Narodní listy“, Praga). Svetovno časnikarstvo ima več dopisovalnic, ki iz vseh krajev pošiljajo listom poročila, a nobena ne ustreza Slovanom, ker jim večinoma niso prijazne, ampak nekatere celo sovražne. Zato si naj Slovani v Avstriji osnujejo svojo lastno dopisovalnico, katera bo preskrbovala listom točna, natančna in nepristranska poročila o slovanskih vprašanjih. Sklenili so, da izročé prihodnji

„Zvezi“ ustanovitev tega velevažnega, a jako dragega zavoda.

„Osrednja zveza slovanskih časnikarskih društev v avstro-ogrski monarhiji“ (poročevavec g. Fr. Hovorka) nam je potrebna, da se časnikarski stan povzdigne intelektualno in gmotno. Časnikarji posameznih narodov naj si osnujejo svoja strokovna društva, in ta vstopijo v „Zvezo“, katera občuje z velikimi svetovnimi časnikarskimi organizacijami, ki imajo skupne mednarodne shode. Tako dobi posamezni časnikar svoje mesto v širnem svetovnem časnikarstvu. Korist od tega je velika. Obzorje se razširi, nove zveze se osnujejo in posamezni časniki se dvignejo po svoji vrednosti in veljavi.

O „časnikarskih učnih tečajih“ je predaval g. Stjepan Radić iz Zagreba. Slovani še nimajo časnikarskega stanu, kateri bi imel priložnost, da se dovolj izobrazbi za svoj poklic. Obširnih in težkih pomožnih znanosti je treba za dobrega časnikarja, ki naj premotruje ves kulturni razvoj, da ga more potem posredovati svojemu ljudstvu. Angleži in Francozi imajo posebne višje šole za izobrazbo strokovnih novinarjev. Za novinarja je neobhodno potrebno, da se nauči jezikov. Za slovanskega časnikarja posebej pa je potrebno, da zna razne slovanske jezike in da natančno pozna posamezne kulturne, socialne in gospodarske razmere. V ozkem krogu se vzgajajo ljudje, polni predsodkov in kratkih misli. Zlasti Slovani so sedaj napolnjeni s predsodki drug proti drugemu. O velikih kulturnih vprašanjih imajo često premalo pojma. „Zveza“, ki se ima osnovati, naj torej prireja stalne časnikarske učne tečaje, h katerim naj prihajajo zastopniki vsega slovanskega časopisja, da se med seboj spoznavajo in proučujejo drug drugega socialne razmere. Najbolj pripravna je za to takozvana „mrtva sezona“. Takrat je manj važnejega dela, in pisatelji si lahko pritrčajo časa za obrazbo.

O stikih slovanskih narodov na gospodarskem polju je predaval doktor Jaroslav Preis („Nár. listy“, Praga). Zagarjal je načelo „Svoji k svojim“ ter posebno priporočal združenje slovanskega kapitala k skupnim podjetjem, medsebojno naročanje blaga in proučevanje poljedelskih in delavskih razmer. Zborovavci so sklenili, da se naj tako narodno-gospodarsko predavanje postavi na dnevni red vsakega časnikarskega sestanka.

Kulturno važnost slovanske ideje in probujenje slovanske zavesti je popisoval na to dr. Vladimir Lewicki („Głos Narodu“, Krakov) v pesniško vznesenih besedah. Iz spisov Prešernovih, Vodnikovih, Mickiewiczovih, Puškinovih, Kollárjevih, Gunduličevih je nabral najlepše citate o slovanski kulturni ideji. Ti so iz ljudstva vzeli svoje ideje, in zato so zmagoslavno jele prodirati. Dali so nam zgled, kako moramo delovati. Predlagal je slednjič resolucijo, da se naj ustanovi „Občna Slovanska Matica“, ki naj izdaja in razširja cenene in poljudne knjižnice o življenju, zgodovini in slovstvu slovanskih narodov. — Po daljši živahni debati so zborovavci sklenili, da se priporoči ustanovitev take „Matice“.

Slednjič sta bili sprejeti še dve resoluciji: dr. Lampetova, da naj časnikarski shod ugovarja ministrski naredbi o koncesioniranju časnikarskih dopisovalnic, s katero se podrejajo ta podjetja obrtnemu zakonu, in Jos. Vejarova, katera prosveduje proti pravnemu naziranju, da bi časopis kot tak ne mogel biti razžaljen.

Slovenski in češki časnikarji so položili venca z narodnimi trakovi na Vodnikov spomenik. Za zborovališče prihodnjega sestanka so določili Plzenj. S tem je bilo končano glavno zborovanje.

Mestna občina ljubljanska je priredila dragim gostom sijajen banket.

Drugi dan so obiskali časnikarji krasno Gorenjsko. Od Javornika so šli skozi Vintgar, povsod slovesno pozdravljeni od ljudstva in njega zastopnikov. Blejska občina jih je gostoljubno sprejela. Binkoštni torek pa je bil namenjen izletu v Postojno. Jamski odbor je dal bajno razsvetliti svetovnoslavno svojo jamo. Vtisk, ki so ga dobili po teh dveh izletih slovanski časnikarji o slovenski domovini, je bil globok, presenetljiv in — to upamo — za naše kraje velepomemben. Iz Postojne so se odpeljali izletniki v Trst, kjer so jih slovesno sprejeli tudi tamošnji Slovenci.

Kot dar je dobil vsak časnikar knjige: „Vseučiliški zbornik“, „Vintgar“, „Bled in okolica“ ter „Postojna in njena slavna jama“. Te knjige naj bi jim služile v informacijo o prirodnih krasotah slovenske zemlje. Za spomin je dobil še vsak srebrno pero ter barvani sliki Ljubljane in slovenske narodne noše.

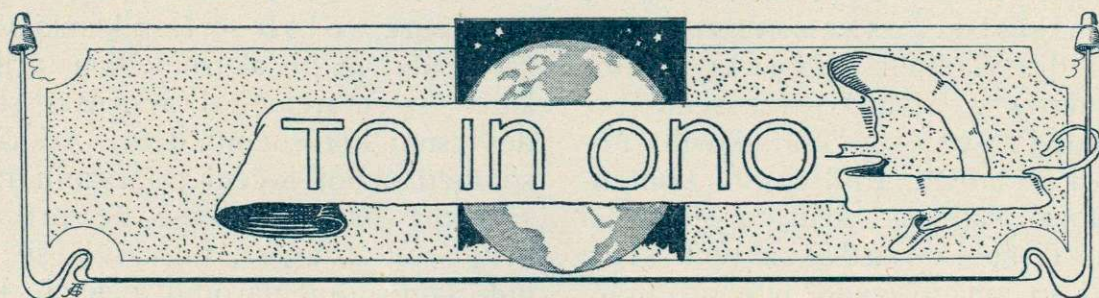
Med dosedanjimi sestanki je bil ljubljanski najštevilnejši. Razprave so bile temeljite in strogo stvarne.

Korist tega sestanka je mnogovrstna. Za Slovane sploh so časnikarski sestanki važni zato, ker je to skoro edina priložnost, pri kateri se morejo vsi avstrijski slovanski rodovi sniti k resnemu delu. Avstrijski Slovani so med seboj ločeni po raznih razlikah. Posamezna narečja so se že precej oddaljila drugo od drugega, in začeli so se razvijati tudi samostojni narodni značaji, kateri gredo vsak svojo pot. Zgodovinski boji so zapustili globoko sled v mišljenju in umstvomvanju posameznih rodov ter jih ločili ostro med sabo. V posameznih rodovih pa so zopet razlike verstev in strank, ki delé slovanska ljudstva v majhne, često jako si nasprotne skupine.

Časnikarstvo je tu edini element, ki ima že po svoji naravi to teženje, da se razširja, da si išče zaveznikov, da si spleta zveze, da si nabira sotrudnikov, da si snuje dalekosegajoče stike in da prebija meje in odstranja ovire, ki jih stavijo sovražne razmere čilemu razprostiranju dušnih proizvodov. Zato so se po časopisju začeli približevati slovanski rodovi. Pri teh sestankih se shajajo zastopniki vseh avstrijskih slovanskih rodov. Tu se spoznavajo osebno oni, ki so se doslej poznali edino le po imenu. Tu se slišijo vsi slovanski jeziki. Vsak govori v svojem narečju, in vendar se vsi razumejo. Oni, ki niso prej skoro vedeli drug za drugega, začno proučevati medsebojne slovstvene, socialne, politične in gospodarske razmere. Predsodki padajo, nove misli se vzbujajo, sorodni listi sklepajo zveze, pogum raste in zavest celokupnosti daje časopisju novo krepost in silo. Časopisje pa je duša narodnega življenja ter glasilo javnega mnenja. Nove ideje, ki zavladajo po uredništvih, se razširjajo po deželah in postanejo ljudska last. Iz ljudstva pa klije to seme na dan v obliki novih organizacij in socialnih tvorb.

Za Slovence posebej je bil ta sestanek pomenljiv, ker so tu zastopniki velikih slovanskih rodov videli naše najlepše kraje ter dobili vsaj površen pojem o naših duševnih in splošno-kulturnih razmerah. Saj je bil Slovenec doslej skoro popolnoma neznan. Te dni smo pa videli, kako so strmeli slovanski časnikarji nad krasoto naše domovine. Videli so tod, kako se v tesnih razmerah trudi majhen narod, da se ohrani in povzdigne, spoznali so naše liste, narodne, verske in gospodarske boje, ter se tako vsaj nekoliko seznanili z notranjim življenjem slovenskega naroda.

Tako se je Slovenija približala drugim slovanskim narodom. Dal Bog, da bi bilo to v korist nam in celi slovanski družini!

Naše slike. Groharjeva slika „Srca Jezusovega“ (str. 329.) je bila razstavljen na slovenski umetniški razstavi ter je tam zbudila pozornost zaradi finih svetlobnih efektov. Kupil jo je ljubljanski knezoškof presv. g. Anton Bonaventura Jeglič. Zdaj krasi njegovo stanovanje v ljubljanskem škofijskem dvorcu. — „Geometrija“ (str. 360—361.) je bajeslovno posebljenje zemljemerstva. Naša slika je posneta po starejšem francoskem izvirniku.

Domača umetnost. G. Alojzij Progar v Celovcu je izdelal za podružnico sv. Ožbalta pri Ptujju nov glavni oltar s podobama sv. Ožbalta ter svetih Petra in Pavla. — G. Josip Grošel v Selcih nad Škofjo Loko je izklesal „Srce Jezusovo“ za frančiškanski samostan v Priedoru v Bosni. — Gospod Verbič v Ljubljani je naslikal podobo cesarjevo, nadvojvode Rainerja in sliko višjega vojaškega dostojanstvenika. — G. Alojzij Šubic v Celju je naslikal po Goldensteinovi podobi velik Prešernov portret. — Slovenski arhitekt g. Maks Fabiani je dobil naročilo od nadvojvode Franca Ferdinanda, da preuredi njegovo palačo v Pragi. — Slikar Matija Bradaška je dovršil v Kropi svoje dveletno delo: Slikanje župne cerkve sv. Lenarta in podružne cerkve Matere božje, takozvane „Kapelice“ v Kropi. V župni cerkvi je naslikal 14 večjih in 12 manjših slik in sicer vse „na mokro“.

„Slovenska Matica“ je imela l. 1901. skupno 3223 udov. Od prošlega leta se je število pomnožilo za 71. Premoženja ima 69.410 K 29 h. Od predlanskega leta se je pomnožilo za 1011 K 81 h.

Poljaki o Slovencih. „Slovanski klub“ v Krakovu je priredil začetkom prošlega meseca kot nekako pripravo za časnikarski shod v Ljubljani predavanje o Slovencih. Govorila sta o naših razmerah prof. Zawiliński in dr. Marjan Zdziechowski. „Dziennik Polski“ je objavil vrsto člankov o Slovencih, katere je napisal dr. Ostaszewski-Barański. Ta je podal tudi nekaj zgledov slovenske poezije v poljskem prevodu. Tu navajamo odlomek iz „Krsta pri Savici“:

Zgnębiony rycerz nad Bochinu wodą —
Stoi oparty na skrwawionym mieczu;
Wzrok jego głębie odmierza tajemne.
W glowie szalone budzą mu się myśli!
Życie chce oddać falom na ofiarę:
Już ma się rzucić — kiedy przed nim staje
Drogiej kochanki obraz ubóstwiany,

Co mu puklerzem byl i tarczą w boju!
Jeszcze raz jeden musi ją zobaczyć . . .
Raz jeszcze odżyć szczęściem chwil ubiegłych,
Spytać, czy czasów burza ją minęła,
Czy serce wierne zostało kochaniu?
A może . . . może już w zimnym spi grobie,
Może wróg krwawy porwał ją w niewolę?
Ujrzeć ją musi — żywą czy umarłą!
Przedtem ze światem rozstać się nie może!

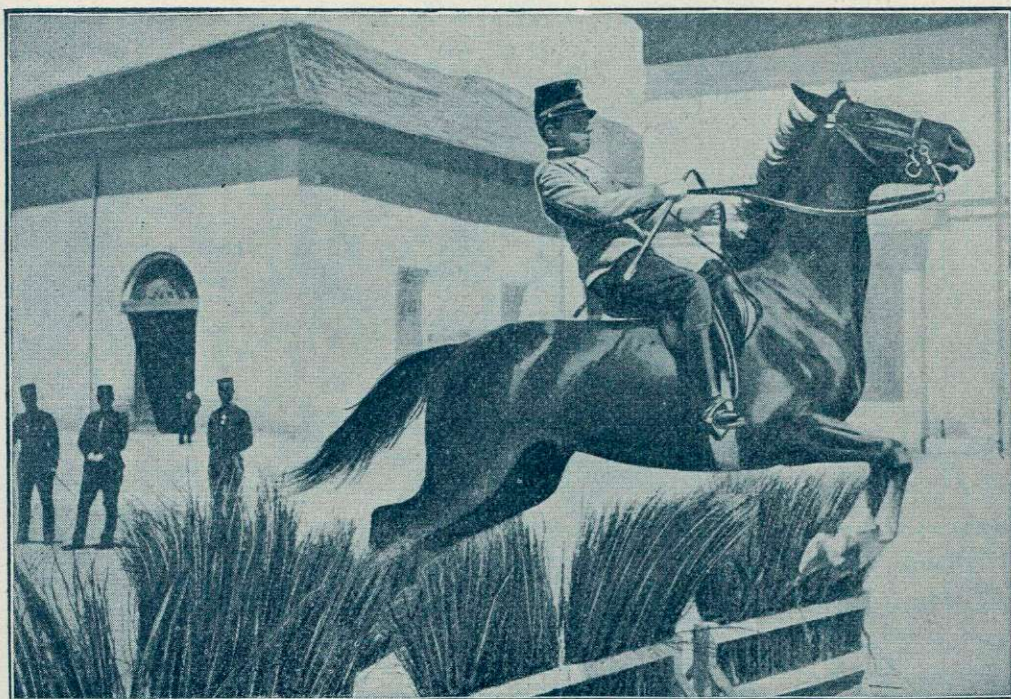
Tiskarne na Kranjskem. „Društvo tiskarjev“ ima na Kranjskem v tiskarnah sledeče število udov: „Katoliška tiskarna“ 21, „Kleinmayer in Bamberg“ 42, „Narodna Tiskarna“ 16, „Blaznikovi nasledniki“ 10, „Klein in tov.“ 9, „Zadružna tiskarna“ 8, „Till“ 1, „J. Krajčevi nasl.“ v Novem mestu 4, „Slatnar“ v Kamniku 3, „Lampret“ v Kranju 1.

Pogozdovanje Krasa. Na kranjskem Krasu so zasadili lansko leto 208.22 *ha* neplodnega sveta z 2.206.000 drevesci, večinoma črnimi borovci, ki so jih dale brezplačno državne drevesnice. Dela je imelo 2198 delavcev, ki so napravili 14.205 dnin. Doslej je na kranjskem Krasu obsajenih 1895.89 *ha*.

Ljudevit Tomšič. Dne 26. aprila je umrl v Zagrebu ta zaslužni mladinski pisatelj, mnogoletni urednik „Bršljana“, učitelj-ravnatelj mestni ljudski šoli v Krajiški ulici in član saborske stenografske pisarne. Več kot 35 let je pridno delal v šoli in v književnosti. Ljudevit je bil rojen iz vrlo znane slovenske pisateljske rodbine. Njegov oče Bernard je bil učitelj na Vinici, njegov brat Ivan pa urednik našega „Vrtca“. L. 1856. je umrl oče, in Ljudevit je prišel k sorodnikom v Karlovec. Tu je s podporo dobrih ljudi dovršil ljudsko šolo in l. 1859. vstopil v ljubljansko gimnazijo. Ustanovil je dijaška lista „Vneti Slovenec“ in „Torbica“, a zato je bil izključen iz šole. L. 1863. je šel na zagrebško pripravnico in postal l. 1865. učitelj v Karlovcu. Tu je ustanovil časopis „Karlovački vjestnik“ in mladinski list „Zlatni orasi“. L. 1870. je prišel v Zagreb, kjer se je razvilo njegovo pravo slovstveno delovanje. Izdajal je več let „Pučke novine“, za mladino je pa napisal celo majhno knjižnico, n. pr. knjižice: „Metodička mjera za puk i djecu“, „Djetinji vrtić“, „Sveta braća Ćiril i Metod“, „Naša zemlja“, „Početnica hrvatske povjesti“, „Izvorne pripoviesti sa slikama“ itd. ter je pomagal zaslužnemu Ivanu Filipoviću, ko je ta ustanovil mla-

dinski list „Smilje“. Ko je uredništvo „Smilja“ prevzel Vj. Mařík, je ustanovil Tomšić „Bršljan“, ki je pa že čez tri leta nehal izhajati. L. 1889. ga je začel izdajati iznova, in od tega časa se je list razvijal kaj lepo ter izhaja še danes.

Češka stenografija. Čehi imajo, kakor poroča „Sborník těsnopisný“, devet stenografskih društev. Najstarejše in najštevilnejše je „První spolek stenografů Gabelsbergerských“ v Pragi. To društvo so Čehi osnovali l. 1859. Prošlega leta je imelo 147 družtenikov. Devetindvajseto leto že izdaja svoje glasilo „Těsnopisné Listy“. Poleg tega je izdalo učno knjigo „Těsnopis Český“ s stenografsko čitanko. Podobno društvo v Brnu izdaje „Těsnopisný Věstník“.

Španski kralj Alfonz XIII. v jahalnici.

V učnih tečajih se uči stenografije mnogo ženskih, ki so jako vstrajne. Dr. Alfred Rudolf, predsednik „Spolka českých stenografů“ v Kraljičinem Gradcu, je začel izdajati prošlo leto „Sborník těsnopisný“. Vseh devet društev broji 571 članov. V šolskem letu 1900/1901 se je učilo stenografije 6392 Čehov in Čehinj.

Pavel Albieri. Nesrečne smrti je umrl nedavno v Ameriki češki pisatelj Pavel Albieri. Na potovanju v deželi Texas je prišel pod železnična kolesa Albieri je bil jako nadarjen, a nemirnega, nestalnega duha. Prvič je iznenadil češko občinstvo z novelo „Na úpatí Montgibellu“. Leta 1883. je ustanovil v Jaroměru tednik „Ratibor“, katerega je pa kmalu prodal. Nato je s svojo soprogo pisateljico Pavlo Modro ustanovil časopis „Lada“, ki je pa tudi kmalu prešel v tuje roke. Albieri gre nato v Pariz in odtod v Ameriko, kjer je sodeloval pri raznih čeških listih.

Kmalu pa pride nazaj v domovino, izkuša izdajati svoj list, a po ponesrečenem poizkusu zopet odide v Ameriko. Tu ga je zadela nenadna smrt. Napisal je več povesti, med katerimi je najbolj znan ilustrirani roman „Straž na Ryně“.

Antonin Lhota. Starosta čeških slikarjev, Antonin Lhota, je praznoval januarija meseca devetdesetletnico svojega rojstva. Že v tistih časih, ko se je šele počasi probujala češka narodna zavest, je bil Lhota umetnik z odličnim narodnim značajem. Kot učitelj na praški „Slikarski akademiji“ je navdušil za lepoto in delavnost mnogo mlajših čeških talentov, med katerimi so n. pr. Aleš, Ženišek, Brožík, Lišek, Jenewein, Marold. Z enakomislečimi tovariši je ustanovil češkim slikarjem „Podporno društvo svetega Lukeža“. Najslavnejše njegove slike so: „Pokristjanjenje Prusov“, slika na oknu v cerkvi svetega Vida, cerkvene slike na Karlovem, v týnski cerkvi in v kapelici zavoda za slepce. V zgodovinskih slikah slavi najrajši češko starodavnost. Prva med temi slikami je „Libušino prerokovanje“, za katero se vrste: „Karol IV.“, „Filipina Welserjeva“, „Češki knez Jaromír ob truplu svojega brata Oldřicha“, „Břetislav na razvalinah velegrajskih“, „Karol IV. in Petrarca“, ter „Zastopniki kostniškega cerkvenega zbora pri mistru Jeronimu v ječi“.

Ignacij Hořica, češki poslanec in pisatelj, katerega književno delovanje smo omenili že na str. 55. letošnjega letnika, je nenadoma umrl dné 9. aprila. Rojen

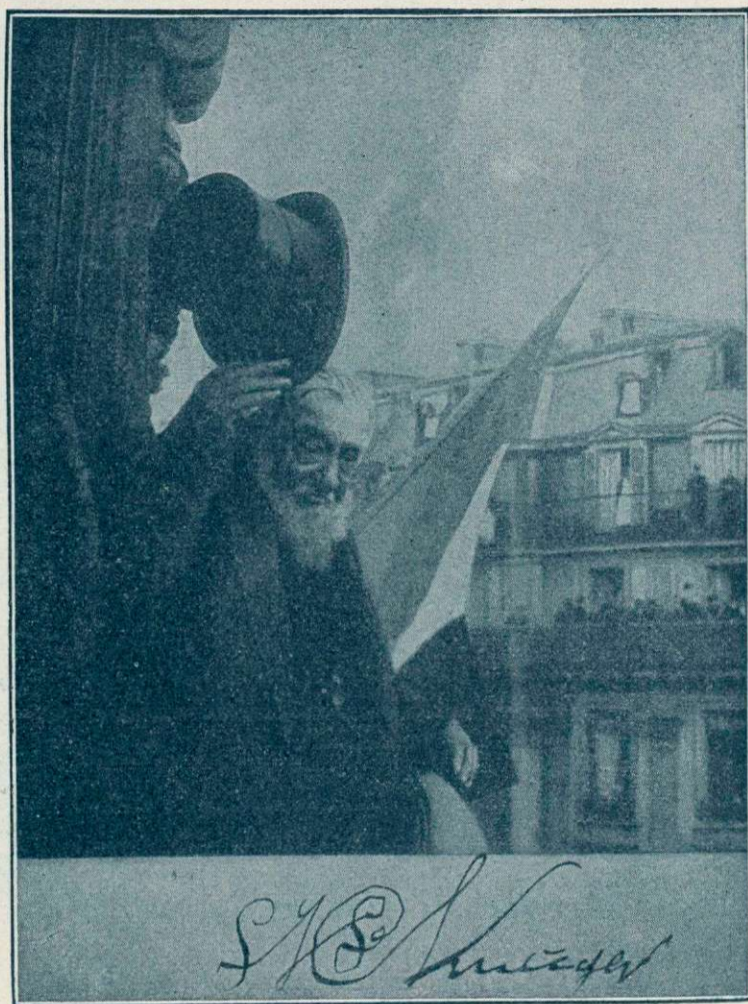
je bil v Brnu 28. julija 1859. Tam je dovršil realko, v kadetni šoli je bil v Brnu in Trštu. Leta 1884. je kot častnik stopil v armado. A še tistega leta je odložil vojaško suktnjo ter se posvetil češkemu časnikarstvu. Pisal je vseskozi v rodoljubnem smislu. Ko je vlada na zahtevo Nemcev preklicala od grofa Badenija Čehom dane jezikovne naredbe, se je tudi Hořica udeležil češke obstrukcije v novembru 1897, kakor tudi v noči 8. junija 1900. Od tega časa je imel srčno hibo. Mnogo se je trudil, da bi dosegel slogo in sporazumljenje med Čehi in Poljaki v Šleziji. Vnet za slovansko celokupnost, je bil še poseben prijatelj Slovencev. Kot mladenič je pisal pod imenom „Bučovský“. Sodeloval je skoro pri vseh večjih čeških listih. Pisal je duhovite feuilletone, literarne recenzije, potopisne, politične, narodnogospodarske in vojne članke. Zlasti omenjamo sledeče njegove spise: „O věcech chorvatských“, spis, za katerega

si je nabral podatke, ko je živel med dalmatinskimi Hrvati, „O věcech slezských“, „O věcech uherských“. V „Moravski biblioteki“ so leta 1891. izšle „Drobné crty a povídky“, l. 1893. „Z vln života“, leta 1894. „Kresby a příběhy“. Njegove povesti „Z lidské bídy“ so izšle v tretji izdaji. Spomina vredni so njegovi spisi: Roman „Věra Budinská“, „Pamatujte na Slezsko!“, „Listy z Čech“, „Obrazky z Moravy a ze Slezska“, „Na Črné Hoře“. Leta 1892. je izdal česki prevod hrvaškega romana Evg. Kumičićevega „Rodinné tajemství“. Na potovanjih je sklepal Hořica prijateljske zveze z vsemi odličnejšimi Slovani. Pri tem mu je posebno pomagalo njegovo obširno jezikovno znanje. Hořica je govoril poleg svojega češkega maternega narčja tudi poljsko, rusko, hrvaško, slovensko, nemško in francosko ter razumel tudi precej italijanščine in angleščine. O njem pripovedujejo sledečo značilno dogodnico. Med govorom nekega slovenskega poslanca v državni zbornici je oponašal neki Nemeč Slovanom, da se brez nemščine med seboj niti razumeti ne morejo. Hořica mu pri tej priči dokaže nasprotno. Takoj ustavi govornika in nadaljuje njegov govor v slovenščini. Letošnje velikonočne počitnice je hotel uživati na jugu. A prišedši s svojo hčerko v Marseille, je umrl nagle smrti 2. aprila t. l.

Španski kralj Alfonz XIII. Španska ima zopet kralja! Dne 16. maja t. l. je izpolnil mladi Alfonso šestnajsto leto ter kot polnoleten nastopil vlado. Oče Alfonz XII. je umrl pred njegovim rojstvom. Mati-vladarica Kristina, rojena avstrijska princesinja, je vzgajala kraljiča s požrtvovalno materinsko ljubeznijo. Preskrbela mu je najboljšo učitelje in nadzirala pouk z vso skrbnostjo ljubečega srca. Španci radostno pozdravljajo mladega kralja. Najrajši se uči zemljepisa, zgodovine in vojaštva. Dobro govori poleg španščine francosko, italijansko, angleško in nemško. Velika naloga čaka mladega junaka. Španija je ponižana po nesrečni vojski na Kubi, in domači sovražniki rujejo proti vladarski hiši. Prostoziidarska protikatoliška zveza je vnela velike nemire, pri katerih je nedavno še tekla kri, Karlisti hočejo pregnati dinastijo, in republikanci želé silovitega prevrata. Mladi kralj more premagati te težave samo, če se trdno sklone z dobrim, a precej vročekrvnim španskim katoliškim ljudstvom.

Predsednik Pavel Krüger. Tu ga vidite na podobni, izgnanega predsednika transvaalske ljudovlade! Dvaintrideset mesecev že divja ljuta vojska v Južni

Afriki. Koliko krvi je preteklo, koliko hiš je požganih, koliko rodbin uničenih, koliko narodnega premoženja je izgubljenega! Buri se hočejo udati — vsaj angleška brzojavna poročila nam tako pripovedujejo. Stari Krüger pa pravi: „Ne, mi ne prodamo svoje svobode! Boj do zadnjega!“ Naša slika ga kaže v Amsterdamu, kjer ga pozdravljajo množice holandskega ljudstva. Stopil je na balkon, da se zahvali. Ta trenutek je porabila njegova vnukinja, da ga brž fotografira. Krüger se sicer ne dá rad fotografirati.

Predsednik P. Krüger.

(Edina slika, katero je sam podpisal. Fotografirala njegova vnukinja gospa Eloff.)

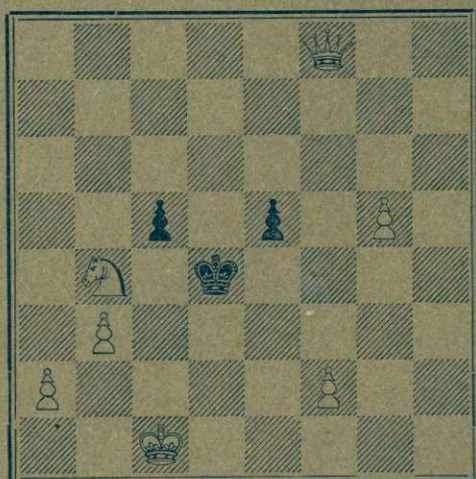
A tópot se je dal preprostiti, in je fotografijo še celo podpisal.

S. A. Andree. „Dom in Svet“ je obširno poročal o poti pogumnega Šveda Andreeja, kateri je odplul proti severu, da najde tam zemeljski tečaj. Andree je izginil brez sledu. Pred kratkim so ruski mornarji zagledali v severnem morju neko ladjo. Mislili so, da je Andreejeva, a so se motili. Predrzní plovec je najbrže našel svojo smrt na mrzlem severu. Vse poizvedovanje po njem je brez uspeha.

Šah.

Naloga št. 30.

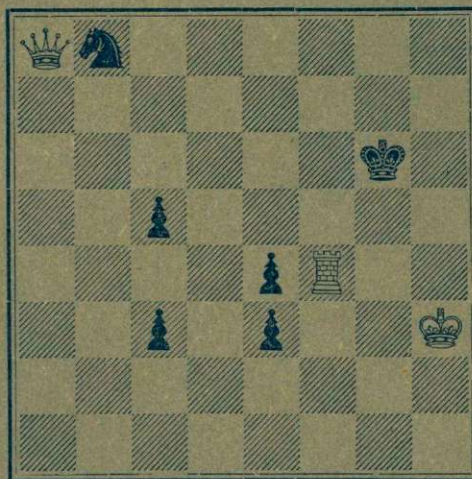
Stanislav Trčala. Brno.
Original.

Mat v dveh potezah. — (7+3 = 10.)

Naloga št. 31.

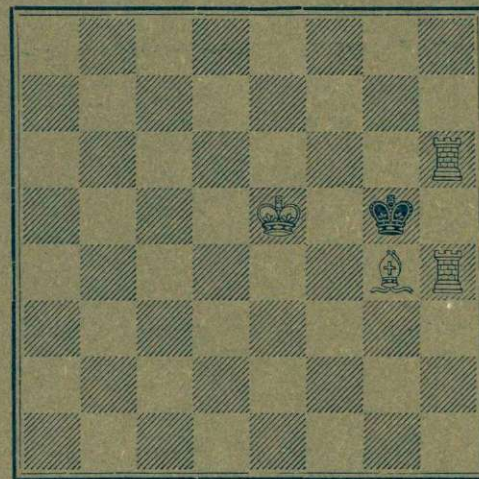
František Havelka v Louněch.
Original.

Mat v treh potezah. — (3+6 = 9.)

Naloga št. 32.

Janko Mulaček. Ljubljana.
Original.

Mat v treh potezah. — (4+1 = 5.)

Naloga št. 33. — Jan Smutný. — Iz turnirja v „Leisure Hour“.

B: Kh1, Dg5, Ta6, c8, La5, Sc6.
Č: Kb7, Db3, Td7, Ld1, Sg2, h2, pe7.
Mat v treh potezah.

Naloga št. 34. — „Rosa“. 1. darilo v turnirju „Stratégie“.

B: Kg1, Dd2, Lb7, e5, Sb8, d6, pb5, c2, d4, f6, g4.
Č: Ke6, Tb3, h7, Lc7, f1, Sh8, pa3, b6, f4, f7, g2, g5, h4.
Mat v treh potezah.

Naloga št. 35. — „Moravia“. 7. darilo istotam.

B: Ka4, Dc7, Ld6, Se5, g3, pa2, b3, b6, e6, f5, h2.
Č: Ke3, Dg1, Tc1, h5, La5, d1, pb2, b4, c2, f3, g2, g4.

Partija št. 10. — Vzprejet damni gambit.

Bela: Pillsbury in Dobell.	Črni: Blackburne in Chapman.
1. d2 — d4	d7 — d5
2. c2 — c4	d5 : c4
3. Sg1 — f3	c7 — c5
4. e2 — e3	e7 — e6
5. Lf1 : c4	a7 — a6
6. a2 — a4	Sg8 — f6
7. Sb1 — c3	c5 : d4
8. e3 : d4	Sb8 — c6
9. 0 — 0	Lf8 — e7
10. Lc1 — g5	Dd8 — a5
11. Dd1 — d2	0 — 0
12. Ta1 — d1	Tf8 — d8
13. Tfl — e1	h7 — h6
14. Lg5 — f4	Le7 — b4
15. Dd2 — c2	Sf6 — d5
16. Lf4 — e2	Lc8 — d7
17. Lc4 — a2	Sd5 — f6
18. La2 — b1	Ta8 — c8
19. Dc2 — d3	Lb4 — c3
20. b2 : c3	Da5 : a4
21. Dd2 — f4	Se6 — e7
22. Sf3 — e5	Sd7 — e8
23. Dd3 — h3	Se7 — g6
24. Lb1 : g6	f7 : g6
25. Dh3 : e6+	Kg8 — h7
26. c3 — c4	Sf6 — d7
27. Td1 — a1	Da4 — b4
28. Ta1 — b1	Db4 — f8
29. Lf4 — g3	Sd7 : e5
30. Lg3 : e5	Le8 — d7
31. De6 — h3	Tc8 : c4
32. Tb1 : b7	Td8 — c8
33. Dh3 — e3	Tc4 — b4
34. Tb7 — a7	Tb4 — b5
35. De3 — f4	Kh7 — g8
36. h2 — h4	Tb5 — d5
37. Te1 — e3	Tc8 — e8
38. Ta7 — c7	Te8 — d8
39. Df4 — g4	Df8 — b4
40. Te3 — f3	Td5 — e5
41. Tf3 : f7	Te5 — e1+
42. Kg1 — h2	Db4 : d4
43. Tf7 : g7+	Dd4 : g7
44. Dg4 — c4+	in črni se vda, ker po 45. T : Dg7 izgubi črni po Dc4 — c3 trdnjavo.

Partija št. 11. — Sicilijanska igra.

Beli: Reggio.	Črni: Tarrasch.
1. e2 — e4	c7 — c5
2. Sb1 — c3	Sb8 — c6
3. Sg1 — f8	e7 — e6
4. d2 — d4	c5 : d4
5. Sf3 : d4	Sg8 — f6
6. Sd4 — b5	Lf8 — b4
7. Lc1 — f4	Sf6 : e4!
8. Sb5 — c7+	Ke8 — f8
9. Sc7 : a8	Dd8 — f6
10. Dd1 — f3	Se4 : c3
11. Lf4 — d2	Sc6 — d4!
12. Df3 — d3	Df6 — e5+
13. Ld2 — e3	Sc3 — a4+!
14. c2 — c3	Sd4 : b2

in beli se vda.

Rešitve. Nal. 10. W. A. Shinkman. 1. Kg3, Kg5, 2. Sh5, K : S, 3. Kf4; a) 2. ... Kf5, 3. Sg7+. — Nal. 11. J. Mulaček. 1. Lc1, Kf5 (g5), 2. Sc4 (f3)+. — Nal. 12. Isti. 1. g4, Kd5, 2. De4+ in 3. Sdf6 mat. — Nal. 13. R. Braune. 1. Td6, dc : , 2. Tdc6, K : S, 3. Tc3 mat. a) 1. ... de : , 2. Tb5. — Nal. 14. Dr. J. Rott. 1. Dh8, Sh8 : , 2. Lc4; a) 1. ... Sg5, 2. Kg6; b) 1. ... Se5, 2. Kh7. — Nal. 15. P. K. Traxler. 1. Te1, f5; 2. De4; a) 1. ... fe, 2. De4+; b) 1. ... hg, 2. Lc3+; c) 1. ... ♞, 2. Sb6+. — Nal. 16. L. Collijn. 1. Kd6, c3, 2. Ke7. a) 1. ... ♞, 2. Kd5 mat ali +; b) 1. ... Lf7, 2. Dh4+. — Nal. 17. S. Trčala. 1. Lb7. — Nal. 18. Isti. 1. Dh3. — Nal. 19. K. Kondelik. 1. Dg7, K : Sf. 2. Dg4+; a) 1. ... K : Sd, 2. Lf5+; b) 1. ... Kd5 (T : S), 2. Lb7+; c) 1. ... S : S, 2. Lb7+ itd. — Nal. 20. Isti. 1. Sf7, cd, 2. Dh1+; a) 1. ... d1, 2. Lb7+; b) 1. ... ♞, 2. Dg5+. — Nal. 22. A. F. Mackenzie. 1. Tc4. — Nal. 27. Dr. A. Galicky. 1. Th7, K : h7 (K : h5), 2. Se7 (Se5); 1. ... Kf6, 2. Sd4.

Štud. 1. Lasker in Reichhelm. 1. Ka1 — b1, Kb7. 2. Kc1, Kc7; 3. Kd1, Kd7; 4. Kc2; Kc8, 5. Kd2, Kd8; 6. Kc3, Kc7; 7. Kd3 itd. in črni je prisiljen pustiti belega kralja ali na b5 ali h6. — Stud. 2. Queckenstedt. 1. d3 — d4, L : d4 (ako b3, tedaj Dc8+ itd.), 2. Tc8+, Kg7! 3. Df5 — c5! D : c8 (a), 4. D : c8, L : e3, 5. f : e3, T : g2, 6. Db7, Tg4, 7. D : a7, h5, 8. Dd7 in dobi. a) 3. ... Tg5, 4. Df8+, Kg6, 5. Dg8+, Kh6, 6. Sg4+ in ako sedaj Kh5, tedaj 7. Sf6+, L : f, 8. D : h7+ itd.

Med mestoma Brooklyn in Chicago se je pričela korespondenčna borba, katere se udeležuje po 120 šahovcev na vsaki strani.

Velik šahovski boj priredé v proslavo kronanja kralja Edvarda. London, Surrey in Essex bodo tekmovali z ostalo Angleško. 26. dec. bodo igrali do 500 partij po telefonu.

Nove knjige.

„Slovenska krščansko-socialna zveza“ v Ljubljani je začela izdajati „Knjižnico“. Vsak mesec namerava izdati po en snopič, obsegajoč dve poli. Cena snopiču je 30 h. Ravnokar je izšel prvi zvezek:

Navod za snovanje in vodstvo društev ter prirejanje shodov. Sestavil doktor Viljem Schweitzer. V Ljubljani 1902.

Zbirke ljudskih iger je izšel 4. snopič, ki ima sledečo vsebino:

1. Doktor Vseznal in njegov sluga Štipko Tiček; veseloigra v dveh dejanjih (samo moške uloge). — 2. Vaški skopuh. Igrokaz v treh dejanjih (samo moške uloge). — 3. Novi zvon na Krtini. Igrokaz v dveh dejanjih (samo moške uloge). — 4. Zakleta soba v gostilni „Pri zlati goski“. Predpustna burka v enem dejanju (samo ženske uloge).

Šmarnice. Premišljevanja o Srcu Marije. Po o. Hattlerju T. J. napisal P. Ladislav Hrovat O. F. M. Novo mesto. Založba in tisk J. Krajec nasl. 1902.

„Slovenska Šolska Matica“ v Ljubljani je izdala sledeče štiri knjige:

Pedagoški Letopis. 1901. I. zvezek. Uredila H. Schreiner in V. Bežek. V Ljubljani. Natisnila Katoliška tiskarna. Str. 118.

O pouku slovenskega jezika. Njega dosedanje smeri in bodoča naloga. Spisal dr. Fr. Ilešič, c. kr. profesor. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Str. 120.

Zgodovinska učna snov za ljudske šole. Prvi snopič. (Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudsko-šolske učitelje. I. del). Str. 96.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. III. zvezek. Uredil L. Pintar v Ljubljani 1901. Str. 233.

Zapisnik o zborovanju zaupnikov društva za varstvo avstrijskega vinstva. v Ljubljani dne 27. febr. 1902. Izdal osrednji odbor društva na Dunaju. V samozaložbi. Str. 20.

Kako čemo iz našeg zla u dobro. Napisao Stjepan Radić, književnik. Na trošak samoga pisca. Cena za seljake 30 fil. inače 50 fil. 150 komada 25 K. 1902. Tiskano u tiskari Janka Dujaka u Sisku. Str. 48.

Idea katolicka v spoleczeństwie polskiem. Ks. Leon Zbyszewski: Demokracja katolicka w Polsce (1896). Prawowitość i lojalizem (1896). Kraków. Nakładem Redakcji „Głosu Naroda“ 1902. Str. 25.

J. M. Kadlčák: **Bez lásky a víry. — Lásky bez víry.** (Ludmila. Sbirka zábavné četby pro český lid. Ročník IV. Svazek 5.) V Praze 1902. Cirillo-Methodějská knihtiskárna a nakladelství V. Kotrba. Strani 144.

V zděláváci četba katolické mládeže. Ročník I. Izhaja šestkrat na leto, letnik stane 40 h. Iz iste zbirke je izšla knjiga:

O. Seykora-Kostelecký: **Radošínský pantátek.** (Ročník IV. Svazek 3. a 4.) Str. 328. Naročnina na „Ludmilo“ je 2 K 10 h na leto. Praga Pštrossova ul. 200-II.

Duch svatého Františka. (Duchovní knihovna ročn. XXI., číslo 3.) Cena 3 K. V Brně 1902. Tiskem a náklad. benediktinů rajhradských.

Václav Beneš Šumavský: **Otrokář.** Roman. (Libuše. Matice zabavy a vědění. Ročník XXXII. Číslo 1. 1902. V Praze. F. Šimáček.

Spravoždanje z dijalnosti Tovaristva „Prosvita“ za čas vid 1. sičnja 1900. do 31. grudnja 1901. To društvo nam je poslalo zadnji čas sledeče štiri knjige:

Gromadskij sud. Opovidanje z ukrajinskogo žitja. I. Potapenka.

Pid morskimi hviljami. Opočila M. Zagirnja.

Starohristijanski legendi. Iz knjigi „Narodoviščanje“ vibrav i pereklav Volodimir Gnatjuk.

Vibir deklamacij dlja ruskich seljan i miščan. Znativ i peredmovu dodav Ivan Franko. U Lvovi 1902. Z drukarni Naukovogo Tovaristva imeni Ševčenka.

Vybrané spisy Petra Kopala. (Knihovna Kříže a Marie Dílo I. Sešit 1.) V. Kotrba v Praze. Cena snopiču 20 h.

Volba stavu ve světle víry a rozumu. Aforizmy, úvahy a rady mládeži. Sepsal Adolf Doss. Přeložil Alfons Žák. (Duchovní knihovna XXII. 1. (Cena 60 h.

Der Reichthum der Nationen und Staaten nach einem neuen Systeme von Don E. M. Vusio. Wien 1902. „Neues System“ Wien XVIII. Edelfhofgasse 13. Mechitaristen-Buchdruckerei, Wien VII.

